

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**ABD’NİN SURİYE KRİZİ POLİTİKASINDA
TÜRKİYE’NİN YERİ
(2011-2014)**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Jaber ALSAYADI

İstanbul, 2014

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**ABD’NİN SURİYE KRİZİ POLİTİKASINDA
TÜRKİYE’NİN YERİ
(2011-2014)**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Jaber ALSAYADI

Öğrenci No:

120771024

Danışman;

Doç. Dr. Gültekin SÜMER

İstanbul, 2014

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**ABD’nin Suriye Krizi Politikasında Türkiye’nin Yeri**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlanılan eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 15/12/2014

Aday: Jaber ALSAYADİ

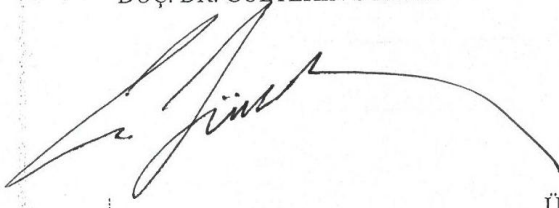
T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

15.12.2014

Enstitümüz *Uluslararası İlişkiler* Anabilim dalı *Uluslararası İlişkiler* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 120771024 numaralı *Jaber ALSAYADI'nin* "Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim Yönetmeliği"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*ABD'nin Suriye Krizi Politikasında Türkiye'nin Yeri*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 16.09.2014 tarih ve 2014/25 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (50) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında *oyçokluğu/oybirliği* ile *Kabul/Red* veya *Düzeltilme* kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
DOÇ. DR. GÜLTEKİN SÜMER

ÜYE
PROF. DR. MEHMET FİKRET GEZGİN
(muhafif)

ÜYE
YRD.DOÇ.DR.PINAR BAL

Pınar Bal

Adı ve Soyadı : Jaber ALSAYADI
Danışmanı : Doç. Dr. Gültekin SÜMER
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2014
Alanı : Uluslararası İlişkiler
Anahtar Kelimeler : Türkiye, ABD, AK Parti, Suriye Krizi

ÖZ

ABD’NİN SURİYE KRİZİ POLİTİKASINDA TÜRKİYE’NİN YERİ (2011-2014)

Bu çalışmada, Suriye’de Arap Baharı’nın başlamasından itibaren Devlet Başkanı Beşar Esad’ın iktidardan ayrılması gerektiğini belirten Amerika Birleşik Devletler’nin (ABD) daha sonraki zamanlarda Suriye politikasındaki iniş çıkışları, Amerikan Kongre’sinin askerî güç kullanımına yetki vermediği için ABD Başkanı Obama’nın Suriye konusunda izleyeceği siyasetin belirsizliği, Türkiye’nin güney komşusu Suriye’ye yönelik politikası nedeniyle bölgede ve uluslararası camiada yalnızlaştığı iddiası gündemdeki yerini korurken ABD ile ortaya çıkan görüş ayrılığı ele alınmaktadır. Türkiye, Suriye’ye askerî müdahale isterken ABD bunu, Esad rejiminin kimyasal silah kullanmasına rağmen reddediyordu. Bu yüzden Türkiye, Suriye krizinin sonuçlarıyla tek başına yüzleşmek zorunda kalıyor. Bu çalışmada, ABD’nin Suriye krizinde Türkiye ile nasıl ayrıştığı ve Suriye krizi gölgesinde Türkiye’nin Ortadoğu politikasının nasıl değiştiği anlatılmaktadır.

Name and Surname : Jaber ALSAYADI
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Gültekin SÜMER
Degree and Date : Master, 2014
Major : International Relations
Key Word : Turkey, USA, AK Party, Syria

ABSTRACT

USA FOREIGN POLICY DURING THE SYRIAN CRISIS AND TURKEY'S PLACE (2011-2014)

In this study, we will discuss American foreign policy toward the current Syrian crisis, since the start of popular protests against the Syrian regime, what are the attitudes and decisions taken by the American administration in order to stop the fighting and the imposition of a political solution. Will also be in this study discuss the role and place of Turkey in the Syrian crisis, the current terms of the American position oscillating towards what is happening in Syria killings of civilians and the destruction of dozens of Syrian cities, at a time when Turkey is betting where the position of the American firmer against the regime of Bashar al-Assad. In this study, we will take a light on Turkey's place in American foreign policy and how it was renegeing on promises and words that were repeated by President Barack Obama to hand the departure of Bashar al-Assad from power and how it fell and left Turkey blown harbingers of the Syrian crisis

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ

ABSTRACT

KISALTMALAR LİSTESİ.....v

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM SURİYE’NİN SİYASİ TARİHİ

1.1. İKTİDAR MÜCADELESİ DÖNEMİ 5

1.1.1. Askerî Darbeler (1949-1970) 5

1.1.2. Suriye ve Baas Partisi 6

1.2. SURİYE’DE ESAD AİLESİNİN HÜKMÜ ALTINDAKİ DÖNEM..... 7

1.2.1. Hafız Esad Dönemi 7

1.2.2. Beşar Esad’ın İktidara Gelmesi 9

1.2.3. Esad: “Suriye Başka” 100

1.3. SURİYE DEVLETİNDE KARAR VERME MEKANİZMASI..... 11

1.3.1. İç kararlar 11

1.3.2. Dış Politika İle İlgili Kararlar 13

1.3.3. Suriye Dış Politikasının Belirleyicileri 14

1.3.3.1. Bölgesel Etkiler 14

1.3.3.2. Uluslararası Etkiler 15

1.3.3.3. Muhaberat Devleti 16

İKİNCİ BÖLÜM ABD’NİN SURİYE POLİTİKASI

2.1. ABD-SURİYE İLİŞKİLERİ..... 19

2.1.1. Soğuk Savaş Dönemi 19

2.1.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemi.....	20
2.2. ABD'NİN DIŞ POLİTİKASI.....	21
2.2.1. ABD'nin Ulusal Güvenlik Doktrini	23
2.2.2. ABD'nin Ortadoğu Politikasının Temel Unsurları	24
2.2.3. Büyük Ortadoğu Projesi	27
2.2.4. ABD'nin Arap Baharındaki Rolü ve Kaygıları.....	28
2.3. ABD VE SURİYE KRİZİ	30
2.3.1. ABD'nin Suriye Krizinde Tutumu	30
2.3.2. Suriye'deki Kimyasal Silah Krizi.....	32
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASI	
3.1. TÜRKİYE'NİN ORTADOĞU POLİTİKASI	35
3.1.1. 2000 Sonrası Türkiye'nin Dış Politikası Ve Ortadoğu	37
3.1.2. AKP'nin Ortadoğu Vizyonu.....	39
3.2. TÜRKİYE SURİYE İLİŞKİLERİ	41
3.2.1. Soğuk Savaş Dönemi.....	41
2 1957 Krizi.....	42
3.2.3. Suriye'nin PKK Politikası	44
3.2.4. Beşar Esad Dönemi'nde Türkiye Suriye Yakınlaşması	45
3.3. ARAP BAHARI SONRASI TÜRKİYE SURİYE İLİŞKİLERİ.....	47
3.3.1. Türkiye'nin Arap Baharı'na ve Suriye Krizine Bakışı.....	47
3.3.2. Suriye'deki Arap Baharı ve Türkiye'ye Etkileri	49
3.3.3. Uçak Düşürme Krizi.....	50
3.3.4. Suriye'de Yaşanan Olayların Sınır Bölgesine Yanısmaları.....	54
3.3.5. Türkiye'nin Tutumu	56

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ABD’NİN SURİYE KRİZİ POLİTİKASINDA TÜRKİYE’NİN TEPKİLERİ

4.1. TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ	61
4.1.1. Soğuk Savaş Dönemi.....	61
4.1.2. 1. Körfez Savaşı	62
4.2. SURİYE BAĞLAMINDA TÜRK- AMRİKAN İLİŞKİLERİ.....	63
4.2.1. Suriye'ye Askerî Müdahale İhtilafı.....	66
4.2.2. ABD, Türkiye'den Beklentileri.....	67
4.3. KİMYASAL SALDIRI VE TÜRKİYE’NİN DEĞİŞEN YERİ.....	70
SONUÇ.....	73
KAYNAKÇA	77

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AK PARTİ	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
BOP	: Büyük Ortadoğu Projesi
DP	: Demokrat Parti
GAP	: Güneydođu Anadolu Projesi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
PYD	: Demokratik Birlik Partisi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SUK	: Suriye Ulusal Konseyi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDP	: Türk Dış Politikası
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
Vb.	: Ve benzeri
Ve diğ.	: Ve diğerleri
YDSİK	: Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyi
YGB	: Halkçı Koruma Birlikleri

GİRİŞ

Dünya merkezinin Ortadoğu coğrafyasına doğru hızla kaydığı söylenildiği bu dönemde Amerika Birleşik Devletler (ABD), Suriye başta olmak üzere birçok alanda Türk hükümeti ile sıkı bir diyalog içerisine girmiş durumdadır. Arap devrimlerinin son duraklarından biri olan Suriye'deki kaos ortamı, Türk F-4 jetinin düşürülmesiyle Türkiye'yi içine alacak biçimde genişlemiştir. Sığınmacıların Türkiye'de konaklaması, Suriyeli muhaliflere yönelik destek ve Birleşik Milletler (BM) Genel Kurulu'nun anlaşmaya varamaması nedeniyle Suriye krizi daha da derinleşmiştir. Suriye'den gelebilecek saldırılarla ilgili alınan Patriot Hava Savunma Sistemi kurulması kararı da Türk-Amerika ilişkilerinde yeni bir safhaya girildiğini göstermiştir.

ABD, Ortadoğu'da bataklığa saplanmış. Suriye'de çatışmaların yayılması sonucunda iç savaşın büyüme olasılığı yükselirken yakın zamanda sona ereceğine dair bir ışık da görülmemiştir. Bu çerçevede ABD, Suriye'de ulaşmak istediği siyasi sonuçların uzağında görülmüştür. Ortadoğu'daki siyasi konumlanışların bir sonucu olarak Esad rejimi, İran ile yakınlaşma içine girmiştir. Suriye'ye, İran'ın dolaylı ve dolaysız müdahale riski her geçen gün artmaktadır. Ortadoğu'da bu siyasi ve askerî satranç oynanırken küresel ekonomik kriz, ABD'yi ciddi biçimde etkilemekte ve ABD'nin müttefiki olan Avrupa ülkelerinin Ortadoğu'daki sorunların çözümüne yönelik katkı sunma imkânları da ortadan kalkmaktadır. Ancak, en önemli sorun, ABD'nin İsrail çıkarları adına yürüttüğü Ortadoğu politikalarının bölgede büyük bir uyanışa ve direnişe zemin hazırlamasıdır.

Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkilerin başlangıcını, Suriye'nin Fransa'dan bağımsızlığını kazanmasından sonra ortaya çıkan ve itilafli bir konu olan Hatay sorunu oluşturmuştur. 2. Dünya Savaşı sonrası uluslararası siyasette karşıt bloklarda yer alan Türkiye ve Suriye, Soğuk Savaş döneminin özelliklerine uygun olarak mesafeli diplomatik ilişkilere sahiplerdi. Bu durağan ilişki biçimi, Suriye'nin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği SSCB ile artan yakın ilişkisi nedeniyle tekrar hareketlenmiştir. Suriye'nin, Türkiye'de etkin olan terör örgütlerine verdiği destek ve su paylaşımı ile ilgili sorunlar, kendi çerçevesini aşarak birinci dereceden güvenlik meselesi halini almıştır. Türkiye'ye karşı su sorununa karşı terör kartını oynayan Suriye, ilişkilerdeki çatışmacı kimliğini kormuştur. Su sorunu ve buna bağlı olarak ortaya çıkan terör sorununun, gündemde üst sıralara yükseldiği dönemde ise küresel siyasi sistem büyük bir değişime sahne olmaktadır.

Aslında 2010 yılında Ortadoğu coğrafyasının yaşadığı değişim dalgası, 2011 Mart'ında Suriye'ye ulaştığında Türkiye-Suriye ilişkileri, tarihindeki en iyi dönemini yaşıyordu. Ancak Arap Baharı sürecinde Türkiye'nin aldığı genel tutum, Suriye özelinde farklı uygulamalara imkân tanımayacak kadar açık ve net ortaya konmuştu. Türkiye, Arap Baharı'nda yönetimlerine karşı ayaklanan halklara büyük destek vermiştir.

Türkiye, Suriye'de halk ayaklanmalarının başlamasından kısa bir müddet sonra yumuşak güç unsurlarını devreye sokarak Suriye'de bu sürecin olumlu bir şekilde aşılması için gayret göstermiştir. Türkiye, Esad rejimine halkın taleplerini dikkate alması gerektiğini belirtmiştir. Lakin bu girişimlerden olumlu sonuç alınamamıştır. Özellikle sivil ölümlerin artması, Türkiye'nin Suriye rejimine karşı tutumunu değiştirmesinde önemli rol oynamıştır. Suriye krizinin büyümesi ve Türkiye'nin Suriye muhalefetine yakınlaşması nedeniyle Esad rejimi ile diplomatik ilişkiler sona ermiştir. Türkiye, Suriye ile siyasi ilişkilerini askıya alarak Esad rejimine yaptırım kararları uygulamıştır. Siyasi gerginliğin arttığı dönemlerde iki ülke ilişkilerinde güvenlik sorunları da oluşmaya başlamıştır.

ABD yönetimi Ağustos 2011 tarihinden itibaren Beşar Esad rejiminin devrilmesi için diplomatik çabalarını hızlandırmaya başlamıştır. Fakat askerî müdahale konusunda temkinli ve belirsiz bir yaklaşım göstermeyi sürdürmüştür. Bu süreçte ABD, Suriye'ye müdahale konusunda, sivil halka karşı kimyasal silah kullanımını “kırmızı çizgi” olarak belirlemiştir. ABD bu söylemine rağmen, kimyasal silah kullanımı ile ilgili ortaya çıkan kuvvetli şüpheleri görmezden gelmeyi tercih etmiştir.

Bu çalışma, ABD'nin Suriye krizine dair politikalarında Türkiye'nin yerini ortaya koymayı hedeflenmiştir. Çalışmada yöntem olarak literatür taraması, literatür değerlendirmesi, dış politika analizi yöntemleri kullanılmıştır. Türkiye ile ABD'nin Suriye krizi konusuna yaklaşımları arasında dikkate değer farklar vardır. Tarafların birbirinin siyasi tutumlarından bahsederken ortaya çıkan tablo ile değerlendirmeleri birlikte yaparken ortaya çıkan tablonun çarpıcı farklar içermesi de dikkat çekmiştir. Tarafların özellikle Suriye ve İsrail konularındaki yaklaşım farklılıkları siyasi analistler tarafından sık sık dile getirilen başlıklar olagelmektedir, bu farklılıkların aşıp aşılmayacağı konusunda çekinceler sürmüştür. Ancak son dönemlerde zaman zaman dalgalı bir seyir izlese de Obama ile Erdoğan arasında oluşan tablo ana hatlarıyla olumlu olarak görülebilmektedir. Ancak ABD'nin, Suriye'de kimyasal silahların imhası sürecine başlanmasından önce ve sonra Esad rejimine

karşı askerî müdahale seçeneğini dışlaması, Türkiye-ABD ilişkilerindeki nispi gerginliği şiddetlendirmiştir. Bu süreçte, Türkiye ile ABD'nin müttefiklik ilişkileri zayıflamış ve Türkiye'nin hâlâ ABD'nin bir müttefiki olup olmadığı sorgulanmaya başlanmıştır. İşbu tez çalışmasının yürütüldüğü tarihte Suriye İç Savaşı (Devrimi) halen devam etmekteydi. Bu nedenle 15 Temmuz 2014 tarihine kadar olan değişim ve gelişmeler ele alınmaktadır. Bu tarihten sonra meydana gelen olaylar tez çalışmasının dışında tutulmaktaydı.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde, Suriye'nin tarihsel gelişimine ve kronolojik arka planına değinilmektedir. Yine bu bölümde Suriye'nin Fransız manda yönetimi altına girme süreci ele alınmış ve Suriye'deki askerî darbeler incelenmiştir. BAAS Partisi'nin (Hizb el-Ba'as el-Arabi el-İştiraki/ Arap Sosyalist Baas Partisi) ortaya çıkışından sonraki en çarpıcı dönemleri ele alınmış ve Hafız Esad dönemi ve sonrasında oğlu Beşar Esad'ın siyasi hayatından bahsedilmektedir. Suriye'nin siyasi yapısını tartışmadan önce millî güç unsurlarını anlamamız gerektiğinden, bu unsurların anlaşılmasını sağlayacak en iyi örnek olarak ülkenin Silahlı Kuvvetleri'nden söz açılmaktadır.

İkinci bölümde, ABD ile Suriye ilişkilerinin tarihsel arka planına değinilmiş ve ABD'nin Ortadoğu'daki temel dayanakları, aktörler ve süreçler incelenmiştir. Tarihin ve günün ışığında ABD-Suriye ilişkileri ve ABD'nin Suriye krizinde izlediği tutum ele alınmış ve Büyük Ortadoğu Projesi'sinde Suriye ile Türkiye'nin konumlarından bahsedilmiştir. Amerikan politikasının temel parametreleri, siyasal, stratejik ve ekonomik çıkarları; petrol faktörü unutulmadan incelenmiştir. ABD'nin Arap Baharı'ndaki rolü ve kaygıları, ABD'nin Suriye krizindeki tutumu ve kimyasal silah krizi konuları da değerlendirilmektedir.

Üçüncü bölümde, Türkiye'nin Ortadoğu politikasının genel çizgileri de bu politikada etkili olan faktörler ele alınmaktadır. Türkiye'nin yumuşak gücü, "komşularla sıfır sorun" politikası ve Türkiye'ye yönelik dış tehditlerden bahsedilmiştir. Suriye krizi ile birlikte Türkiye-Suriye ilişkilerinde başlayan anlaşmazlık süreci incelenmiş, Suriye krizi öncesinde Arap Baharı'nın yaşandığı ülkelerden de kısaca söz açılmıştır. Bununla beraber Türkiye'nin Suriye krizine yaklaşımı ve karşılaştığı olumsuz durumlardan bahsedilmiştir. Bu bölümün sonunda, Türkiye'nin Suriye krizinde izlediği tutum genel bir bakışla ele alınmaktadır.

Dördüncü ve son bölümde, Türk-Amerikan ilişkilerinin başlangıcı ve gelişimi, bu ilişkilerin Türk dış politikasına etkileri ele alınmaktadır. Ayrıca Suriye krizi bağlamında Türk-Amerikan ilişkilerinde güvenlik sorunu incelenmiştir. Türkiye ile ABD'nin Suriye'ye askerî müdahale konusundaki ihtilafından da söz edilmektedir. Suriye krizinde ABD'nin Türkiye'den ne beklediği tartışılmıştır. Son olarak, Esad rejiminin, ABD Başkanı Obama'nın dillendirdiği "kırmızı çizgi"yi aşmasına rağmen askerî müdahale seçeneğini masadan kaldırmasının Suriye krizi bağlamında Türkiye-ABD ilişkilerine etkisi incelenmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SURİYE'NİN SİYASİ TARİHİ

1.1. İKTİDAR MÜCADELESİ DÖNEMİ

1.1.1. Askerî Darbeler (1949-1970)

Suriye'nin bağımsızlığına kavuştuktan sonraki ilk cumhurbaşkanı Şükrü el-Kuvvetli'dir (1891-1967). Cumhurbaşkanı el-Kuvvetli, yönetimden 1949 askerî darbesiyle uzaklaştırılmıştır. Suriye, bu darbeden sonra bir askerî darbeler ülkesi haline gelmiştir. Bu eylemden sonra askerî darbeler zincirinin ilki, 30 Mart 1949'da Sünni bir subay olan Hüsnü Zaim (1897 - 1949) liderliğinde ortaya çıkmıştır. Amerikan Merkezî İstihbarat Teşkilatı (Central Intelligence Agency/ CIA) tarafından da desteklenen bu darbe sonrasında Hüsnü Zaim, kendini cumhurbaşkanı ilan ederek Büyük Millet Meclisi'ni fesh etmiştir. Antakya, Türkiye Cumhuriyeti'nin egemenliği altına girdikten sonra Hatay'dan ayrılan Zaim, Türk dostu olarak tanınmaktaydı.¹

Suriye Cumhurbaşkanı Hüsnü Zaim, 14 Ağustos 1949 yılında General Sami Hannavi (1898-1950) liderliğinde bir karşı darbe ile iktidardan uzaklaştırılıp idam edilir. Hannavi'nin önderliğindeki askerî darbe, İngilizler tarafından desteklenmiştir. Hannavi, yönetimi ele geçirdikten sonra daha önce yasaklanan tüm siyasi partilerin yeniden faaliyete geçmesine ve seçimlerin tekrar yapılmasına izin veriyse de siyasi yaşamının belirleyici unsuru kendisini destekleyen subaylar olmaktadır.²

1949 yılında gerçekleşen askerî darbeyle birlikte cumhurbaşkanlığını Zaim'in üstlenmesinden sonra sırasıyla Hannavi, Edib Çiçekli, Haşim Bey Attasi ve Şükrü el-Kuvvetli devlet başkanlığı yapmıştır. 19 Aralık 1949 tarihinde Albay Çiçekli (1909- 1964), Irak ile birleşme fikrinin önem kazandığı bir dönemde, Irak ile ülke çıkarları aleyhinde işbirliği yaptığını iddia ettiği Sami Hinnavi'ye karşı darbe düzenlemiştir. Askerî darbenin komutanı olan Çiçekli, 1951 yılında Suriye Genelkurmay Başkanı olmuş ve sonrasında işbaşına gelen Yüksek Savaş Konseyi tarafından devlet başkanlığına getirilmiştir. Albay Edib Çiçekli,

¹ Patrick Seale, *Asad Of Syria, The Struggle For The Midel East*, University Of California, California, 1986, sf. 38.

² Patrick Seale, a. g. e. sf. 155.

“kendisinden önce gelenlerin iktidarları dört ila altı ay gibi çok kısa süreler devam etmiş olmasına rağmen, Suriye gibi bir ülkede uzun sayılabilecek dört yıl kadar bir süre iktidarda kalmıştır. 10 Temmuz 1953 tarihinde yapılan referandumla da devlet başkanı seçilmiştir”.³

25 Şubat 1954’te Faysal el-Atasi liderliğindeki askerî darbe, Edib Çiçekli’yi yönetimden uzaklaştırmıştır. Bu dönemde siyasi zemininde Baas Partisi aktif rol oynamaya başlamıştır. Edib Çiçekli’yi iktidardan uzaklaştıran darbe, sivil bir yönetimi iş başına getirmiş; seçimlerden sonra muhafazakâr yapıdaki Millet ve Halk Partileri koalisyon hükümeti kurmuştur. Muhafazakâr siyasi partilerin iktidarda olduğu 1955-1957 yılları arasında radikal siyasi hareketler giderek güçlenmiştir .⁴ Özellikle, Arap birliğinin kurulmasına yönelik artan istekler, Batı karşıtlığı, Sovyetler Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’ne ile yakınlaşma istekleri, iktisadi ve siyasi alanlarda iyileşme beklentilerinin artması; Baas Partisi, Arap Sosyalist Partisi (Hizb el-İştiraki el-Arabi) ve Komünist Parti’yi (Hizb el-Şuyu-i) bir araya getiren ve birlikte hareket etmelerini sağlayan ana faktörler olmaktadır.

1.1.2. Suriye ve Baas Partisi

Baas Partisi, “Şam’da eğitim görmüş olan Mişel Eflak (1910-1989) ve Salah Bitar’ın öncülüğünde 40’lı yılların başında ortaya çıkmıştır. 1933 yılında Paris’ten Suriye’ye döndükten sonra Eflak, bazı gençleri ve öğrencileri örgütlemeye başlamıştır. Özellikle hevesli üniversite öğrencilerini ve genç milliyetçileri etrafında toplamaya gayret etmiştir”.⁵ Ama bu çevre, bir siyasi akım halini alamamıştır. Yine de Şubat 1941’de ilk bildirisini yayımlamıştır. Böylece Arap Uyanışı Hareketi adıyla Eflak ve Bitar’ın siyasi grubu kurulmuştur.

Baas Partisi’nin ilk konferansı 7 Nisan 1947 tarihinde Şam’da düzenlenmiş ve Mişel Eflak başkanlığa getirilmiştir. Arap coğrafyasını ilgilendiren genel bakışı, Arap milliyetçiliği ve dış politika ile ilgili fikirleri sayesinde Baas Partisi, Suriye’ye ek olarak Irak, Lübnan, Filistin, Ürdün ve Yemen gibi bazı Arap ülkelerinde etkili olmaya başlamıştır.⁶

³ Başşur Wadee, **Millet Doğuşu Ve Devlet Yapmak**, Dar Al Yazıcı, Şam, 1994, sf. 15.

⁴ Aljazeera, **Suriye Yeni Tarihi**, Htt://Www.Aljazeera.Net/Specialfiles/Pages/65862648-C431-44a8-Bb9d-Df00857c897, Erişim Tarihi 22.3.2013.

⁵ William L Cleveland, **Modern Ortadoğu Tarihi (A History the Modern Middle East)**, (1. Baskı), Çeviren Mehmet Harmancı, Agora Yayıncılık, İstanbul, 2008, sf. 189.

⁶ William L Cleveland, a. g. e. sf. 144.

1952 yılında, Ekrem Hurani'nin (1912-1996) başkanlığındaki Baas Partisi, yeni ve inançlı bir Arap gençliği ve ulusu oluşturmak, milliyetçi Arap hareketini güçlendirmek amacıyla Arap Baas Sosyalist Partisi'yle birleşmiştir. Arap ülkelerinde partinin geniş taban bulması ve 1954 yılının özellikleri göz önünde bulundurularak tek parti hükümetinin kurulduğu ilk ulusal konferansta parti yöneticisinin unvanı Genel Sekreter olarak değiştirilmiştir.⁷ Eflak ve Bitar'ın Suriye Suriye'deki Sol partiler ve bölgeci tutum benimseyen çevrelerle birlikte yaptığı 23 Şubat 1966 darbesinin etkisiyle başlayan bölünmeler (de) bugüne kadar etkisini sürdürmektedir.

1.2. SURİYE'DE ESAD AİLESİNİN HÜKMÜ ALTINDAKİ DÖNEM

Hafız Esad (1930-2000), 13 Kasım 1970'te, 1966 darbesinin lideri olan Albay Salah Cedit yönetimine karşı bir askerî darbe gerçekleştirerek yönetimi ele geçirmiştir. Esad, rejimin milliyetçi ve sosyalist çizgisini değiştirmek niyetinde olmamış, "Düzeltilme Hareketi" (Hareketü'l Tashih) adını verdiği bir girişimle rejimi restore etmek istemiştir. Yapılan referandumda oyların %99,2'sini alan Hafız Esad, Suriye'nin ilk Nusayri kökenli devlet başkanı olmuştur.⁸

1.2.1. Hafız Esad Dönemi

Suriye'deki çeşitliliğin farkında olan Esad, bir ulus kurma amacını taşıyan sistemli ve doğrudan çabaları için Baas Partisi'nin birlik, özgürlük ve sosyalizm öğretileri ile hareket etmeyi uygun görmekteydi. Uygulamaya bir türlü geçirilemeyen bu teoriye göre; "vatandaşlara geniş özgürlükler tanınarak Baas devriminin sosyalist reformları üzerine bina edilecek bir halk demokrasisi yoluyla millî birliği sağlamak amaçlanıyordu".⁹ Bu hedeflerin uygulamaya geçirilmesi işinde, Baas Partisi içindeki "Ulusal İlerici Cephe", Halk Meclisi, ayrıca birçok halk örgütü ve kurumları aktif görev üstlenecekti. Fakat bu çabalar, düşüncenin ötesine geçememiş; Suriye otuz yıl boyunca Hafız Esad'ın demir yumruğu altında yönetilmiştir.

⁷ William L Cleveland, a. g. e, sf. 122.

⁸ Mecid Gafur, **Hafız Esad Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri**. Yüksek Lisans Tezi, Ankara , 2001, sf. 22

⁹ Patrick Seale, a. g. e. sf. 174.

Esad iktidarı ele geçirdikten sonra, halkın çoğunluğunun Müslüman olduğu bir ülkede İslam kartını önemli bir koz olarak görmüştür. “Şiiilerin en önemli liderlerinden, aynı zamanda Lübnan'daki Yüksek Şii Konseyi'nin başı olan İmam Musa al-Sadr'a verdirdiği fetvada Aleviliğin İslam Şiiliğinin bir parçası olduğu vurgulanmıştır”.¹⁰ Böylelikle Esad'ın önündeki önemli bir engel kalkmış ve artık Müslümanlığı daha rahat kullanabilme imkânını elde etmiştir.

1969 yılında Salah Cedid (1926-1993) yönetimi tarafından anayasaya konulan ve başkanının yeminindeki "onurum ve şerefim üzerine yemin ederim" ifadesi “Ekber olan Allah'ın adına yemin ederim" şeklinde değiştirilmiştir. 1973 yılında onaylanan anayasaya devlet başkanının Müslüman olması koşulu yeniden konulmuştur. Esad halkın içinde yapılan dinî merasimlere katılmaya da özen göstermiştir. 1971 yılında yapılan bir röportajda "Allah'a iman ediyorum ve ulusumuzun manevi mirasına inanıyorum. İslam'ı bir sevgi ve adalet dini, dolayısıyla sosyalist bir din olarak anlıyorum. Namazımı kılarım, oruç tutarım ve bir gün hac vazifemi ifa etmeyi ummaktayım" demiştir.¹¹

Esad göreve geldiği ilk beş yılda, dış politikada; “Arap ülkeleriyle iyi münasebetler kurmuş, Sovyetler Birliği ile ilişkilerini geliştirmiş, başta ABD, İngiltere ve Federal Almanya olmak üzere Batı ile de ilişkilerini canlandırmayı başarmıştır”.¹² Arap devletleriyle olan dayanışması, 1973 Arap-İsrail savaşlarında doruğa ulaşmış, İsrail'den Golan Tepeleri'ni geri almayı başaramamasına rağmen, bu savaşta Suriye ordusunun performansı başarılı bulunmuştur.

Esad, muhalefetteki grupları etkisizleştirerek konumunu güçlendirme yoluna gitmiştir. Bu arada dış politikada daha aktif bir çizgi izleyerek İsrail'e karşı sertlik yanlısı Arap ülkelere önderlik etmeye ve Filistin hareketini yönlendirmeye çalışmıştır. Suriye birliklerinin 1976'da Lübnan'daki iç savaşa müdahale etmesi, Suriye'yi Ortadoğu bunalımının en aktif devletlerinden birisi haline getirmiştir. Lübnan'a müdahale kararının altında yatan asıl neden, Lübnan'ın, Esad'ın "Büyük Suriye" idealinin en önemli parçalarından birisi olmasıdır.¹³

¹⁰ Patrick Seale, a. g. e. sf. 197.

¹¹ Ahmet Dağ, **Hafız Esad'ın Dış Politikası Ve Soğuk Savaş Suriye-İsrail Barış Süreci**, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Ortadoğu Ve İslam Ülkeleri Enstitüsü Siyasi Tarih Ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, 1999, sf. 41.

¹² Daniel Pipes, **Greater Syria The History Of Ambition**, Oxford, New York, 1990, sf. .

¹³ Ahmet Dağ, a. g. e. sf. 132.

1978 yılında imzalanan Camp David Antlaşması'ndan sonra Mısır'ın Arap dünyasındaki liderliğinin bittiğini ilan eden Suriye, Arap dünyasının liderliğini üstlenmeye hazır olduğunu ima etmiştir.¹⁴ 1979 yılında İran-Irak savaşının patlak vermesi, Arap ülkelerini ikiye ayırmıştır. Suriye bu savaşta, İran tarafında yer almayı tercih etmiştir. Şubat 1982'deki Sünni Müslümanların gözünü korkutan ve binlerce insanın öldürüldüğü Hama katliamından sonra Esad rejimi hızlı bir düşüşe geçmiştir. Büyük ölçüde Sovyetler Birliği'nin askerî ve ekonomik desteğine dayanan Suriye ordusu, 1982'de Lübnan'a giren İsrail birlikleri karşısında önemli kayıplara uğramıştır.¹⁵ Esad, 1985'ten sonra diplomatik yollardan Ortadoğu bunalımını çözmeye çalışmıştır. Buna bağlı olarak Suriye'nin dış politikasında da Batı'ya karşı daha ılımlı bir yönelim belirlemiştir.

Esad, “iktidara geldiği günden itibaren, bölgedeki Arap-İsrail çekişmesinin tarafı olmuştur. Özellikle savunma bakanlığı görevindeyken İsrail'in eline geçen Golan Tepeleri'ni almak için büyük mücadele vermiş ama başarılı olamamaktaydı. Günümüzde de Suriye-İsrail arasındaki çekişme devam etmektedir”.¹⁶ Hafız Esad, otuz yıllık iktidarı boyunca bölgede dış politikanın belirleyici unsuru olmayı başarmışsa da halkını dünyadaki gelişmelerden uzak tutmayı da istemiştir. Tutma şeklinde politika izlemiştir, internet kullanımı bile -çok az sayıda işadama ve toplumun bazı ileri gelenleri dışarıda tutulursa- yasaklanmıştır. Ülkesini küresel etkilerden korumayı başaramamış bir diktatörün yokluğunda Suriye'de her şeyin eskisi gibi devam edeceğini düşünmek elbette zor olmaktadır.

1.2.2. Beşar Esad'ın İktidara Gelmesi

Beşar, babası Hafız Esad'ın ölümü ardından sonra 2000 yılında Suriye'de iktidarı ele almıştır. Beşar, Şam'da 11 Eylül 1965 tarihinde doğmuş, ilk ve orta öğretimini burada tamamlamıştır. Daha sonra tıp öğrenimi görerek 1992 yılında İngiltere'ye gitmişti. 1994 yılında geri dönmüştür. 1994 yılında Suriye'de bilgilendirme etkinliği başlatır ve “Suriye Bilişim Derneği” yönetim kurulu başkanı seçilmiştir.¹⁷

10 Haziran 2000 yılında babasının ölümü ile Beşar Esad'ın iktidara gelmesi Suriye tarihinde bir dönemin sonunu ilan eden ve yeni bir aşamanın başlangıcını vadeden hassas bir

¹⁴ Derek Hoopwood, *Syria 1945-1986 Politics And Society*, Unwin Hyman . London, 1988, sf. 60.

¹⁵ Nikolas Vandam, a. g. e. sf. 114.

¹⁶ Nikolas Vandam, a. g. e. sf. 121.

¹⁷ Hüseyin Mercan, *Suriye Rejim Ve Dış Politika*, (1. Baskı), Açılım Kitap Yayınları, İstanbul, 2012, sf. 95.

kilometre taşıdır. Yüksek eğitiminin iki senelik bir kısmını Londra'da tamamlayıp bir tıp doktoru olarak yetişmiş Beşar'ın devlet başkanı olması bazı soru işaretlerini beraberinde getirir de Batı düşüncesine ve küreselleşmenin değerlerine aşına olan genç bir liderin Suriye yönetimine gelmesinin ülkenin geleceği konusunda içeride ve dışarıda olumlu beklentilere yol açtığı görülmektedir.¹⁸

17 Mart 2011 tarihinde Suriye Devlet Başkanı Esad'ın idaresi devam ederken "Suriye'nin güneyinde yer alan ve daha sonraki safhalarda "Devrimin Beşiği" olarak anılacak olan Dera şehrinde ortaya çıkan gösteriler, kısa sürede ülke çapına yayılmıştır. Hükûmet gösterilere geniş çaplı tutuklamalar, işkenceler, polis şiddeti ve sansürle cevap vermiş fakat gösteriler büyümeye devam etmektedir".¹⁹ Nisan ayının sonuna doğru Beşar Esad, direnen şehirlere ve kasabalara karşı büyük ölçekli askerî bir harekât başlatmış, harekâta tanklar, piyadeler ve ağır silahlar katılmış, tüm bunlar kısa sürede önemli ölçüde sivil can kayıplarına neden olmuştur.

1.2.3. Esad: "Suriye Başka"

Aralık 2010 tarihinde Tunus'ta hükûmet karşıtı gösteriler başlamış ve bu gösteriler Suriye de dâhil olmak üzere Arap dünyasına yayılmıştır. Suriye, Filistin konusunda İsrail ve ABD karşıtı en sert söylemi kullanan ülke olması ve güçlü azınlık rejimine karşı çıkacak örgütlü bir muhalefetin olmaması noktalarında isyanların yaşandığı diğer Arap ülkelerinden ayrılmıştır. Bu iki husus, Esad'ı muhtemel gelişmeler karşısında kendini güvende hissetmesine neden olmaktadır. Çünkü Esad'a göre, "diğer Arap ülkeleriyle karşılaştırıldığında, Suriye'nin dış politika eğilimi ile halkın inanç ve çıkarları arasında bir örtüşme ve uyum olması, rejimin halkın nazarındaki meşruiyetini arttırmaktadır".²⁰

Olayların ilk altı ayı boyunca Suriye ayaklanmasının üç ana özelliği göze çarpmaktadır:

¹⁸ Muzaffer Yılmaz, "Suriye: Süreklilik ve Değişimin Çatışması." Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analizi 3.30, 2011, sf. 23.

¹⁹ BBC News "Syrian army tanks moving towards Hama" Bbc.co.uk. 2011-05-10. Erişim tarihi: 2012-01-20.

²⁰ Alarabiye, "Esad, binlerce kişiyi öldürmüştü" <http://classic.aawsat.com/details.asp?section=4&issueno=11827&article=617493>, Erişim tarihi: 2011-04-16.

- 1) Barışçıl bir devrim olması ve silahlı muhalefete karşı çıkılması: Bu durum, Esad güçleri tarafından ablukaya alınan kentlerde ölü sayısı binlerle ifade edilmeye başlanınca kısmi olarak ortadan kalkmaktaydı.
- 2) Halkın tek yürek olduğunun ifade edilmesi: Esad, ayaklanmayı mezhepler arası çatışmaya çevirmek istiyordu. Ancak buna karşı muhalefet tüm etnik ve dinî azınlıklara çağrı yaparak bazı önde gelen isimleri saflarına kattı. Devrimin sloganlarından biri de "Mezhepçiliğe Hayır" idi.²¹

"Suriye Devrimi 2012'nin ilk günlerinde ayaklanmalar yoluyla büyüyerek başkent Şam ve ülkenin en büyük şehri Halep'e de sıçradı. İsyan, yakın dönemde başlayan ve bir ay süren grev dalgasıyla gittikçe güçlenmektedir.

1.3. SURİYE DEVLETİNDE KARAR VERME MEKANİZMASI

Suriye'de siyasi rejim 1963 yılında 3. Cumhuriyet döneminin başlangıcından itibaren tepesinde Başkan Esad'ın bulunduğu üç basamaklı bir piramit şeklinde kurulmuştur. "Bu piramidin başında Başkan Esad bulunmuştur. Bu piramit, bir yandan Suriye'nin otoriter yapısını oluşturuyor diğer yandan da kendisi için güvenlik tedbirlerini gözetiyordu. Böylece rejime bağlı bazı grupların ona karşı çıkmasına engel olunuyordu. Bununla birlikte rejime kanuni bir kalkan oluşturmak için kanun yapıcı ve siyasi kuruluşlar oluşturulmaktaydı .²²

Bu kuruluşlar, karmaşık bürokrasi yönetmelikleri sayesinde kendi içinde ve etrafında kişisel ve özel ilişkiler ağı ile yönetime bağlı ve sadık birçok başka yapı kurmuş ve böylelikle bu elit gruplar tarafından desteklenen rejimin bu kadar uzun süre iktidarda kalmasında büyük rol oynamıştır. Bunlar aynı zamanda piramitteki katmanlar arasında bağlantıyı sağlayan bir arabulucu rolü oynamıştır.

1.3.1. İç kararlar

Baas Partisi'nin 1963'te Suriye'de yönetime geldiği dönemden itibaren, parlamentonun siyasi hayatta hiçbir rolü olmamıştır. Onun rolü sadece yönetimden gelen kararları onaylamakla özetlenebilir. Bu parlamento, ne hiçbir zaman herhangi bir hükümete

²¹Aljazeera studies, **Suriye nereye gidiyor**, <http://studies.aljazeera.net/reports/2013/08/201382893040564778.htm> , Erişim tarihi: 2013-08-29.

²² Emir El Swva, **Arap İlkeleri Darbeler Altında**, (Darbul mebadia Alarabye) (Arapça), Dar Alyanabii Yayınları, Şam, 2001, sf. 15-16.

güvensizlik oyu vermiş ne de hükümet tarafından gelen bir kanun teklifini reddetmiştir. Bu nedenle yasama seçimlerine katılım oranının genel olarak düşük seviyede kalması hiç şaşırtıcı değildir, hatta bu oran hiçbir seçimde %15'in üzerine çıkmamıştır.²³ Cumhurbaşkanı Hafız Esad böyle bir parlamento yapısını, başkanlık sistemiyle yönetilen bir ülkede parlamento bulunması gerektiği için oluşturmuş, bu yapıyı tüm uygulamaları için kanuni ve resmî bir örtü olarak kullanmıştır.

Bununla beraber parlamento, hükümetin yasama göreviyle ilgili gözlemcilik görevini de üstlenmemiş, önemli vakalarda ve siyasi gelişmelerde hiçbir zaman denetleme misyonunu yerine getirmemiştir. Parlamento, kimi idari ve hizmet performanslarının ötesine hiç geçmemiştir. Suriye kanunlarına göre cumhurbaşkanı, meclis başkanı ve bakanları seçer ve her biri yasama yemini ederek görevine başlamaktadır.²⁴ Bu atamalar için parlamentoya ihtiyaç duyulmazdı. Parlamantonun güvenoyu verme veya vermeme gibi bir yetkisi yoktur. Bundan dolayı Baas Partisi'ne bağlı ya da bağımsız olan birçok milletvekili mecliste yıllarca aynı görevi yapmıştır. Bu kişilerin meclisteki görevi, hükümet tarafından gelen kanunları tartışmaksızın onaylamaktan ibarettir.

Beşar Esad, yönetime geldikten sonra, daha önce hazırlanmış kanunlar üzerinde hiçbir değişiklik yapmamış, milletvekili seçimleriyle ilgili hiçbir değişiklik getirmediği gibi vekillerin siyasi rolüyle ilgili de hiçbir reformu hayata geçirmemiştir.

Beşar Esad dönemine tekabül eden ve 2 Mart 2003 tarihinde gerçekleşen seçimlere katılım oranı o zamana kadarki en düşük seviyelerdedir ve resmî olmayan bir ankete göre bu oran %10'u aşmamıştır. Aynı durum 2007 yılındaki seçimlerde de yaşanmış, bu kez oran, %6 civarında kalmıştır. Bu düşük katılım oranı, sadece seçim yöntemlerine karşı duyulan güvensizlikten değil, Suriye halkı ve siyasi rejim arasındaki güvensizlikten de kaynaklanmıştır ve iktidar çevrelerine ve bunların çıkarlarına ters düşen grupların, ülke yönetimine katılmasının engellendiğini de göstermektedir.²⁵

Bu piramit yapılanmasında cumhurbaşkanına çok büyük yetki verilmiştir. Esad'ın oluşturduğu bu siyasi yapı, cumhurbaşkanına tek başına kullanacağını mutlak bir güç ve

²³ Reddwan Ziyade, **Suriye'de İktidar Ve İstihbarat**, (Alsulteh ve Alistibhrat fi Suriye) Rıyyad Elrais Yayınları, Biyrut, 2013, sf. 10-11.

²⁴ Gordon Torrey, **Syrian Politics And The Military 1945-1958**, Graduate Institute For World Affairs Of The Ohio State University, 1961, sf. 221-222

²⁵ Gordon Torrey, a. g. e. sf. 19.

kanunlarla garanti altına alınmış yönetim yetkileri sağlamıştır.²⁶ Esad bu sayede kendine yakın ve sadık olanları, rütbesi ve görevi ne olursa olsun yönetim içerisinde daha yüksek makamlara getirebiliyordu. Aslında rejime karşı yapılacak darbe tehditleri ya da herhangi bir başka tehlike 80'li yıllardaki olaylardan sonra tamamen ortadan kaldırılmıştı. Çünkü Hafız Esad'ın iktidara geldikten sonraki icraatlarında biri de güvenlik güçlerini ve askerî oluşumları kendine sadık olan kişilerden seçerek yeniden yapılandırmayı başarmasıdır. Bu sayede iktidarını tehdit edebilecek tüm unsurlar tek tek ortadan kaldırmaktaydı.

Böylece Beşar Esad babasından miras aldığı rejimi aynı şekilde korumayı başarmıştı. Özellikle piramit yönetim yapısını iyi tanıyor ve tepedeki cumhurbaşkanının yetkilerini kullanmayı çok iyi biliyordu. “Beşar Esad her ne kadar babası ile aynı özellikleri taşımasa da başkanlık makamının ona verdiği mutlak yetkiyle tüm devlet kuruluşlarını etkisi altına almayı başarmıştır.²⁷ Böylece ona karşı çıkabilecek ya da tehdit oluşturabilecek hiçbir unsur kalmamıştır. Bu durum, devlet içerisinde muhalefet ve iktidar güçleri arasında dengesizlik yaratmıştır. Esad, kendi rejiminin katı uygulamaları sayesinde bu kadar uzun zaman iktidarda kalabilmiştir. Esad rejiminin askerî ya da güvenlik güçleri üzerinde güçlü ve mutlak bir etkisi olmasaydı ve güç odakları iktidarın nimetlerinden faydalanmasaydı bu kadar uzun süre yönetimde kalması beklenmemiştir.

Böylesi mutlak bir sistemin yıkılabilmesi yakın bir gelecekte mümkün görünmemektedir. Çünkü Beşar Esad'ın piramidi, rejimi korumak için çalışmış; devletin, partinin, güvenlik güçlerinin ve bunlara bağlı kuruluşların idare yapılanması içinde yavaş yavaş kadrolaşarak kendini güçlendirmiş ve rejimini koruma altına almıştır. Bundan dolayı da Hafız Esad dönemindeki gibi tüm kontrol mekanizmaları cumhurbaşkanının elindedir zira o, piramit sistemini tüm güçlerini kanatlarının altına toplamakta ve idaresi altına almaktaydı.

1.3.2. Dış Politika İle İlgili Kararlar

Suriye dış politikası, Tarihsel Koşulların Şekillendirdiği bölgesel ve uluslararası etkenlerindedir. Tüm bu faktörler; “ülkenin tarihsel, coğrafi ve kültürel özelliklerinden beslenmiştir. Tabii ki tüm bunlar, liderlerin mizaçları ve karakteristik özelliklerinin modern tarih boyunca dış politika formülleri oluşturmaktaki rolünü dışlamamamızı gerektirmez”.²⁸

²⁶ İbrahim Altahir, **Tarihten sorun, BAAS İktidare Nasıl geldi?**. Alshark, Sham Yayinlari, Şam, 1984, sf. 155.

²⁷ Emir El Swva, a. g. e. sf. 44..

²⁸ Ahmet Dağ, a. g. e. sf. 46.

Aynı zamanda uzun yıllarda oluşturulmuş Suriye'nin dış politikasının meşruluğunu sağlayan önemli etkenlerden biri de askerî darbelerin getirdiği devrimci meşruiyettir.

Diğer yanda, “Suriye'nin jeopolitik özellikleri ve Arap-İsrail çatışmasının merkezi öneminden dolayı kurulan bazı siyasi ittifaklar, Suriye'nin dış politika yönelimlerinde etkin bir rol oynamıştır. Suriye, çok hızlı değişen uluslararası dengeler neticesinde bölgesel önemini artırmakla ilgili çok büyük engellerle karşı karşıya kalmaktadır”.²⁹ Bu da merkezi otoriteyi güçlendirmek için destek aldığı uluslararası kurum ve kuruluşların zayıflaması ve birçok üçüncü dünya ülkesinin beslediği uluslararası dinamiklerin farklılaşması sonucunda ortaya çıkmıştır.

Uluslararası güçler, çıkarları ve hedefleri doğrultusunda Suriye'nin dış politikasını bu uluslararası değişkenlerle tutarlı hale getirmek istiyordu.³⁰ Bu nedenle Suriye, dış politikasını; hırsları ve hedefleriyle beraber, mevcut kapasitesinin dayattığı kısıtlamalar ve bunlardan ayrılmaz bir biçimde uluslararası çerçeveye de uyumlu hale getirmek için çalışıyordu. Suriye dış politikası Suriye siyasetinden soyut bir şekilde yürütülmemekte dolayısıyla iç ve dış faktörlerden etkilenmiştir. Tüm bu politikalar ve sınırlılıklar, bütünlüklü bir çerçeve oluşturmaktaydı.

1.3.3. Suriye Dış Politikasının Belirleyicileri

Beşar Esad, Hafız Esad döneminden beri devam eden Suriye dış politikasının pragmatik karakterini özellikle kurduğu çeşitli ittifaklar bağlamında aynen sürdürmüştür. Beşar Esad yönetiminin asıl tehdit olarak algıladığı İsrail ve ABD'ye karşı bölgesel olarak İran gibi bir gücü arkasına alması ve elinde Hizbullah, Hamas gibi caydırıcı kozların bulunmasının yanı sıra Rusya ve Çin'in Güvenlik Konseyi'nde, en azından şimdilik, yaptırımları engellemesi Suriye'yi kısmen de olsa rahatlatmıştır. Dolayısıyla Esad rejiminin elinde iktidarını sürdürmek için kullanabileceği birden fazla kart halen bulunmuştur.³¹

²⁹ Deniyal Naame, a. g. e. sf. .

³⁰ Gassan Genim, **Suriye'de Siyasi Alanları**, (Almayadin Alsiyasieh fi Suriye) (Arapça) Alaa Aldin Yayınları, Şam, 1999, sf. 41.

³¹ İbrahim Altahir, a. g. e. sf. 55.

1.3.3.1. Bölgesel Etkiler

Coğrafi konumu itibariyle İsrail ile yaşanan anlaşmazlıkta ön saflarda bulunması, Arap dünyasında Suriye'nin stratejik olarak önemli görülmesine yol açmıştır. Aynı zamanda bu durum, Suriye'nin çok açık bir şekilde uluslararası baskılara maruz kalmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla Suriye'nin dış politikasının yönelimleri ülkenin coğrafi konumunun bulunduğu yapıdan yani iç çevreden etkilenmektedir. Suriye'nin askerî ve ekonomik potansiyeli, yapısal bileşenleri itibarı ile birçok başka faktörün de etkisi altındadır.

Suriye, demografik, ekonomik, askerî ve stratejik özellikleri içeren ve biokütle olarak adlandırılabilir birçok unsurdan oluşmuştur. Suriye özellikle yabancı ülkelere yardım isteme gibi hususlarda kendi kendine yeterlilik politikası izlemiş ve bu yönde de çok etkin ve belirleyici adımlar atmıştır.³² Fakat dış etkenlere fazlasıyla bağımlı olan ekonomi, özgürce siyasi karar vermesini engellemektedir. Aynı zamanda Suriye ve İsrail'in askerî potansiyelleri arasında çok büyük farklar olmasına rağmen Suriye etkin askerî güç oluşturmak için çaba sarf etmektedir.

1.3.3.2. Uluslararası Etkiler

İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra ortaya çıkan Soğuk Savaş koşulları, Suriye dış politikasının dış çevre olarak adlandırabileceğimiz uluslararası pozisyonunu oluşturmaktaydı. Bu genel politika birçok temele dayanmıştır. Bunların en önemlisi ise bir tarafsızlık ilkesinin benimsenmemiş olmasıdır. Suriye, bölgesel dengeler çerçevesinde özellikle İsrail ve müttefiklerine karşı kendini güçlü bir konumda tutmak için Sovyet Birliği'nden destek almıştır. Filistin direniş ve özgürlük hareketlerini desteklemek için, Sovyet desteği çok önemli ve gerekli görülmüştür.

Ama Soğuk Savaş döneminden sonra Suriye kendini yeni bir uluslararası ortamda bulmaktadır. Bu dönemde Suriye stratejik bir seçenek olarak barış ilkesini benimsemiş ve bu kabul, en önemli dış politik belirleyicilerden biri olmaktadır. Bu ilke, barışçıl yollarla İsrail'in 1967 de işgal ettiği Arap topraklarını geri almayı amaçlıyordu. Bu sebeple Suriye, ABD'nin Madrid'de 18 Ekim 1991'de düzenlediği barış konferansına katılım çağrısına olumlu yanıt vermiştir. Ortadoğu sorununu çözmek aynı zamanda Birleşmiş Milletler'in 242 ve 338 sayılı

³² Muhamad Manar, **Suriye'de Siyasi Akımlar**, (Suriye'de siyasi miraheller) (Arapça) Teşrin yayınları, Şam, 1998, s 75-76.

kararlarında geçen “barışa karşı toprak” ilkesinin uygulanmasını talep etmek, böylelikle de adil ve genel bir barışın tesisinin sağlanması adına konferansta yerini almaktadır.³³

Suriye, ABD ile ilişkilerini yeniden yapılandırmak için çaba sarf etmeye başlar zira artık Suriye'nin ABD'ye karşı tek başına husumet politikası izlemesi çıkralarıyla bağdaşmayacaktı. ABD gibi tek başına dünya siyasetinde söz sahibi olan bir ülkeyle çatışmak, böylesi zor siyasal şartlar altında akıllıca bir seçim olarak görülmüyordu. Bu sebeple, Suriye'nin eski politik yönelimlerini tekrar gözden geçirmesi gerekmiştir.³⁴

Böylelikle Suriye, ABD ile ilişkileri yeniden yapılandırmak için kollarını sıvamış ve Amerika gibi dünyayı yöneten bir ülkeyi karşısına almayarak bölgedeki rolünü ve temel çıkarlarını korumayı garanti altına almaya çalışmıştır.

Suriye'nin dış politikası, eski başkan Hafız Esad döneminde edinilmiş ve benimsenmiş birçok sabit politik izlenimlere dayanmıştır. Bu izlenimler, dış politikanın genel eğilimlerini oluşturmuştur.³⁵ Özellikle Hafız Esad'ın politik zekâsı ve izlediği yumuşak çizgi, Suriye'nin aktif bir rol oynamasına yardımcı olmuştur. Bunun yanında Baas Partisi'nin düşüncesi dünyasını benimsediği günden beri Arap milliyetçiliğine bağlı kalmış, aynı zamanda yerel, bölgesel ve çağdaş dünya değişkenlerini göz önünde bulundurarak Suriye'nin politik, entelektüel ve insani mirasının deneyimlerine karşı kapalı kalmamaktaydı.

Beşar Esad döneminde ise Suriye dış politikası çok zor bir yola girmiştir. Bunun sebeplerinden biri Beşar'ın, babası Hafız Esad gibi İsrail'in işgal ettiği tüm toprakları tam olarak geri almak istemiş olmasıdır. Koşullar ne kadar zor ve baskılar ne kadar artmış olsa da hiçbir taviz vermeden yolunu devam etmek istemiş ve İsrail'in Filistin aleyhine işgal ettiği topraklardan da çıkması ilkesini benimsemiştir.³⁶

³³ Aref Albyyati, **Suriye'nin Dış Politikası**, (Alsıyese Alkharjiye Aşsuriyeh) (Arapça) Hamra Yayınları, Birut, 1988, sf. 13-14.

³⁴ Muzaffer Yılmaz, a. g. e. sf. 63.

³⁵ Ahmet Habeşe , **Suriye Dış Politikaları Belirleyicileri**, (Mühddidet EL siyase El khrjiye Elsuriye) (Arapça) Alyanabii Yayınları, Halep, 2013, sf. 228-229.

³⁶ Talat Muhammed, **Suriye'de Siyasi ve İctimai Güçler ve Dış Politika**, (Elsiyase Elkharjiye Elsuriye ve Elkuvva Elsiyasiyeh) (Arapça) Alkhar Yayınları, Şam, 2006, sf. 48.

1.3.3.3. Muhaberat Devleti

“Muhaberat devleti” terimi, genellikle Ortadoğu bölgesindeki çağdaş Arap dünyasına ilişkindir ve otoriter devlet gücünü anlatmaktadır.³⁷ Esad'ın liderliğindeki Suriye devleti de muhaberat devleti örneğini teşkil etmektedir. 1960'ların ortalarından itibaren istihbarat servisleri iktidar mücadelesinde önemli bir unsur olmaktadır. Bu unsur, Esad'ın temel askerî güçlerinden birisidir. Bir sonraki süreçte devletin her katmanı dâhil olmak üzere, tüm diğer siyasi ve askerî kurumlara da hâkim olmaktadır. Bu oluşumun geliştirdiği yapı halen Suriye'nin iç ve dış politikasının yürütülmesinde etkin bir rol oynamaktadır.

Suriye'nin karar verme sürecini ve işleyişini anlamak için bu istihbarat servisleri arasındaki ilişkileri ve onların yapısını anlamak gerekmektedir. Fakat “özellikle Suriye konusunda, istihbarat servisi ve onun ilişkileriyle ilgili araştırma yapmak son derece zordur”.³⁸ Bu yüzden istihbarat ilişkilerindeki karar verme ve uygulama süreçlerinin ana hatlarını ve ülkenin istihbarat aygıtının bir örgütsel şemasını vermek doğru olmuştur. Bu kurumlar Suriye'de patronaj şekliyle genişletilmiş ağlardan farklı olarak çok daha resmî ve bürokratik kurumlardır. Suriye'de 15 ayrı güvenlik ve istihbarat servisi bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri şunlardır:

- a) Başkanlık Güvenlik Konseyi (BGK): Bu konseyin başkanı diğer kurumları denetlemek ve hizmet içi anlaşmazlıkların çözümünden sorumludur. Esad'ın istihbarat teşkilatında "yüce önder"dir. Konsey ayrıca, Şam'daki yabancı diplomatların faaliyetleri izlemektedir. Dış İrtibat Ofisi, kendi küçük istihbarat ve güvenlik örgütlerini kontrol etmiştir.³⁹
- b) Genel İstihbarat Müdürlüğü (GİM): Bu kurum, sivil istihbarat, sivil polis, sınır muhafızlığı yollarıyla sivil bürokrasiyi, genel halk üzerinde gözetimi ve Baas Partisi'ni kontrol etmek ve korumak gibi bir ana sorumluluğa sahiptir.⁴⁰
- c) Siyasi Güvenlik Müdürlüğü (SGM): Bu kurum İç Güvenlik Bakanlığı ve Dış Güvenlik Departmanı şeklinde ayrılmıştır. SGM'nin üç birimden oluştuğu görülür: Arap İşleri, Mülteci İşleri ve Siyonist ve Yahudi İşleri.⁴¹

³⁷ Reddwan Zyade, a. g. e. sf. 54.

³⁸ Ahmet Habeşe, a. g. e, sf. 36.

³⁹ Andrew Rathmell, "Syria's Intelligence Services: Origins and Development1."Journal of Conflict Studies 16.2, 1996, sf. 63.

⁴⁰ Ahmet Habeşe, a. g. e, sf. 66.

⁴¹ Carl Anthony Wege, *Assad's Legions: The Syrian Intelligence Services*.International Journal Of Intelligence And Counter Intelligence 4.1, 1990, sf. 91-92.

- d) Askerî İstihbarat (Aİ): Aİ önceleri Deuxième Bürosu'nda güçlü bir siyasi aktör oldu. 1969 yılında kurulan Aİ, şimdilerde Suriye'deki muhtemelen baskın istihbarat kuruluşudur. Aİ'nin Lübnan'da Gazi Kenan emrindeki askerileri ve güvenlik durumunu, aynı zamanda Suriye siyasetini kontrol ettiği bilinmektedir.⁴²
- e) Hava Kuvvetleri İstihbarat (HKİ): Bu kurum, Esad'a çok yakındır. HKİ'nin temel rolleri, Hava Kuvvetleri'nin güvenliğini sağlamak ve bazı denizaşırı operasyonlarını yürütmüştür.
- f) Cumhurbaşkanlığı Muhafaza Kuvvetleri (CMK): 1976 yılında kurulan birim, yaklaşık 10.000 görevliye sahiptir. Bu kurumun veya birimin görevi ise Başkanlık Sarayı'nı ve başkent Şam'ı korumuştur.⁴³

Rejimi koruyan ve kişisel güvenlik birimlerinden oluşan birçok başka teşkilat daha vardır. Bu birimler, mensuplarının sayısı itibariyle küçük ya da istihbarat cihazlarına ve organizasyonlarına sahip olabilecek kadar büyük olabilmektedir. Küçük birimler çoğu zaman sadece kendi liderlerinin kişisel güvenliğinden sorumludurlar.

⁴² Gary C. Gambill, "The Military-Intelligence Shakeup in Syria." Middle East Intelligence Bulletin 4.2, 2002, sf. 69-71.

⁴³ Reddwan Zyade, a. g. e. sf. 89.

İKİNCİ BÖLÜM

ABD'İN SURIYE POLİTİKASI

2.1. ABD-SURİYE İLİŞKİLERİ

Ocak 1953'de yeni ABD Başkanı Dwight D. Eisenhower (1890-1969) ve yönetiminin dış politikadaki en büyük zorluğu, Doğu Avrupa'da Sovyet nüfuzunun olağan ilgi alanı dışında genişleme olasılığıydı. Başkan Eisenhower ve dönemin Dışişleri Bakanı John Foster Dulles (1888-1959), Avrupa için en önemli petrol kaynağı olan Suriye'nin, Ortadoğu'da çok önemli stratejik konumu sahip olduğunu belirtmekteydi. Buradaki dikkat çekici amaç Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'da nüfuz edinmesini önlemektir. Bu bölgedeki Sovyet etkinliğinin artmasını engellemek o dönemki ABD yönetiminin en önemli önceliklerden biriydi.⁴⁴

2.1.1. Soğuk Savaş Dönemi

ABD, Ortadoğu ülkeleri içinde petrol ticareti için uygun yapısı, stratejik konumu ve siyasi istikrarsızlık unsurlarından dolayı Suriye'nin büyük önem taşıdığına inanmaktaydı. Ayrıca, Cumhurbaşkanı'nın mutlak egemenliği, Suriye'yi komünizmin yayılma amaçları doğrultusunda kolay bir hedef hâline getiriyordu. Eisenhower, Sovyet etkisi altında bulunan Suriye'deki petrol boru hattı üzerinden gelen petrolün akışının kesilmesi durumunda, petrol fiyatlarının hızlı artacağını, bunun doğal sonucu olarak da Avrupa ekonomisinin çok ciddi zarar göreceğini dile getirmekteydi. 1953 Nisan'ında Dulles; Rusların, Suriye'yi kontrol altına almak suretiyle, Türkiye'yi geniş bir cephede kuşatmak ve Ortadoğu'da güçlü bir kalkan oluşturmak istediğini dile getirmiş; dolayısıyla Suriye'de hissedilmeye başlanan komünist etkinin kırılması gerektiğini ifade etmiştir.⁴⁵

Soğuk Savaş döneminde ABD ile yakın ilişkileri olan İngiltere ve İsrail'in, Ortadoğu'da Sovyet etkisini kırmak için girişimlerinin yetersiz olduğu kanısı, Suriye'ye yönelik politikaları, hükümleri ve çekimserlikleriyle açıkça ortaya çıkıyordu. Suriye, güneyde İsrail ve kuzeyde NATO müttefiki olan Türkiye ile çevrelenmişti. Bu coğrafi konum, "ABD için özel bir anlam oluşturmuş ve stratejik hareketlerinde kolaylıklar sağlamıştır. Irak'taki petrol alanları ile Akdeniz arasındaki ana güzergâh, dünya ekonomisi için büyük bir önem arz

⁴⁴ Benjamin M. Rowland, **Balance Of Power Economy**, New York, New York University Press. 200, sf. 220.

⁴⁵ Reddwan Zyade, a. g. e. sf. 239-240.

etmektedir”.⁴⁶ Suriye, petrol boru hattının ana güzergâhı, zengin petrol alanları ve Akdeniz arasında kalan bir üçgenin merkezinde bulunmaktaydı.

1972'nin başlarında, SAM olarak adlandırılan ve Suriye'de bulunan tanksavar silahlarına nispeten daha modern olan tanksavarlar da dâhil olmak üzere Sovyet silahları, yaklaşık 3000 Sovyet uzman ve eğitmenle birlikte Suriye'ye gönderildi. 1973 Ekim'inde “Yom Kippur Savaşı” sırasında, Suriye ordusu, 200.000'den fazla personeli, sofistike ve yaygın silahlar bulunmaktaydı. Bu silahlar, nispeten iyi eğitilmiş görevliler tarafından merkezi olarak yönlendiriliyordu. Bu ordu, ülkenin bağımsızlığını kaybetme tehdidine karşı Hafız Esad adına savaştı.⁴⁷

1982 yılında İsrail'in Lübnan'ı işgalinden sonra, Suriye ordusunun yaklaşık üçte birini Sovyet tankları, savaş uçakları, topları ve yerden havaya füzeleri oluşturmaktaydı. Suriye, “1983 yılında Sovyet Bloku ülkelerinin dağılmasından bir yıl sonra, SS-21 füzeleri dâhil olmak üzere birçok gelişmiş silah satın almıştır. Bu durum Suriye ordusunun asker sayısını 400.000'e, yani iki katına” çıkarmıştı.⁴⁸ Suriye ordusunu eğitmek ve yardımcı olmak amacıyla iki bin Sovyet uzmana ve ek olarak teknisyenler ve komple bir askerî birlik Suriye'de bulunmaktaydı.

2.1.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemi

Genel olarak İsrail'in güvenliğinin, ABD'nin Ortadoğu politikasının en önemli ayaklarından biri olduğu bilinmektedir. Lübnan da ABD'nin Ortadoğu politikalarında stratejik önem taşımaktaydı. ABD, Lübnan'da çıkacak siyasi bir istikrarsızlığın İsrail'in güvenliğini olumsuz etkileyeceği düşüncesindeydi. Bu yüzden hem ABD hem de İsrail, 1976 yılında Lübnan iç savaşını sonlandırabilecek tek güç olarak destekledikleri Suriye'nin Lübnan'a yaptığı askerî müdahaleye göz yummuştu.⁴⁹

⁴⁶ Howard Zinn, *Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi*, Ankara, İmge Kitabevi, 2005, s. 222.

⁴⁷ Baskin Oran, *Neo-Soğuk Savaş'ta öd koparmak*. [http://www.ba.metu.edu.tr/~adil/baskin/79\)neo-soguk.rtf](http://www.ba.metu.edu.tr/~adil/baskin/79)neo-soguk.rtf); Flavio, 20. Yüzyılı, s. 238-239.

⁴⁸ Townsend Hoopes, *The devil and John fosterdull*, Boston: Little, Brown And Company, 1973, sf. 316.

⁴⁹ Suriye'nin Lübnan'a müdahalesi ve ABD ile İsrail'in bu konuya bakışı hakkında geniş bilgi için bkz. Oytun Orhan, “Suriye'nin Lübnan'daki Varlığı Sona mı Eriyor?”, *Stratejik Analiz*, Cilt 5, Sayı 55, ss. 57-64

2000 yılında İsrail'in Güney Lübnan'dan çekilmesiyle beraber Suriye'nin Lübnan'daki varlığına son vermesi yönündeki baskılar artmış ve bilindiği üzere Refik EL-Hariri suikastı (2005) sonrası oluşan baskı ortamını takiben Suriye, buradaki askerî varlığına son vermiştir.⁵⁰

Hafız Esad'ın son yıllarında Irak'la geliştirdiği siyasi yakınlaşma, Beşar Esad döneminde de devam etmiştir. BM'nin yaptırımlarına aykırı olarak Suriye yıllar boyunca Irak'tan petrol ithal etmiş ve bunu uluslararası pazarlara sunmuştur. Güvenliğin yanı sıra bu tür ekonomik kaygılar da Suriye'nin, ABD'nin Irak müdahalesine karşı çıkan ülkelerin başında gelmesine neden olmuştur. Saddam Hüseyin (1937-2006) rejiminin yıkılmasının ardından ortaya çıkan direniş hareketleri ise Suriye'ye Ortadoğu'daki konumunu güçlendirmek için yeni bir fırsat sunmuştur.⁵¹ Suriye bu hareketleri destekleyerek hem ABD'nin hedefinde olmaktan kurtulmuş hem de bölge istikrarı üzerinde önemli bir oyuncu olarak yeni bir koz elde etmiştir.

2.2. ABD'NİN DIŞ POLİTİKASI

ABD'nin dünyadaki en büyük enerji kaynaklarına sahip olma tutkusu ve bu tutkunun kapsamı bilinen bir durumdur. ABD'nin bu tutkuları, ABD'yi dünyanın lider siyasi gücü haline getiren ve diğer ülkeleri de peşinden sürükleyen en etkin unsurdur. ABD'nin kurulduğu dönemdeki en büyük şansı, önünde hazır bulduğu geniş topraklardı. Bu geniş alan sayesinde on üç koloninin bir araya gelerek oluşturduğu federasyon, yayılmacı bir politika benimsedi. Diğer bir önemli unsur Avrupa kıtasından uzak oluşuydu ki bu durum kesinlikle ABD'nin güçlenmesini sağlamıştır. Bir araya gelen bu on üç koloni, topraklarını kısa süre içerisinde genişletti. ABD, kurucu başkanlarının sahip olduğu statüler sayesinde güçlü bir ordu oluşturdu. Hem sahip olma arzusu hem de güçlü orduları sayesinde ABD sürekli genişledi ve bu süreç, onu dünyanın zirvesine taşmaktaydı.⁵²

Kurulduğu dönemden bugüne kadar, ABD'nin siyasi açıdan büyük bir özgürlüğü vardır ve belki de en önemli avantajı da buydu. Bütün bunların yanı sıra birleşen bu on üç koloninin oluşturduğu federasyonun kısıtlamaları da yoktu. Bunun sebebi de politik bir tarihlerinin

⁵⁰ William J. Burns, **US-Syrian Relations**, Senato Dış İlişkiler Komisyonunda Yapılan Konuşma, 30 Ekim 2000 . sf. 29.

⁵¹ William L. Cleveland, And Martin P. Bunton, **A History Of The Modern Middle East**. Vol. 3. Boulder: Westview Press, 2004, sf. 220.

⁵² Michael Cox, and Doug Stokes, **US foreign policy**. Oxford University Press, 2012, sf. 233.

olmamasıydı. Uymak zorunda oldukları eski anlaşmalar ve belirli bir dış politika kısıtları yoktu. Bütün bu olumlu yanlar usta diplomatların işçiliği ile birleşince büyük başarıların temelleri atılmış olmaktadır.

ABD'nin kurucusu George Washington (1789-1797), "görevden ayrılırken yayınladığı veda mesajında doğası itibariyle Avrupa siyasetinin Amerika'ya yabancı olduğunu belirterek ABD'nin ileride Avrupalı güçlerle aynı ittifakın içinde yer almaktan uzak durması gerektiğini" vurguluyordu.⁵³ Bütün bunlar, "ABD'ye hem bağlantısız bir "Amerikan Vatandaşı" ayrıcalığı getiriyor hem de ABD'nin tek yönlülüğünü ortaya koyuyordu. 1823'te Monroe Doktrini ile ABD'nin tek yönlülük ilkesi kesin bir biçimde kendini göstermişti. Bu doktrin ile Avrupa "eski dünya", Amerika ise "yeni dünya" olarak tanımlanmış ve bunların birbirinden kesin çizgilerle ayrıldıkları" belirtilmişti.⁵⁴ Doktrinde farklı iki dünyanın birbirinden uzak tutulması gerektiği vurgulanmaktaydı.

Bu yaklaşım ile ABD'nin Kuzey Amerika'yı sahiplenme arzuları iyiden iyiye derinleşmiştir. "Açık Yazgı" felsefesine göre ABD yayılma hakkına sahipti ve bu hakkı ABD'ye Tanrı'nın bizzat kendisi vermişti. ABD'nin ilerleyişini durdurmak, buna engel olmak Tanrı'ya karşı gelmekti. Bu inanç, bununla da kalmıyordu; zira Tanrı aynı zamanda ABD'yi dünyanın geri kalan yerlerini de özgürleştirmekle görevlendirmişti.⁵⁵ Bütün bu gelenek ve inanışlar bir arada incelendiğinde ABD'nin bugün dünyanın zirvesine hangi yöntemlerle geldiğini görebilmekteyiz. Hâlâ aynı yöntemleri kullanarak, geleneklerine bağlı kalarak dış politikasını sürdürdüğünü söylemenin yanlış olmayacağı kanaatindeyim. Soğuk Savaş döneminin ardından Kafkasya coğrafyasında ortaya çıkan güç boşluğunu durumunun ABD'nin yeni dönem dış politikası açısından önemli bir unsur olması, bu kanaati destekler niteliktedir.

⁵³ Michael Cox, and Doug Stokes, a. g. e, sf. 269.

⁵⁴ Henry Kissinger, **American Foreign Policy**, Royal Victorian Institute For The Blind Tertiary Resource Service, 1969, sf. 114.

⁵⁵ Henry Shue. **Basic Rights: Subsistence, Affluence, and US Foreign Policy**. Princeton University Press, 1996, sf. 225.

2.2.1. ABD'nin Ulusal Güvenlik Doktrini

ABD'nin ulusal güvenlik anlayışına değinmeden önce güvenlik ve ulusal güvenliğin manalarına değinmek uygun olacaktır. Güvenlik, terim anlamıyla korku ve tehlikeden uzak olma durumunu ifade etmiştir.

"Ulusal güvenlik ise ulus devletlerin güvenliklerini sağlamaya ilişkin başlıca endişelerini ifade etmek için kullanılan bir terimdir. Dolayısıyla ulusal güvenlik ulus devletlerden oluşan bir küresel siyasal yapı içerisinde anlam kazanır. Tüm bu etkenlerden hareketle de devletler kendi ulusal güvenlik stratejilerini belirler. Söz konusu tüm temel argümanlar, Amerikan güvenlik anlayışının ve güvenlik stratejilerinin de temellerini oluşturmaktadır."⁵⁶

Sovyetler Birliği'nin yıkılmasını da takiben oluşan uluslararası ortamda ABD güvenlik stratejilerini yeni tehdit alanları üzerine oluşturmaktadır. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasını takiben uluslararası ortamda oluşan güç boşluğu ve şaşkınlık, ABD'nin artık mevcut tek süper güç olarak duyduğu özgüven Soğuk Savaş sonrası güvenlik stratejilerinde açık şekilde görülmektedir. Uluslararası sistemde, "ABD'nin açık bir üstünlüğünün ortaya çıkmasıyla dünyanın neresinde olursa olsun çıkabilecek herhangi bir uyuşmazlık karşısında ABD, askerî, ekonomik, diplomatik ve politik araçları sayesinde tam manasıyla belirleyici bir güç konumuna geldi".⁵⁷ Nitekim bu durum, dönemin başkanı George Bush tarafından yayınlanan 1991 Ulusal Güvenlik Stratejisi'ne de yansımıştır.

Söz konusu belgede, yükselmeye başlayan yeni güç merkezlerinin varlığının kabul edilmesine rağmen, ABD'nin dünyayı siyasal, ekonomik ve askerî boyutta etkileyebilecek gerçek anlamda tek küresel güç olduğu değerlendirilmektedir.⁵⁸ Fakat ABD'nin tek "süper güç" olduğu vurgulanırken onun dünyanın tüm güvenlik sorunlarını çözecek "dünya jandarması" olamayacağı da belirtilmiştir. Lakin bir yandan da ABD'nin artık uluslararası sorunlara müdahalede seçici davranacağıın işareti veriliyordu. Strateji'de, genel olarak yükselmeye başlayan yeni güç merkezlerinin varlığına rağmen, ABD'nin dünyayı etkileyebilecek tek süper güç olduğunun altı çizilmiştir. Bunlara ek olarak da ABD'nin artık uluslararası sorunlara müdahalede seçici davranacağı belirtilmekteydi.

⁵⁶ George W Bush, **The National Security Strategy of the United States of America**. Executive Office Of The President Washington Dc, 2002, sf. 23.

⁵⁷ Robert F. Futrell, **Concepts, Doctrine: Basic Thinking in the United States Air Force, 1907-1960**. Volume 1. Air Univ Maxwell, 1989, sf. 56.

⁵⁸ Enver Bozkurt, and Selim Kanat. "**Bush Dönemi Ulusal Güvenlik Stratejisi'nin Obama Döneminde Sürdürülebilirliği**." Uluslararası Davraz Kongresi Bildiriler, SDÜ İİBF Yayınları, Isparta, 2009, sf. 68.

Yeni ABD Millî Güvenlik algısı, "ABD'yi küresel terörün yıkıcı sonuçlarından korumak üzere yenilenmiş bir ulusal güvenlik anlayışına dayanmaktadır".⁵⁹ Buna göre ABD, toprak bütünlüğüne, çıkarlarına ve yurttaşlarına yönelebilecek şiddet karşısında her düzeyde mücadele ve müdahale konusunda hak ve yetki sahibidir. Düşman ile her düzeyde ve çok yönlü bir mücadele kaçınılmazdır. Geleneksel devlet örgütlenmesi ve uluslararası kurumlar, küresel terör ile mücadele etmek bir yana küresel terörün örgütlenme şemasını çıkarmaktan, küresel terör ağını anlamaktan bile aciz durumdadır. ABD, kendi çıkarlarını ve yurttaşlarını korumak için ve küresel terörle her düzeyde ve her yola başvurarak savaşıacaktır.

ABD'de alınan kararlar için, küresel terör ile savaş retoriği içerisinde Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kuruluşları dışladığı ve 'imparatorluk' düzenlerini hatırlatan yeni bir paradigma geliştirdiği ileri sürülmeye başlanmıştır. Irak'ın işgal edilmesi sonrasında ve muhtemelen Irak'a müdahalenin gerekçesini oluşturan nükleer ve kitle imha silahlarına sahip olduğuna ilişkin argümanın doğrulanmamasının yanı sıra Irak'ın işgali sonrasında karşılaşılan direnişin etkisiyle "önleyici müdahale" kavramına vurgu azalmıştır. Bununla birlikte, Bush yönetiminin 2006'da yayımladığı ikinci ve son Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde, "ABD'nin ulusal güvenliğinde 'önleyici müdahale' kavramının devam ettiği" ifade edilmiştir.⁶⁰

2.2.2. ABD'nin Ortadoğu Politikasının Temel Unsurları

Amerika Birleşik Devletleri, büyük bir nüfusa sahip, kuzey Amerika kıtasına doğal kaynaklar, verimli topraklar, turistik güzellikleri ile beslenen, teknolojik açıdan gelişmiş, yenilikçiliği teşvik eden bir ekonomik yapıya sahip bir ülkedir. Mevcut veya ortaya çıkabilecek tehditleri bertaraf etmede ABD'nin konumunun sağladığı olanakları kavramak son derece önemlidir. ABD hakkındaki herhangi bir tartışma, ABD'nin dünyadaki bu konumunu ve uluslararası stratejisini kabul ederek başlamak zorundadır. Amerikan gücünün bu çekirdek kaynaklarının, "büyük Amerikan rüyası" inancı içinde yaşayan Amerikalıların güvenliği ve refahını tesis ettiği görülmektedir.⁶¹ Stratejik kararların alınmasında, gerçek ve izafi mutlak güç olarak kalabilmek ve olası tehditleri etkisiz kılmak adına hazırlanan tüm stratejilerden sadece güvenli olanların hayata geçirildiği de bir gerçektir.

⁵⁹ Enver Bozkurt , and Selim Kanat, a. g. e, sf. 101.

⁶⁰ Barack Obama, **National Security Strategy of the United States (2010)**. DIANE Publishing, 2010, sf. 106.

⁶¹ Enver Bozkurt, And Selim Kanat, **Bush Dönemi Ulusal Güvenlik Stratejisi'nin Obama Döneminde Sürdürülebilirliği**, Uluslararası Davraz Kongresi Bildiriler, Sdü İibf Yayınları, Isparta, 2009, sf. 66-67.

Şu halde ABD'nin Ortadoğu politikasından elde edeceği çıkarlar nelerdir?. Amerika Birleşik Devletleri'nin üçü stratejik ikisi ahlaki olmak üzere çıkarları şöyle sıralanabilir: Stratejik çıkarlarının ilki dünya pazarlarına akan petrol ve gazı elinde tutarak küresel ekonominin işleyişini devam ettirmek, ikincisi anti-Amerikan terörizm tehlikesini en aza indirmek ve üçüncüsü kitle imha silahlarının yayılmasını engellemektir. Manevi çıkarları ise insan hakları ve katılımcı yönetimin yaygınlaşması ve İsrail'in hayatta kalmasını sağlamıştır.⁶²

ABD'nin bölgeye doğrudan hâkim olmasına gerek olmadığı görülmektedir; O, sadece kimsenin bölge üzerinde hâkimiyetinin olmadığından emin olmak zorundadır. ABD çoğunlukla yerel müttefiklerine destek vermiş ve bu sayede kendi askerî güçlerini bu sıcak hattın dışında tutmuştu. İran Devrimi'nin etkisiyle oluşturulan “Çevik Müşterek Görev Gücü” savaştan sonra da dağıtılmadı. ABD, dolaylı yollardan yerel müttefiklerine destek verdi ve güç dengesi bozuldu.⁶³ Amerika Birleşik Devletleri, İran-İrak Savaşı sırasında Irak'a meyletmişse de Saddam Hüseyin'in 1990 yılında Kuveyt'i işgal etmesiyle şiddetli bir karşılık vererek dengeleri eski haline getirmek istemiştir.

1991 sonrasında, Amerika Birleşik Devletleri iki adımla bu stratejiyi terk etmiştir. İlk olarak “ikili çevreleme” olarak adlandırılabilir bir strateji benimsemiştir. Bu çerçevede yerine göre her ikisini de kontrol etmek için Irak ve İran'ı kullanmak ya da Washington'un görevi doğrudan üstlenmesi söz konusu olabilmektedir. Bu strateji, Suudi Arabistan'da büyük bir askerî güç barındırmasına rağmen ABD'yi Usame bin Ladin'in 9/11 saldırılarına maruz kalmasının nedenlerinden biri olarak düşünebilmekteydi. İkincisi ise George W. Bush yönetiminin Irak'ta fiyaskoyla sonuçlanan bölgesel dönüşüm programıdır ki bu pek de akıllıca olmayan hamle, anti-Amerikan terörizmi ateşlemiş ve bazı bölgesel güçlerin kitle imha silahlarına sahip olma hevesini teşvikler etmiştir.⁶⁴ Böylelikle ABD'nin bu girişimleri maliyeti yüksek iki olumsuz sonuç doğurmaktaydı.

Bu gerçekler, Asya'ya daha büyük stratejik önem verme ihtiyacı göz önüne alındığında, Amerika Birleşik Devletleri için net çözümün daha önceki stratejisine dönmesi olduğunu gözler önüne sermiştir. ABD, "güvenlik" konusunda her zamanki kararlılığına dönmeli, uyarıları dikkate alarak bazı çevrelerde dillendirilen “geri çekilme”yi de masaya

⁶² Enver Bozkurt, a. g. e. sf. 133.

⁶⁴ Kemal Evcioglu, **Amerika Birleşik Devletlerinin Büyük Ortadoğu Projesi: Alfa-Kaos-Omega-Tapınak**. Umay, 2005, sf. 139.

koymalıdır.⁶⁵ ABD için güvenliğin zaman zaman başka unsurlara devredilen bir mesele olduğu dönemler görülmekteydi. Yine de denizaşırı güvenliğin ABD'yi hiç ilgilendirmediği, bunu tamamen boşladığı da düşünülmemelidir. 50'li yıllardan 80'li yıllara kadar ABD'nin güvenliğini doğrudan kendisinin sağlamasının maliyetlere yansıdığı da hatırlanmalıdır.

Bu anlamda önemli engel de belirli bölgesel güçlerle ABD'nin çeşitli "özel ilişkileri"dir. İsrail'e çoğunlukla koşulsuz, Suudi Arabistan'a ise biraz daha az yardım etmesi, Mübarek dönemi Mısır'ını kollaması bu ilişkilerdendir. Son 25 yıldan bu yana, Amerika Birleşik Devletleri ne olursa olsun yurt içinde ya da yurt dışında bu ülkelerin çeşitli eylemlerine göz yummuş ne bu devletleri desteklemiştir. ABD'nin çıkarlarına hizmet etmemiş ülkelerle ilişkileri gergin olmaktadır.⁶⁶ Bu "özel ilişkiler"in gerekçeleri çeşitlidir ancak bu devletlerle aşırı samimi ilişkileri, ABD'yi mantıklı bir bölgesel strateji ve esnek diplomasiden alıkoyabilmektedir.

Aynı zamanda, Amerika Birleşik Devletleri, en başta Muammer Kaddafi'nin (1942-2011) Libya'sı olmak üzere, İran, Suriye ve Irak'la bazı uzun ömürlü husumetler yaşamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin zaman zaman tehditkâr ya da ahlaka aykırı bulduğu bu ülkelerin politikalarını değiştirebilmek için kendince iyi nedenleri olagelmıştır. Bunun için basın ve finans yöntemlerini de kullanmıştır. Bu hükümetlerin rotalarını değiştirmek, onları belirli bir hizaya getirmek için abartılı yöntemlere başvurduğu da olmaktadır. Bunların en trajik ve belirgin olanları 2001 yılında, 9/11 sonra ortaya çıkmayı, ama 1990'a kadar (özellikle İran üzerinde) uzatılabilmektedir. Keskin tepkiler, 2005 yılına kadar yoğunlaşarak devam etmiştir.⁶⁷

Son yıllarda, Ortadoğu'da Amerika'nın müttefiklerine verdiği koşulsuz desteğe yönelik eleştirilere duyarsız kaldığı görülmektedir. Böylece, İsrail tekrarlanan ama zayıf ABD eleştirilerine rağmen yeni yerleşimlerin inşasına devam etmektedir. Suudi Arabistan'ın, İslamcı aşırılığı ve bazı noktalardaki terörizmi teşvik rolünü üstlenmesine bile Washington sessiz kalabilmektedir. Bölge genelinde diplomatik bağlantılarını genişleten böylece onları ne isterse kabul ettirebilecek duruma gelen Amerika Birleşik Devletleri, bugünkü müttefiklerine böylelikle bazı iltimaslar sağlamış olmuştur.

⁶⁵ Thomas G. Fraser, **The USA and the Middle East Since World War 2**. Macmillan, 1989, sf. 221.

⁶⁶ Henry Kissinger, And Vera Wellings, a. g. e. sf. 288.

⁶⁷ John J. Mearsheimer, And Stephen M. Walt. **The Israel Lobby And Us Foreign Policy**. Middle East Policy 13.3, 2006, sf. 27.

2.2.3. Büyük Ortadoğu Projesi

ABD'nin "Ortadoğu Ortaklık İnisiyatifi"ne paralel olarak Irak'ın işgalinin ardından ABD'nin Ortadoğu politikalarına uluslararası desteği artırmak ve sorumlulukları uluslararası sistemde önde gelen devletlerle paylaşma politikası çerçevesinde Amerikalı yetkililer Ortadoğu'da demokrasinin, iyi yönetimin, bilgi toplumunun, iktisadi ve toplumsal kalkınmanın desteklenmesi iddiasıyla "Büyük Ortadoğu Projesi"ni (BOP)* dile getirmeye başlamıştır. Dış politik söylemdeki bu kayma, Doğu Akdeniz'deki Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Boru Hattı'nın açılışı ile çakıştı. Terim ve kavramlaştırma sonradan Lübnan'da ve Anglo-Amerikan destekli İsrail'de kullanıldı; ABD Dışişleri Sekreteri ve İsrail Başbakanı tarafından yaygınlaştırıldı.⁶⁸

Bu duyuru Ortadoğu'daki Anglo-Amerikan-İsrail "askerî yol haritası"nın bir çeşit onayı halini almıştır. Bu proje, birkaç yıllık planlama aşamalarında geçmiş; Irak, Lübnan, Filistin ve Suriye'ye uzanan istikrarsızlık, kaos ve şiddet çarkı oluşturmuş; Basra Körfezi, İran ve Afganistan'da etkilerini göstermiştir. Bu projenin Lübnan'ı ve tüm Ortadoğu'yu yeniden düzenleyeceği beklentisi yaratılarak toplumsal baskı mekanizmaları susturulmuş ve Ortadoğu'daki şiddet, Washington ve Tel Aviv tarafından halka "yapıcı kaos" olarak tanıtılmıştır. "Yapıcı kaos"u yaratan Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve İsrail; "kendi jeo-stratejik ihtiyaçları ve hedefleri doğrultusunda Ortadoğu haritasını yeniden çizmek için bölgede şiddet ve savaş koşullarını kullanmaya başlayacaklardır".⁶⁹

"Yeni Ortadoğu", ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice'ın konuşmasıyla sona ermiştir. Aslında Lübnan'a yönelik İsrail saldırılarının, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere hatta İsrail'in jeo-stratejik hedeflerine yönelik bir tehdit olduğu Washington ve Londra tarafından kabul edilmektedir. Profesör Mark Levin şunları söylüyordu: "Neo-liberal küreselciler ve neo-muhafazakarlar yani Bush yönetimi, yeni dünya siparişlerini oluşturmak için yaratıcı yıkım yolunu benimsemekteydi."⁷⁰ ABD'nin neo-muhafazakâr teorisyeni ve Bush'un başdanışmanı Michael Ladeen, "yaratıcı yıkım"ı "müthiş bir devrimci güç" olarak tanımlamıştır.

68 Safa Haeri, **Concocting A 'Greater Middle East' Brew**. Asia Times, Erişim Tarihi, 2008-08-21.

* Anlamı:Düşünce kuruluşu. Raporu sunan RAND Cooperation isimli sivil bir düşünce kuruluşudur.

69 Faruk Bilgin, **Büyük Ortadoğu Projesi**. Timaş Yayınları, İstanbul, 2006, sf. 26.

⁷⁰ Altuğ Günel, **Büyük Ortadoğu Projesi Ve Türkiye**. National Defense 119, 1999, sf. 120.

Anglo-Amerikan bakış bu projeyi; Irak, özellikle Irak Kürdistanı ekseninde Ortadoğu'nun Balkanlaşması (bölünme) ve Finlandiyalaşması (barışçillaştırma) için zemin olarak görmekteydi. Zaten Irak parlamentosu yasal çerçevesini, Irak'ın üçe bölünmesi ve Federal Irak üzerine kurmuştur. Ayrıca, Anglo-Amerikan askerî yol haritası, Ortadoğu yoluyla Orta Asya'ya da bir giriş yapıyor görünümündedir. Ortadoğu, Afganistan, Pakistan ile birlikte ABD, eski Sovyetler Birliği hâkimiyet sahası olan Orta Asya'daki ülkeleri de içine alacak bir genişlemenin arayışı içindedir. Ortadoğu bir ölçüde Orta Asya'nın güneyine açılan bir kapıdır.⁷¹

“Amerikan üstünlüğü” teorisyeni, eski ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı ve jeostratejist Zbigniew Brzezinski, kitabında modern Ortadoğu'yu ele alır: Buna göre “Büyük Satranç Tahtası”n dikkat edilmelidir.⁷² Avrasya, Balkanlar, Kafkasya (Gürcistan, Azerbaycan Cumhuriyeti ve Ermenistan), Orta Asya (Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Afganistan) ve bir ölçüde İran ve Türkiye satranç tahtasının parçalarıdır. İran ve Türkiye Ortadoğu'da hudut kademelerini oluşturmaktaydı.

Ortadoğu'ya nazaran daha az önemsenen bölgeler olarak Afganistan ve Pakistan 2006 yılının ortalarından itibaren stratejik, politik ve askerî çevrelerde NATO yoluyla ilgi sahasına daha çok girmeye başlamaktadır. Bu nedensel girişim üzerinde fikir birliği oluşturmak ve yavaş yavaş Ortadoğu'dan yayılacak bir olası tufana kamuoyunu hazırlamak için, girişimler başlamıştır. Bu çerçevede yeniden çizilecek harita "Yeni Büyük Ortadoğu" haritasıdır.⁷³

2.2.4. ABD'nin Arap Baharındaki Rolü ve Kaygıları

Arap Baharı olaylarına, Obama yönetimindeki Birleşik Devletler, hızlı bir karşılık vermektense dikkatli davranmayı seçmiştir. Bu tutumdaki belirgin eksiklik, ulusal çıkarların korunmasının evrensel demokratik değerlerin önüne geçmiş olmasıdır; bu davranış belirli çevrelerde kınanmıştır. Diğer taraftan, Obama'nın uluslararası ilişkiler çerçevesinde akıllıca bir yaklaşım benimsediğini söyleyenler bu pragmatik tutumu övmektedir.

⁷¹ Mahir Kaynak, Emin Gürses, and Faruk Bilgin. **Büyük Ortadoğu projesi**. Timaş Yayınları, 2006, sf. 26.

⁷² Brzezinski, Zbigniew, "Hegemonic Quicksand", National Interest, Winter 2003/04. sf. 55.

⁷³ Richard N. Haass, **The New Middle East**, Foreign Aff. 85, 2006, sf. 22.

ABD'nin Ortadoğu'ya yaklaşımı bu bölgede belirleyici olmakla beraber, “genellikle temkinlidir ve kaçınılmaz olarak gerginliklerle tebarüz etmiştir. Arap Devrimleri sürecinde ise bölgedeki yeni ve eski rejimler ABD ile birlikte çalışma arzularını göstermektedir”.⁷⁴ Bu stratejik tercih, ABD'nin Asya-Pasifik'e yönelik öncelikli stratejik yönelimlerinden ayrılmasına yardımcı olmaktadır.

ABD'nin Ortadoğu'da stratejik katılımı iki kaynağa dayanmaktadır: “Güvenli ve istikrarlı petrol piyasalarına yönelik bir hegemonik ilgi ve önemli iç baskılarla takviye edilmiş, İsrail devletinin bekasına yönelik kapsayıcı bir ideolojik bağlılık”.⁷⁵ Bu temel çıkarların korunması için, bir ölçüde nazari caydırıcı gücünü koruyan Amerika Birleşik Devletleri, Soğuk Savaş'ın başlarından bu yana bölgesel hegemonyasını korumaktadır ve bu güce ket vuracak stratejik bir bölgesel kuvvet yoktur.

Tüm bu artalan ışığında 1990 yılında, Amerika Birleşik Devletleri, Suudi Arabistan'ın petrol rezervlerini kontrol ve İsrail'in güvenliğini korumak için fırlatma rampası olarak Kuveyt işgalini kullanmış ve Irak'la savaşmak üzere Basra Körfezi'ne yığınak yapmaktadır. Soğuk Savaş yılları boyunca ABD bölgede anti-komünist bloku genişletme amacının parçası olarak otokrasilerle ittifaklar inşa etmiştir. Bu ilişkilerle hem İran ve Irak'ın izolasyonuna hem de bölge ülkelerini İsrail'le barışa zorlamaya muvaffak bir ölçüde olmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin başta Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da, ardından Asya-Pasifik'te karşılaştığı zorluklara odaklanmak için stratejik olarak, “dolambaçsız, ciddi ve kısa vadeli kaygılar üzerinden uzun vadeli eğilimlere öncelik vermesini gerektirmiştir”.⁷⁶ Bu, her zaman bölgede demokratik değerlerin desteklenmesi ve devrimci değişimin bastırılması anlamına gelmezdi. Ama Arap Baharı fırtınası, rejimleri koşulsuz olarak Amerikan desteğine muhtaç kılmamıştır.

Ortadoğu'da siyasi reform için uzun vadeli bir strateji, İran'ın nükleer programından bağımsız düşünülemezdi. Ayrıca, bir yandan Çin yükselirken ABD “Suud Hanedanı”nı

⁷⁴Gregory F. Gause, Why Middle East Studies Missed The Arab Spring: The Myth Of Authoritarian Stability. Foreign Aff. 90, 2011, sf. 81.

⁷⁵ Miriyam Aouragh, and Anne Alexander. "The Arab Spring| The Egyptian Experience: Sense and Nonsense of the İnternet Revolution." International Journal of communication 5, 2011, s 15.

⁷⁶ Alfred Stepan, And Juan J. Linz. **Democratization Theory And The Arab Spring.** Journal Of Democracy.V 24.2, 2013, sf. 15.

kaybetmek istememektedir. Arap Baharı'na ABD'nin temkinli ve çelişkili yaklaşımı, Arap coğrafyasında ve dünyada gözlerden kaçmamaktadır.

2.3. ABD'NİN VE SURİYE KRİZİ

Obama yönetimi uluslararası siyasi çevrelerin beklentisinin aksine, ABD dış politikasına uygun görerek, Suriye konusunda bölgesel inisiyatifler geliştirilmesini ve diplomatik çabalara öncelik verilmesini desteklemiştir. Bölgede Suriye yerine kendi çıkarları için daha ciddi bir tehdit kaynağı olarak gördüğü İran'a karşı daha sert önlemler alınmasını savunmuştur.

2.3.1. ABD'nin Suriye Krizinde Tutumu

2011 Ağustos'unda Başkan Obama artık Esad yönetiminin gitmesi gerektiğini açıklamıştır. Krizin başında muhaliflerin yardım taleplerinde çok seslilik vardı ve ABD de karşılanması imkânsız talepler üzerinden yardıma kırmızı ışık yaktı.⁷⁷ Muhaliflerden bazıları uluslararası destek, bazıları dış askerî müdahale, bazıları da silah desteği istemekteydi. Bu da kafa karışıklığı yaratmıştır. Esad'ın gitmesi ne kadar kısa sürede olursa o kadar iyi olur diyen Obama, sözlerini şöyle sürdürmektedir:

“Esad rejiminin sona ermesi ve Suriye’de demokratik bir yönetimin inşa edilmesi gerektiği konusunda tam bir mutabakat içinde olduğumuzu söyledik. Asıl soru bunun ne şekilde olacağı. Suriye’deki şiddet ve sıra dışı durum için sihirli bir formül yok. Olsaydı, Sayın Başbakan (Erdoğan) ve ben bununla ilgili harekete geçerdik ve çoktan bitirmiş olurduk. Bunun yerine yaptığımız şey, uluslararası baskıyı artırmak, muhalefeti güçlendirmek. Cenevre’deki görüşmelerin, Rusya’nın ve Suriye’de her kesimi içerecek siyasi geçişin temsilcilerinin de katılımıyla, sonuç verebileceğini düşünüyorum. Ancak bu sırada, muhalefete yardım ve insani durumla ilgilenmeye devam edeceğiz. Türkiye ile de yakın iştişare içinde olmayı sürdüreceğiz çünkü Türkiye’nin de bu durumdan derinden etkilendiğini biliyoruz.”⁷⁸

ABD ilk iki talepten çok üçüncü talebe yoğunlaşıp askerî müdahale masada değil açıklaması yapıyordu. Aslında askerî müdahalenin dışlanması, belki de ABD'nin Suriyeliler

⁷⁷ George W. Bush, **The National Security Strategy of the United States of America**. Executive Office Of The President Washington Dc, 2002, sf. 20.

⁷⁸ Platform, Esad'ın Gitmesi Konusunda Kararlıyız, [Http://Www.Platformdergisi.Com/Yazi/Haberler/1090/Esadin-Gitmesi-Konusunda-Kararliyiz#](http://www.Platformdergisi.Com/Yazi/Haberler/1090/Esadin-Gitmesi-Konusunda-Kararliyiz#) Erisim Tarihi 22.10.2013.

için niyet etmediği bir iyilikti.⁷⁹ ABD kendi çıkarları doğrultusunda hareket etse de bu müdahaleden uzak durarak Suriyelileri, Irak benzeri bir felaketin içine çekmemiş olmaktadır. Uluslararası destek talebi de ABD tarafından önkoşullara tabi tutuldu ve önkoşulların önemli bir kısmının sağlanmasına rağmen beklenen destek bir türlü gelmemiştir. Muhalif oluşumların Suriye içinde temsil gücü, azınlıkların temsili, kucaklayıcı bir Esad sonrası projeksiyonu vb. önkoşullarının önemli oranda sağlanması da ABD'nin BM Güvenlik Konseyi'nde İran nükleer meselesindekine benzer yoğunlukta mesai harcamasına ve dolayısıyla da Rusya'yı ikna etmesine yetmemektedir.

Amerikan yönetimi, Suriye konusunda izlediği eylemsizlik politikasını kimyasal silah kullanımı sonrası nihayet gözden geçirmeye başlamıştır. Ancak “ABD ne yapacak?” sorusu, “Başkan alternatifleri değerlendirmekteydi.”⁸⁰ şeklinde cevaplanınca ABD'nin Suriye'ye ne zaman ve ne şekilde somut bir cevap vereceği muamma olarak kalmaya devam etmekteydi. Obama, hem Beyaz Saray sözcüsü aracılığıyla hem de PBS televizyonuna verdiği mülakatta, Suriye'de Esad rejiminin kimyasal silah kullandığı konusunda şüpheleri olmadığını ifade ederek artık bu konuda daha farklı bir pozisyon alacaklarının sinyalini vermeye başlamaktaydı.

Suriye sorununun geldiği durum nedeniyle, gün geçtikçe uluslararası sistemin temel taşları daha fazla sorgulanmaya başlanırken, uluslararası kurum ve normların ve özellikle de BM Güvenlik Konseyi'nin mevcudiyeti anlam yitirmeye devam etmektedir.⁸¹ Bir yandan bu konseye İngiltere ve Fransa'nın hâlâ neden daimi üye olduğu sorusu, akıllara daha fazla gelmeye başlarken öte yandan da diğer iki üye olan Rusya ve Çin'in artık veto kullanma gücünü sahip olmaya başlamaları, veto hakkının yeniden tartışılmaya başlanmasına sebep oluyordu. Bunların dışındaki son üye ve gerilemesine rağmen tek süper güç olan ABD için ise durum oldukça farklı görülmektedir.

⁷⁹ Jeremy M. Sharp, And Christopher M. Blanchard. **Armed Conflict in Syria: Us and International Response**. Library Of Congress Washington Dc Congressional Research Service, 2012, sf. 35-36.

⁸⁰ Caitlin A. Buckley, **Learning From Libya, Acting In Syria**. Journal Of Strategic Security 5.2, 2012, sf. 10.

⁸¹ Muhammet Barout, **Suriye: Son Çağ ve Reformler**, Epril 2012, <http://www.dohainstitute.org/file/Get/4dfab6e4-c442-4634-8d1e-4669a225f633.pdf>, sf. 78-79.

2.3.2. Suriye'deki Kimyasal Silah Krizi

Ağustos ayının 21'ine rastlayan Çarşamba günü, dünya medyası, Suriye'de Şam'ın doğusundaki Guta semtinde, tam olarak nitelikleri henüz tanımlanamamakla birlikte nörotoksik özellikte kimyasal silah kullanıldığı haberleriyle çalkalanmaktaydı.⁸² Bölgenin Türkiye dâhil, kimi devletleri ve Suriye muhalefetine tamınının değilse de azımsanamayacak bir bölümünün, artık yıllardır bekledikleri dış müdahalenin İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından gerçekleştirilme ihtimali, Dera'da Mart 2011'de başlayan Suriye ayaklanmasının tarihinde ilk defa bu kadar yüksek bir olasılıkla dile getirilmiştir.

Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü uzmanlarının da aralarında bulunduğu, yirmi Birleşmiş Milletler denetçisinin pazar günü ülkeye varmasının hemen ardından Şam'ın Guta saldırısının gerçekleştirdiği iddiası, saldırının sorumlusunun kim olduğuna dair bazı soru işaretleri oluşturmuştur. İsveçli bilim adamı Ake Sellström liderliğindeki bu heyetin Şam'a gelişi bu yılın nisan ayından beri pazarlıklara konu olmaktadır.⁸³

Guta saldırısı sonucunda yapılan ilk açıklamalar, da bu yönde bir değişime işaret etmekten uzaktır. Neticede, haklı veya haksız, tüm mahfillerin parmakları beklenen yönlere işaret etmiştir. Başkan Obama, "20 Ağustos 2012'de Beyaz Saray muhabirlerine konuşarak kimyasal silah kullanımının ABD politikası açısından bir "kırmızı çizgi" teşkil ettiğini belirtmiş ve muazzam sonuçları olacağını söylemişti".⁸⁴ Dahası ABD kaynakları, Suriye rejiminin Guta'dan önce de kimyasal silah kullandığını teyit etmiş bulunuyordu. Obama, 2013 yılında Ürdün Kralı ile görüşmesi öncesinde de kimyasal silahların Suriye krizinde oyunu dönüştürücü etken kabul edileceğini belirtmiştir.

Hal böyleyken şu anda olanların tek başlarına, tarafların Suriye politikasına ilişkin temel tavırlarında sert bir dönüşümün nedeni olarak kabul edilmesi, şimdilik kaydıyla da olsa, zordur. BM Güvenlik Konseyi'nin konuya ilişkin tavrı da bunu teyit eder nitelikte olmuştur. Güvenlik Konseyi başkanlığını Arjantin adına yürüten Büyükelçi Perceval'in kullandığı en

⁸² Sami Moubayed, "Letter from Damascus; Will Syria Descend into Civil War?", Current History, December 2011, sf. 340.

⁸³ Childhood Under Fire: The Effect Of Two Years Of Conflict in Syria, Save The Children Fund, Londra, 2013, sf. 22.

⁸⁴ Edith M. Lederer, "UN Security Council holds emergency meeting on alleged chemical weapons use in Syria", The Montreal Gazette, 21 Ağustos 2013
www.montrealgazette.com/news/Security+Council+hold+emergency+meeting+alleged+chemical/8815991/story.html, 22 Ağustos 2013.

sert ifade, “saldırının ne olduğuna dair açık [bilgi] olması gerektiği yönündeydi. Taslak metinde yer alan, söz konusu bölgenin BM denetçilerince incelenmesine yönelik ifadelerin dahi Rusya’nın ve Çin’in muhalefetine takıldığı için metinden çıkarıldığı bildirilmişti”.⁸⁵

Guta söz konusu üç bölgeye dâhil olmadığından bu semtin denetleme sınırları içerisine katılması ancak Şam yönetiminin onayı ile mümkün olmaktadır. Kaldı ki ne incelenmesine haziran ayında BM ve Suriye yönetimi arasında varılan anlaşmayla karar alınan üç bölgede ne de Guta’da BM denetçileri silahların kimler tarafından kullanıldığına dair araştırma yapma yetkisine haiz değillerdi.⁸⁶ Yetkileri söz konusu silahların kullanılıp kullanılmadığını belirlemekle sınırlıydı ki Esad yönetimi bunların kullanıldığını kabul ediyor, ancak kullananın muhalefet olduğunu iddia etmekteydi.

Neticede tüm bu olanların özetini şu biçimde yapmak mümkün: Suriye’de ne kimyasal silah kullanımı ne de bunun teyidi ilk defa gündeme gelmiştir. Guta’da kimi kaynaklara göre 1.300 kişinin katli, ölçek olarak çok büyük bir insanlık trajedisine işaret ediyor olsa da son tahlilde Suriye’de süren ve devam edeceği açıkça görülen çatışmaların yarattığı yıkım ve trajedinin sadece bir halkasını teşkil etmiştir. Bu olay meselenin dış aktörlerinin tutum ve tezlerini değiştirmek yönünde bir etki de yaratmışa benzememekteydi.

Stratejik düzlemde rejimin yaklaşımı ise ilkin,

“Esad yönetiminin kendi yanındaki dış koalisyonun ABD’yi dengeleme imkânlarına ve niyetine fazlaca bel bağladığına; ikincisi, Mısır’ın kaldırdığı dumanın Suriye’yi perdeleme etkisine gereğinden fazla ehemmiyet atfettiğine; üçüncüsü, Mısır üzerindeki anlaşmazlıkların son tahlilde Suriye’ye yönelik tercihleri dönüştüreceğine gerçekçi ölçülerin ötesinde güvendiğine; dördüncüsü, ABD’nin stratejik önceliklerini, iç dengelerini ve ABD kamuoyundaki Ortadoğu yorgunluğunun sınırlarını doğru değerlendiremediğine; son olarak da kimyasal silah kullanımının uluslararası toplulukta yaratacağı tepkiyi, uluslararası kamuoyunda müdahalenin meşruiyetine dair algıyı

⁸⁵ Edith M. Lederer, a. g. m. sf. 12.

⁸⁶ David Blair, **Syria Snipers Open Fire On Un Chemical Weapons Inspectors**, The Telegraph, 26 Ağustos 2013 (Çevrimiçi) [Www.Telegraph.Co.Uk/News/Worldnews/Middleeast/Syria/10266197/Syria-Snipers-Open-Fire-On-Un-Chemical-Weapons-Inspectors.Html](http://www.Telegraph.Co.Uk/News/Worldnews/Middleeast/Syria/10266197/Syria-Snipers-Open-Fire-On-Un-Chemical-Weapons-Inspectors.Html), 27 Ağustos 2013.

güçlendirici etkisini ve bu yönde mobilizasyonu kolaylaştırıcı yönünü hesaplayamadığına işaret etmektedir”⁸⁷.

Guta eyleminin boyutu Obama'nın elini bu yönde hareketlenmeye zorlayan, ABD ve Batı'da müdahaleci bir istekliler koalisyonuna yönelik kamuoyu desteğini ve siyasi iradeyi oluşturmayı kolaylaştıran bir unsur olarak değerlendirilebilmektedir.⁸⁸ Bu son unsur Esad yönetiminin yapmış olabileceği değerlendirme hatasının hukuki yönü ve müdahalenin uluslararası hukuk çerçevesinde nasıl şekilleneceğine dair ipuçları da verebilmektedir.

⁸⁷ Alexei Anischuk, **Russia Warns Against Military Intervention In Syria**, Reuters, 26 Ağustos 2013, (Çevrimiçi) www.Reuters.Com/Article/2013/08/26/Us-Syria-Crisis-Lavrov-Intervention-Idusbre97p0g220130826, 26 Ağustos 2013.

⁸⁸ Ahmet K. Han, **Suriye’de Kimyasal Silah Kullanımı: Gerçekten Bir Oyun Dönüştürücü Mü?**. Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz 5.57, 2013, sf. 33-34.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN SURİYE POLİTİKASI

3.1. TÜRKİYE’NİN ORTADOĞU POLİTİKASI

İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan itibaren Türkiye, Batı'nın öncülüğünde kurulan uluslararası kurumlara katılmak için çabaladı. Bu bağlamda, Türkiye, Birleşmiş Milletler'e girerek ilk adımı attı. Türkiye aynı zamanda NATO yoluyla kendi savunmasını güçlendirmeyi amaçlanmıştır. Ama Türkiye'ye Ortadoğu savunma sisteminde rol vermek isteyen İngiltere, yine de Türkiye'nin NATO'ya girmesini istememekteydi. Türk Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de tarafsızlığını korumaya çalışmaktaydı.⁸⁹ Bu dönemlerde Çanakkale ve Boğazlara yönelik özel emelleri vardı. Bu nedenle, İnönü, Batı ittifakı içinde yer almak zorunda kaldı. 1950 yılında hükümeti devralan Demokrat Parti, Türkiye'nin NATO'ya girişini tamamladıktan sonra Ortadoğu'da önemli bir rol oynamayı amaçlamaktaydı.

Türkiye, NATO'ya girmeden, açıkça Ortadoğu projesine dâhil olmak istememişti. Fuad Köprülü, 20 Temmuz 1951 tarihinde Türkiye Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmada belirttiği gibi, Türkiye'nin NATO'ya resmî kabulünden sonra Ortadoğu'da gerekli rolü oynamaya hazır olduğunu belirtmiştir. Bu ifade, İngilizleri ikna için yeterli olmaktadır. 18 Temmuz 1951 tarihinde Avam Kamarası'nda İngiliz Dışişleri Bakanı Herbert Morrison “Türkiye ile yaşadıkları temel zorluğun Ortadoğu savunması ve Türkiye'nin NATO'ya katılma arzusu olduğunu” söyleyerek, Türkiye ile ilgili görüşlerini beyan etmekteydi. İngiliz Bakan:

“Türkiye'nin, Ortadoğu'nun savunma rolünü üstlenmesi bizim için önemlidir.” diyordu. Morrison “Türkler de bu konuda bizimle aynı fikirde, gerekli çalışmalar yapılacak; Türkiye, dünyanın bu en önemli bölgesinde, güvenlik planlarının bir parçası olacak, bir an önce Türklerin katılımını sağlamalıyız.” demekteydi.⁹⁰

⁸⁹ Türkkaya Ataöv, “Türk Dış Politikası Üzerine Düşünceler”, SBF Dergisi, Volume: XXIV, Number: 1, 2003, sf. 95.

⁹⁰ Hüseyin Bağcı, **Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar**, Odtü Geliştirme Vakfı-Metü Press Publishing, Ankara, 2001. sf. 136.

Türkiye ile Pakistan imzalanan işbirliği anlaşması ile önemlerini artırdı. Nisan 1954'te Irak ile samimi görüşmelerde ilk adımları atılan Anglo-Mısır Anlaşması, 19 Ekim 1954 tarihinde yürürlüğe girmişti. Bir Arap ülkesi olarak Irak da bölgeye dikkatle bakmaya başlıyordu. Irak Başbakanı Nuri Sait Paşa, “Arap milliyetçilerinin reaksiyonları karşısında paktta Irak yer alması gerektiğini düşünürken Türkiye de Mısır ve diğer Arap ülkelerinin anlaşmaya destek olacağını” düşünmekteydi.⁹¹

Bu bağlamında, İngiltere'nin yanı sıra Pakistan, Irak ve Türkiye; Sovyetler Birliği'ni kızdırmış olmuştur. Türkiye-Pakistan Anlaşması'nın imzalanmasından sonra 18 Mart 1954 tarihinde Türkiye'yi gönderilen bir nota Sovyetler Birliği şöyle diyordu:

"Türkiye ve Pakistan'ın dâhil olduğu bu pakt, açıklamalardan da anlaşıldığı gibi, Atlantik Bloku'nun askerî planlarıyla doğrudan ilgilidir. Türk Hükümeti'nin böylesi bir hamlesi sadece kendisi için olumsuz değil, aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin ulusal güvenliği ayrıca Yakın ve Orta Doğu'daki mevcut durum için de olumsuzdur".⁹²

1960'larda Türkiye'nin Ortadoğu politikası yeni bir şekil almaya başladı. Bu politikanın ana özelliği, Batı ile ilişkilerde yaşanan sorunlar ve olumsuzluklar sonucunda, Ortadoğu politikalarının bir denge unsuru olarak görülmesi ve bu çerçevede “temkinli yaklaşım” siyasetinin benimsenmesidir.⁹³ Bu tikanıkların nedeni yine büyük oranda uluslararası sistemde ya da Soğuk Savaş sürecinde ortaya çıkan dikkat çekici gelişmelerde aranmalıdır. Türkiye, 1960'lardan itibaren Kıbrıs sorununu dış politikasının birinci gündem maddesi haline getirmiştir. Bu nedenle, Kıbrıs'ta başarılı olmak "millî bir dava" olarak görülmüş, bu davanın başarılması için uluslararası kamuoyundan destek alma çabasına girilmiştir.

1970'lerde Türkiye'nin Ortadoğu ilişkilerinde yeni bir boyut, yani "ekonomik" gündem ortaya çıkıp gelişmiştir. Özellikle “1973-74 Petrol Krizi ve sonrasındaki gelişmeler, Türkiye'nin bölgeyle ilişkilerini sıkılaştırmasında çok önemli rol oynadı: “Öncelikle, Türkiye, petrol ihtiyacını kesintisiz karşılayabilmek için başta Irak olmak üzere petrol zengini ülkelerle

⁹¹ Hüseyin Bağcı, a. g. e sf. 55.

⁹² Dietrich Jung, Turkey And The Arab World: Historical Narratives And New Political Realities, Mediterranean Politics, 2005, Vol.10, No:1, sf. 12-13.

⁹³ Aykan Bali Mahmut, Ideology and National Interest in Turkish Foreign Policy Towards the Muslim World, 1960-87, Yayınlanmamış Doktora tezi, Virginia Üniversitesi, 1988. sf. 201.

sıkı ilişkiler geliştirmeye başlamaktaydı”.⁹⁴ Türkiye-İrak petrol boru hatlarından ilki, bu yıllarda (1973-77) tamamlandı ve Türkiye'ye petrol pompalanmaya başlanmaktaydı. Fakat petrolün pompalanması sorunu bitirmiyordu çünkü bu kez Türkiye, petrol ücretini ödeyecek dövizini bulmakta sıkıntı çekiyordu. 1973-74 Petrol Krizi'nin ortaya çıkardığı ikinci boyut, petrol üreten Arap ülkelerinin bir anda zenginleşmeye ve ekonomik pazar haline gelmeye başlamasıdır. Artan petrol fiyatları ile gelen petro-dolar gelirleri, Arap pazarını cazip bir ihracat merkezi haline getirmektedir. Başta ABD, Avrupa ve Japonya olmak üzere pek çok gelişmiş Batı ülkesi, Arap pazarının avantajlarından yararlanmaktaydı.

Öyle ki Araplardan aldıkları yüksek fiyatlı petrol giderlerini, bu ülkelere sattıkları tüketim malları, silahlar, teknoloji ve sanayi ürünleri ile karşılamaktaydı. Türkiye'nin 1970'lerde bu açıdan önemli bir çaba ve başarı içinde olduğu söylenememektedir.

1980'lerin başında uluslararası sistemde ve Ortadoğu bölgesinde, hem bölgenin hem de Türkiye'nin kaderini yakından etkileyen üç önemli gelişme ortaya çıktı: “Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali, İran İslam devrimi ve İran-İrak savaşıdır”.⁹⁵ Savaşı, Bu üç olay, Türkiye'yi de yakından etkilemiş, Türkiye'nin iç ve dış politikasında yeni bir sürecin başlangıcı olmuştur. Ve en önemlisi, bu gelişmeler, Türkiye'nin Ortadoğu'ya daha fazla dönmesine, bu bölgeyle daha fazla ilgilenmesine ve bir bakıma daha fazla kaynaşmasına katalizör etkisi yapmıştır.

Bu süreçte en önemli rolü de Türkiye'deki askerî darbe sonrasında oluşan yeni düzende ön plana çıkan Turgut Özal oynamıştır. Diğer bir deyişle, 1980'ler boyunca Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelmesinde, bir yandan uluslararası konjonktür etkili olurken, diğer yandan bu avantajları kullanmaya hazır ve uyumlu bir konuma sahip olan Özal'ın tercihleri belirleyici olmuştur.

3.1.1. 2000 Sonrası Türkiye'nin Dış Politikası Ve Ortadoğu

AK Parti'nin 3 Kasım 2002 tarihinde iktidara gelmesi sonrasında Türkiye, dış politikasında Ortadoğu'ya öncelik vermeye başlamış ve bu dönem itibariyle bölgede yer alan ülkelerle siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda işbirliği geliştirme isteği ve eğilimi

⁹⁴ George McGhee, *The US-Turkish-NATO-Middle East Connecti-on*, London: Macmillan, 1990, sf. 331.

⁹⁵ Mehmet Gönübol, *Olaylarla Türk Dış Politikası, 1919-1973* (Ankara: Aü Sbf Yayınları, 1982), sf. 246.

göstermiştir. Soğuk Savaş döneminde Ortadoğu'da ortaya çıkan krizlere olabildiğince uzak kalmaya çalışan Türkiye, son on yıldır bölge ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmektedir.

"Stratejik derinlik" olarak nitelendirilen görünüme göre sadece Türkiye değil, aynı zamanda Balkanlar, Rusya uzak Pasifik bile, Arap dünyası ve Ortadoğu ile doğrudan ilgili bölgelerdir. Bu görünüm, Ahmet Davutoğlu tarafından geliştirilen komşu devletlerin tamamını etkileyen "komşularla sıfır sorun" politikasıyla da uyumluydu. Ayrıca kendi ikili ilişkileriyle çakışsa bile daha iyi entegrasyon ve ekonomik uyum arayışları, bölgede devam eden krizleri çözmek için bir arabulucu olarak rol üstlenme hevesini artırmaktaydı.⁹⁶

Bu perspektifle başka uluslararası projeksiyonları da dışlamadan Türkiye, İsrail ve Suriye krizi örneklerinde olduğu gibi bir arabulucu rolü üstlenmişti. Ayrıca Yunanistan, Bulgaristan, Rusya gibi Suriye dışında kalan fakat yine vaktiyle çekişmeli olduğu ülkelerle ilişkilerini normalleştirmeye çalıştı. Yani Türkiye, dillendirilen "sıfır sorun" politikasına uygun hamleler arayışındaydı.

"Sıfır sorun" politikası⁹⁷ bölgede dikkat çekmiş ve bölgedeki rejimlerle ilişkilerde etkili olmuştu. Fakat 2011 yılında bazı sorunlar baş göstermektedir. Bu rejimlerde görülen yönetenler ve yönetilenler arasındaki açık makas, belirli siyasi grupların ötekilerin aleyhine yaşadığı ekonomik refah, sivil toplumla devlet erkinin yaşadığı çatışmalı ortam, bazı bölgelerdeki sıcak çatışmalar Türkiye için gerçek bir ikileme zemin hazırlamaktaydı. Bu ikilem ilkin Mısır'da ortaya çıktı. Bununla beraber Tunus'ta olaylar çok hızlı gelişti ve Türkiye'nin etki alanı dışındaki Tunus, onun için bir sınanma bölgesi haline gelmekteydi.

Mısır ise gerçek bir test olmaktadır. Aslında bu ülkeyle Türkiye muhtemelen daha olumlu bir stratejik ilişkiyi geliştirecekti.

"Mısır'da Müslüman Kardeşler başta olmak üzere ortaya çıkan yeni siyasi aktörlerle Mübarek rejiminin gerilen ilişkileri, Türk hükûmetinin manevra seçeneklerini kısıtladı. Bu kısıtta "25 Ocak Devrimi" de pay sahibi olmuştur. Bu gerginlikler Mısır'daki Türk pozisyonuna çabuk etki etmektedir. Aslında Türkiye ilk elden Mübarek'in istifasını istemesiyle hem iç politika muhataplarına

⁹⁶ Ali Balci, Türkiye'nin Dış Politikası Ve İsrail: 1990'lar Ve 2000'lere İlişkin Bir Karşılaştırma. Ortadoğu Etütleri 2.2, 2011, sf. 117.

⁹⁷ Mehmet Seyfettin Erol, 11 Eylül Sonrası Türk Dış Politikasında Vizyon Arayışları Ve Dört Tarz-I Siyaset. Gazi Akademik Bakış 01, 2007, sf. 57.

hem de uluslararası kamuoyuna Mısır'da demokratikleşmeden yana olduğunu bildirmiş oluyordu, Türkiye, Mısır'ın demokratikleşmesi için pozisyon almaktan çekinmeyeceğini göstermekteydi".⁹⁸

Türkiye'nin aldığı başkaca pozisyonlar da birer meydan okuma niteliği taşıyordu. Yine Türkiye,"bazı yerlerde "sürücü" pozisyonu aldı, bazı yerlerde ise "arka koltuğa" geçmiştir. Örneğin Bahreyn'de böyle oldu ve Türkiye arka koltuğu tercih etmiştir. Türkiye, Bahreyn krizinin çözümü için Körfez İşbirliği Teşkilatı'nı işaret etmiştir. Bahreyn'deki şiddet protesto edilmiştir. Sokak şiddetine uluslararası çevreler yeterince ilgi göstermemekteydi.⁹⁹ ABD'nin tavrı belirleyici olmayı sürdürüyordu. Türk dış politikasında gelişmekte olan bir başka yönelim ise mezhepsel kimliklerin dış politikada etkili olmaya başladığı iddiasıdır.

Türkiye'nin gerçek bir muammayla karşılaştığı bir başka örnek ise Libya olmuştur. Kaddafi'nin, daha önceden belirlenmiş argümanlarla BM'nin önderliğinde bir müdahaleyle iktidardan uzaklaştırılması gerektiği söylenmekteydi. Türkiye'nin çok farklı motivasyonlarla desteklediği Güvenlik Konseyi odaklı bir müdahaleye karar kılındı. Kaddafi ise kendince argümanlarla müdahaleye şiddetle direneceğini göstermekteydi.

3.1.2. AKP'nin Ortadoğu Vizyonu

2002 yılından bu yana sürekli güçlenerek iktidarını perçinleyen Ak Parti'nin, Türkiye'nin bu yeni küresel siyaset vizyonundaki yeri giderek güçlenmektedir. Son yıllarda Türkiye'nin gerek bölgesinde gerekse dünya ülkeleri içindeki konumu hem göz kamaştırmakta hem de birçok ülkeye ilham kaynağı olmaya devam etmektedir.

Yeni Ortadoğu'nun ilham kaynağı "yeni Türkiye" herhalde şu basit gerçeği atlamayacaktır: "Ortadoğu için Türkiye, "Filistin meselesi" veya "İsrail karşıtlığı" nedeniyle değil; katılım, kalkınma ve özgürlük taleplerine karşılık verebilen rejimi nedeniyle "model ülke" olmaktadır. Tayyip Erdoğan da bu çerçevede "model lider"dir.¹⁰⁰ Filistin meselesi, Ortadoğu halklarını bugün sokağa döken bir dava olmaktan uzaklaşmıştır. Daha önce Arap ülkelerinde iktidara talip olanlar, Filistin meselesine bakışları üzerinden meşruiyet

⁹⁸ Mehmet Seyfettin Erol, a. g. e, s 52-55.

⁹⁹ Ayman Gülden, "Türk Dış Politika Seçkinlerinin Ortadoğu Algılamaları ve Irak Savaşı", Akademik Orta Doğu, Cilt: 1, Sayı: 1, 2006, sf. 9.

¹⁰⁰ Talha Köse, "Türk Dış Politikasının Ortadoğu'daki Yeni Kimliği ve Çatışma Çözümlerini Keşfi." (2011, sf. 151.

kazanıyordu. Şimdi, “yeni Ortadoğu'da” özgürlük, refah ve demokrasi arayışı halkları sokağa dökmektedir. Arap halkları ülkelerini yönetmek ve öz kaynaklarından neşet eden zenginlikleri paylaşmak istemiştir.

Meselenin sadece Filistin meselesi olmadığı bilinmelidir. Şunu açıkça söylenmesi gerekli hale gelmiştir, “Arap halkları Filistin meselesinde on yıllar içinde çok yorulmuştur. Zira liderler Filistin meselesi üzerinden tam itaat istemiş, halkalardan Filistin meselesi nedeniyle daha az özgürlüğe ve refaha razı olmaları beklenmişti”.¹⁰¹ Bu bakımdan Arap halklarının Erdoğan sevgisinin kaynağı olarak İsrail'e gösterdiği tepkiyi işaret etmek yanlış bir okumadır; bu okumadan da ancak yanlış bir siyaset üretilebileceğini görmek gerekmektedir.

Türkiye'nin Ortadoğu için bir vizyonu olduğunu belirten,

“Türkiye'nin özne ve aktör olması gerektiği konusunda ilgilileri birleştiren bir AK Parti imajı mevcuttur. Bu anlamda Davutoğlu'nun öncelendiği hem içeride hem dışarıda ortaya çıkacak restoratif inşa hareketini ancak başbakan olursa o, AK Part'nin kimliğinden de uzaklaşmadan devam ettirebilir. İç politikadaki dinamiklerle dış politikanın örtüştüğü noktada, Davutoğlu'nun sinerji yaratacak isim olarak seçildiğini düşünülmektedir”.¹⁰²

Bu bakımdan AK Parti vizyonuna uygun bir isim olarak yola devam edecek politik kişilik olarak Ahmet Davutoğlu öne çıkmıştır. Bu çerçevede, Türkiye'nin son on yıldır uygulamaya başladığı ve zaman içinde bir doktrine dönüşen yeni Ortadoğu vizyonunun, altı temel boyutu olduğu söylenebilir:

- 1) Bölge ülkelerinin liderleri arasında doğrudan ve etkin iletişim ve ilişkilerin kurulması, sorun ve fırsatların doğrudan müzakere edilmesi.¹⁰³
- 2) Toplumsal taleplerin iktidara yansımaları, katılımcı siyasi mekanizmaların tesisi, baskıların kaldırılması, hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması ve kurumsallaştırılması.
- 3) Ortadoğu'nun köklü sorunlarına, bölgesel aktör ve güçlerin oluşturacağı ittifak ve

¹⁰¹ Zaman Gazetesi, http://www.zaman.com.tr/ihsan-dagi/erdogani-neden-seviyorlar_1179067.html.

¹⁰² Burhanettin Duran, "Türk Dış Politikasının İç Siyaset Boyutu: 2010 Değerlendirmesi." 2011, sf. 29.

¹⁰³ Güç Olma Çabaları, "Türk Dış Politikası ve Bölgesel." 2012, sf. 41.

oluşumların girişimleriyle çözümler bulunması, dış aktörlerin bölgeye müdahalesine imkân ve fırsat verilmemesi.¹⁰⁴

4) Ortadoğu'da devletlerin, liderlerin ve halkların birbirlerine karşı güvenlerinin tesis edilmesi, kuşku ve tehdit algılamalarının ortadan kaldırılması.

5) Ekonomik ilişki ve yatırımların artırılması ve karşılıklı bağımlılık ile kalkınmanın sürdürülmesi.

6) Dinî, kültürel ve mezhepsel çeşitliliğin korunması, tek tipleşme ve homojenleşmeye engel olunmasıdır.¹⁰⁵ Bu vizyon hayata ne kadar geçirilebilirse Ortadoğu'nun geleceği de o ölçüde istikrarlı olacaktır.

3.2. TÜRKİYE SURİYE İLİŞKİLERİ

II. Dünya Savaşı, iki süper devlet öncülüğünde, iki kutuplu dünya sistemini ortaya çıkarır. Zira bu sistemde, bir yandan Batı Bloku'nun örgütlenmesi olan NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) ile Doğu Bloku'nun örgütlenmesi olan Varşova Paktı yer almıştır. Bu blok örgütlenmelerinin yanında tüm devletlerin üye olabildikleri BM de evrensel bir aktör olarak sistemde var olmaktadır. Bu yapılanmaları ile birlikte Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkan Bağlantısızlar Hareketi ile de iki kutuptan hiçbirine üye olmayan devletler ortaya çıkmaktadır.

3.2.1. Soğuk Savaş Dönemi

SSCB, 1917'den II. Dünya Savaşı'na kadar, içte gücünü toparlamakla meşgul olduğundan Türkiye'ye yönelik bir tehdit teşkil etmemiştir. Ancak Soğuk Savaş'ın şiddetlenmesi ve Joseph Stalin'in Türkiye'yi doğrudan etkileyen bir dizi saldırgan eylemiyle birlikte, tarihî Türk-Rus gerginliği yeniden nüksetmiştir. Bu algının, Türkiye'nin, Soğuk Savaş'ta Batı Bloku'nda yer almasının nedenlerinden biri olduğunu söylememiz de mümkün olmaktadır. Yükselen bu gerginlik ortamı kendini ilk olarak Türkiye ile Suriye arasında ortaya

¹⁰⁴ Güç Olma Çabaları,, a. g. e, sf. 68.

¹⁰⁵ Türkiye'nin Yeni Ortadoğu Vizyonu,

<http://arsiv.setav.org/public/HaberDetay.aspx?Dil=tr&hid=112449&q=turkiye-nin-yeni-ortadogu-vizyonu>

çıkan ancak sadece bu iki ülke arasında bir sorun olmayan daha genel, sistemsal bir çatışma alanının iki ülke ilişkileri üzerinden gerçekleşmesiyle meydana gelmiştir. İki ülke ilişkileri üzerinden sistemin iki kutbu arasında gelişen bu çatışma durumu, 1957 Krizi olarak bilinmiştir.¹⁰⁶

. 1957 Krizi

II. Dünya Savaşı sonrası bloklaşan dünyada Türkiye ve Suriye'nin çıkarlarını ayrı bloklarda görmeleri, Ortadoğu'da gelişen olaylarda bu iki ülkenin karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Türkiye-Suriye ilişkileri Ortadoğu'da gelişen olaylara paralel olarak gerginleşmiştir. İki ülke arasında ilişkileri gerginleştiren olaylardan biri de siyasi tarih kitaplarına 1957 Türkiye-Suriye Krizi olarak geçen olaydır.¹⁰⁷

Hüsnü Zaim döneminde (30 Mart-14 Ağustos 1949)" iki ülke ilişkileri kısa bir süre için de olsa yumuşamış olmakla birlikte, daha sonra tekrar gerginleşmeye başlamıştır. Bağdat Paketi'nin kurulması, Suriye-SSCB ilişkilerinin güçlenmeye başlaması ve 15 Ağustos 1957'de sol eğilimli Afif Bizri'nin Suriye Genelkurmay Başkanı olması, Türkiye-Suriye ilişkilerini kriz noktasına getirmiştir".¹⁰⁸ II. Dünya Savaşı'nın sonunda Fransa'nın ülkeden çekilmesiyle birlikte tam bağımsızlığına kavuşan Suriye, uzun süre siyasi istikrara kavuşamamıştır. 1945-1949 arasında nispeten sakin geçen Suriye siyasi hayatı, 1949'dan itibaren tam bir karışıklık ve düzensizlik içine girmiştir. 1949-1953 yılları arasında Suriye'de üç hükümet darbesi, 21 hükümet değişikliği olmuş ve bu arada iki askerî diktatörlük kurulmuştur.¹⁰⁹

14 Ağustos 1949'da başlayan bir süreçle aynı yıl içinde 20 Aralık'a kadar art arda üç askerî darbe yapılmaktadır. 20 Aralık 1949'daki üçüncü darbenin başı olan Albay Edib Çiçekli, Albay Hannavi'yi devirerek iktidarı ele geçirmiştir. Çiçekli iktidarı, öncekilere göre biraz daha uzun sürse de 1954 yılında gerçekleşen bir askerî darbe ile yönetim el değiştirmiş ve Suriye yönetiminde Baas Partisi'nin ön plana çıktığı süreç başlamaktadır.¹¹⁰ Bu gelişmede Baas'ın 1955'ten itibaren Nasır'ı desteklemeye başlaması bilhassa büyük rol oynamıştır.

¹⁰⁶ Fuller E. Graham, **Yeni Türkiye Cumhuriyeti: Yükselen Bölgesel Aktör**, Mustafa Acar (Çev.), İstanbul, 2011, sf. 15.

¹⁰⁷ Şen Sabahattin, **Orta Doğu'da İdeolojik Bunalm Suriye Baas Partisi Ve İdeolojisi**, 1.Baskı, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2011, sf. 305.

¹⁰⁸ Şen Sabahattin, a.g.e. sf. 290.

¹⁰⁹ Gafur Mecid, **Hafız Esad Dönemi Türkiye Suriye İlişkileri**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002, sf. 32.

¹¹⁰ Fuller E. Graham, a.g.e. sf. 91.

Süveyş Buhranı sırasında, Suriye’de hem Baas Partisi hem de muhafazakâr kesim birlikte Mısır’ı desteklemekteydi.

Suriye kabinesinin Sovyet yanlısı olarak bilinen önemli isimlerinden Savunma Bakanı başkanlığındaki bir Suriye heyeti, 1956 yılının Temmuz ayında Moskova’ya giderek Sovyetler’le birtakım anlaşmalar imzalamıştır.

*“Bu antlaşmaların 6 Ağustos’ta açıklanmasının ardından 1957 Suriye Buhranı patlak vermektedir. Bu antlaşmalarla Sovyetler Birliği, Suriye’ye 500 milyon dolarlık ekonomik ve askerî yardım yapmıştır. Altyapı çalışmaları, çeşitli projelerinin finansmanı ve Suriye’nin silahlandırması da bir programa bağlanmıştır. Anlaşmaların açıklanmasından kısa bir süre sonra, ılımlı olarak bilinen Suriye Genelkurmay Başkanı General Nizameddin, emekliye sevk edilmiş ve yerine gençliğinde Fransız Komünist Partisi’ne üye olmuş Sovyet yanlısı olan Albay Afif Bizri getirilmekteydi”.*¹¹¹

Bu gelişmeler, Suriye’nin komşuları Türkiye, Irak ve Ürdün ile İsrail ve Lübnan’da büyük heyecan uyandırmıştır. Bu ülkelerin inancı, Sovyetler Birliği’nin Suriye’de bir “Köprübaşı” oluşturduğu ve Suriye’nin yeni bir “Moskova uydusu” haline gelmek üzere olduğuydu. Sovyetler Birliği bu anlaşmalarla ilk kez bir Ortadoğu ülkesinde nüfuz alanı oluşturma imkânı bulmuş ve bu sayede çok sayıda Sovyet uzmanı Suriye üzerinden Ortadoğu’ya gelmiştir.¹¹²

ABD, Kuruşçev’in iddialarını reddetmiş ve Türkiye’ye karşı herhangi bir harekete girişilirse Türkiye’nin yanında yer alacağını açıklamıştır.¹¹³ Bu açıklamalarla beraber ABD, Batı Avrupa’da bulunan hava kuvvetlerinin bir kısmını Türkiye’ye konuşlandırmış ve Akdeniz’de bulunan 6. Filo’yu, İzmir açıklarına çekerek Türkiye’ye açık bir destek vermiştir. Sovyetler’in tehdidi karşısında ABD’nin Türkiye’yi destekleyen açıklamaları ve uygulamaları Sovyetler’i yumuşatmıştır. Diğer yandan Suudi Arabistan, Suriye ile Türkiye arasında arabuluculuk yapmış ve Suriye üzerinde de yatıştırıcı faaliyetlerde bulunmaktaydı.

¹¹¹ Zafer Yıldırım, a.g.e. sf. 121.

¹¹² Harp Akademileri Yayınları, Türkiye-Suriye İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1994, sf. 73.

¹¹³ Zişan Şirin Ayrancı, **Türkiye Suriye İlişkileri**, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir. 2006, sf. 103-104.

3.2.3. Suriye'nin PKK Politikası

1973 yılında Kürdistan Devrimcileri isimli bir örgüt, Türkiye'de üniversitelerde adını ilk kez duyurmuştur. Bu örgütün üyesi olan üniversiteli gençlerin, KGB ajanı olarak tanınan Rus diplomatlarla temas halinde bulunmaları, Ankara ve İstanbul'da gece yaruları ücra bölgelerde bulunan hücre evlerinde buluşmaları, Türk güvenlik birimlerinin dikkatini çekmiştir. Rus diplomatlarıyla temas halinde bulunan bu örgütün içinde daha sonra Kürdistan İşçi Partisi'nin (PKK) lideri olacak Abdullah Öcalan da bulunmaktaydı.¹¹⁴ Abdullah Öcalan, birkaç yıl Türkiye içinde örgütün kuruluş hazırlığını yaptıktan sonra 1979'da Suriye'ye kaçarak Şam'a yerleşmiş, 1984 yılında başlatacağı terör hareketlerini buradan yönetmeye başlamıştır. 1979 yılı sonunda PKK'ya o dönem Suriye'nin kontrolünde olan Bekaa Vadisi'nde eğitimlerini yapmaları amacıyla bir yer gösterilmiştir.

Türkiye'nin belirtilen tarihlerde yaşadığı anarşi ve terör olayları göz önüne alındığından bu olayların neticesinde gerçekleşmiş olan 12 Eylül askerî darbesinin hemen öncesinde Abdullah Öcalan'ın Türkiye'den Şam'a kaçması planlı bir çalışmanın ve dış desteğinin olduğunun açık bir göstergesidir. Bu durumu, "Rusya'da haftalık olarak çıkan Versiya gazetesinin 17 Aralık 2002 tarihli sayısında, Marksist-Leninist terör örgütü PKK'nın 1978 yılında Rus gizli servisi tarafından Suriye'de kurulduğu belirtilmiştir".¹¹⁵ İşte bu çerçevede "PKK ile Suriye yönetimi arasındaki ilişkiler, rastgele ve yüzeysel bir ilişki olmamıştır.

PKK, Ağustos 1984'te Türkiye'ye karşı eylemlerini başlatmıştır.

*"Abdullah Öcalan'ı Şam'da mülteci olarak gözaltında tuttuğunu iddia eden Suriye, Abdullah Öcalan'a karargâh sağlamış ve denetimi altındaki Bekaa Vadisi'nde eğitim yapması için bir kamp vermiştir. Mart 1985'te iki ülke arasında imzalanan Türkiye-Suriye Sınır Güvenliği Anlaşması'na rağmen, teröristler sınırlar arasında rahatça geçiş yapmaya devam etmiştir. Suriye de Türkiye'yi, Suriye'de "terörist" faaliyetler gösteren Müslüman Kardeşler örgütüne destek vermek ile suçlamıştır. Ancak, Mart 1986'da Türkiye'yi ziyaret eden Suriye Başbakanı Abdülrauf Kasım'a, Cumhurbaşkanı Kenan Evren böyle bir desteğin mümkün olmadığını" belirtmektedir.*¹¹⁶

¹¹⁴ Harp Akademileri Yayınları, a.g.e. sf. 58.

¹¹⁵ Başar Cem, **Terör Dosyası Ve Suriye**, İnaf Yayınları, Mersin, 1996, sf. 50.

¹¹⁶ İsmail Soysal, **Türk Dış Politikası İncelemeleri İçin Kılavuz 1919-1993**, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1993, sf. 40.

Ankara'ya göre, Türkiye ile tek başına yüzleşmekten çekinen Suriye, amaçlarına ulaşmak için kirli işlerini PKK taşeronuna yaptırmıştır. 1995 ortalarında PKK terörünün Adana ve Kahramanmaraş'ı çevreleyen geçiş yollarından Hatay ve Dört Yol'a ulaşması ise örgütün ve Suriye'nin çıkarlarının örtüştüğünü göstermiştir. Suriye'nin PKK üzerinden Hatay'a sızma çalışmaları, iki ülke arasındaki ilişkileri iyice gergin bir hale sokmuştur. Suriye, kuruluşundan itibaren örgüt militanlarına verdiği her türlü destek ile PKK terör örgütünün gelişmesinde büyük katkılarda bulunmuştur. Bölgenin hassas dengeleri içerisinde kendisine etkili silah olarak terörü seçen Suriye yönetimi, bu silahı kendi tarihsel amaçları uğrunda hiç çekinmeden kullanmıştır.¹¹⁷

Türkiye'nin iç meselesinin bölge aktörleri tarafından kullanılarak bölgesel ve dış bir sorun haline getirilmesiyle Suriye âdeta bu politikaların lojistik ve eğitim üssü konumuna gelmiştir. Bir iç sorun olarak çözümlenebilecek bir sorunken dışarıdan yapılan müdahalelerle içinden çıkılması güç bir hal alan terör sorununda Türkiye büyük kayıplara uğramıştır.¹¹⁸ Suriye, terör örgütüne desteğini sistemli bir şekilde 1990'lu yılların sonuna kadar sürdürmüş ancak 1998 yılında gelinen noktada Türkiye'nin, Suriye'nin bu terör politikasına tahammül edemez konuma gelmesiyle gerginlik zirve yapmış ve Adana Protokolü'nün imzasıyla PKK sorunu kısmen ortadan kaldırılmamaktadır.

3.2.4. Beşar Esad Dönemi'nde Türkiye Suriye Yakınlaşması

Türkiye-Suriye ilişkilerin "1998 yılındaki Öcalan krizi sonrası imzalanan Adana Protokolü'yle düzelmeye başlayan ilişkiler, 2000 yılında Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Hafız Esad'ın cenaze törenine katılmasıyla daha da" iyileşmiştir.¹¹⁹ Komşularla sıfır sorun politikasını Ortadoğu'ya yönelik politikasının temel yaklaşımı olarak benimseyen AK Parti, bu çerçevede Suriye ile ilişkilere özel önem vermiştir. AK Parti hükümetleri döneminde, Türkiye-Suriye ilişkileri özellikle siyasal ve ekonomik alanlarda hızla gelişmiş ve iki ülke arasındaki problemler çözüme kavuşturulmuştur.

¹¹⁷ Zafer Sağlam, **Jeopolitik, Jeoekonomik Ve Jeostratejik Konuları İtibariyle Türkiye-Suriye ilişkilerinin İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademilerikomutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü, İstanbul, 2006, sf. 28.

¹¹⁸ Zafer Sağlam, a.g.e. sf. 4.

¹¹⁹ Türel Yılmaz ve Şahin Mehmet, **Ortadoğu Siyasetinde Suriye**, Platin Yayınları, Ankara , 2004. sf. 74-75.

Türkiye-Suriye ilişkilerindeki "yakınlaşma sonucu 2008 yılında Türkiye; Suriye ile İsrail arasındaki barış görüşmelerinde arabuluculuk rolünü üstlenmiştir. Eylül 2011 tarihinde Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a terörist saldırılar gerçekleştirilmiştir, 11 Eylül saldırısı dünyada siyasi, askerî ve güvenlik yapılarında önemli bir değişimin yaşanmasına" neden olmaktadır. Suriye, Irak'ın işgali sonrası "yaşanan istikrarsızlık ile kendisinin de bundan olumsuz etkileneceğini ve Türkiye'nin Irak'ın geleceğine yönelik önermiş olduğu çözüm politikalarını destekleyeceğini bildirmiştir. Suriye, Irak'ın toprak bütünlüğünü tanıdığını" da açıklamıştır.¹²⁰

İsrail-Türkiye ilişkilerindeki kötüleşme, Mayıs 2010'da gerçekleşen Mavi Marmara baskını ile kopma noktasına gelirken Türkiye-Suriye ilişkileri her açıdan gelişmeye devam etmektedir. İki ülke arasında vizelerin karşılıklı kaldırılmasıyla daha da gelişen ilişkiler, kendini güvenlik alanında da hissettirmektedir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan,

*"Şubat 2011'de Asi Nehri üzerine inşa edilmesi planlanan Türkiye-Suriye Dostluk Barajı'nın temel atma töreninde Beşar Esad'a "kardeşim" diye hitap ederek Türkiye-Suriye ilişkilerindeki tarihtilerlemlenin altını çizmiş, ortak tarih ve kültür paydası içinde Suriye'ye seslenerek: "Bizler tarihin bizi birbirimize kardeş kıldığı ve eylediği milletleriz. Tarih boyunca bizim kaderimiz hep ortak oldu, hep birlikte yüreğimiz attı" demiştir.*¹²¹

Beşar Esad'ın, iktidara gelmesinden sonra reform için umutlar artsa da 2000-2001 ve 2003-2005 yılları arasında Şam Baharı olarak adlandırılan, toplumun çok farklı kesimlerini temsil eden muhaliflerin reform çağrıları rejim tarafından göz ardı edilmiş ve birçok muhalif lider tutuklanmıştır.¹²² Esad'ın her fırsatta reform sözü verip hiçbir adım atmaması kendisine duyulan güvenin azalmasına yol açmış ve babasından farksız bir lider olduğuna dair beslenen kanaatler pekişmiştir. Tunus, Mısır ve Libya'daki diktatörlüklere karşı demokrasi ve özgürlük talep eden halk ayaklanmalarının başlamasıyla ortaya çıkan 'Arap Baharı' Mart 2011'de Suriye'yi de etkilemeye başlamıştır.

¹²⁰ Veysel Ayhan, **Türkiye - Suriye Arasında Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi Dönemi**, ORSAM Dış Politika Analizi, 15 Ekim 2009, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=378>.

¹²¹ "Türkiye-Suriye Dostluk Barajı'nın Temeli Atıldı," Dünya Bülteni, 06 Şubat 2011.

¹²² Beşar Esad iktidarının ilk yılları ve reform beklentileri için bkz. Eyal Zisser, *Commanding Syria: Bashar al-Assad and the First Years in Power*, London: I. B. Tauris, 2007.

3.3. ARAP BAHARI SONRASI TÜRKİYE SURİYE İLİŞKİLERİ

Bölgesel düzeyde Türkiye'nin arzusu, halkın meşru taleplerinin yönetime yansıdığı, demokrasi ve karşılıklı bağlılık ilkeleriyle birbirine bağlı ülkelerin varlığıdır.¹²³ Böyle bir vizyonda, demokratik olmayan, halkının taleplerini göz ardı eden, bölge ülkeleri arasında ekonomik işbirliği ve karşılıklı bağlılığı engelleyerek ahengi bozan yönetimlere yer yoktur. Davutoğlu, "bir yönetimin meşruiyetinin, halkına özgürlüğü ve güvenliği aynı anda sunabilmesiyle ölçüldüğünü belirtmiştir. Halkın güvenliği, özgürlüğü pahasına sağlanmamalıdır."¹²⁴

3.3.1. Türkiye'nin Arap Baharı'na ve Suriye Krizine Bakışı

Davutoğlu yine, "Türkiye'nin kısa süreli siyasi kazanımlar için kendisini bölge halkından uzaklaştıracak adımlar atmayacağını" ifade etmektedir. Türkiye, bölgesindeki insanları etnik ve dinî kimliklerine bakmaksızın "ebedî kardeşleri" "olarak görmektedir. Bu yaklaşım, ABD'nin bölgeye ve yaşanmakta olan insani trajediye yaklaşımından açık bir şekilde ayrılmaktadır. Türkiye, yanı başındaki trajediyi ABD'den çok daha yakından müşahede ettiği için iki tarafın çözümün aciliyeti konusundaki yaklaşımları da farklılık arz etmektedir. Demokratik, çoğulcu ve müreffeh bir Arap dünyası, Türkiye'nin çıkarıdır. Sürecin başından beri Türkiye'nin tavrı net olmuştur: Arap dünyasında dönüşüm kaçınılmazdır; bu dönüşüm halkların özgürlük, adalet ve refah için meşru taleplerini karşılamalı ve şiddetsiz gerçekleşmeli istemiştir.¹²⁵

2011 yılının ortalarından itibaren Türkiye, Esad rejimine karşı eleştirilerini yüksek perdeden dile getirmeye başlamıştır.

Başbakan Erdoğan, "Türkiye'nin 1982 Hama katliamına benzer bir katliama sessiz kalamayacağını ifade etmiştir. Türkiye aynı zamanda muhalefetin kendi topraklarında örgütlenmesine müsaade ederek Suriye halkıyla dayanışma içinde olduğunu göstermek istemiştir. Türkiye, Esad rejiminin vermiş olduğu reform sözlerinin hiçbirini yerine getirmemesi üzerine hayal kırıklığına

¹²³ Davutoğlu, 'Principles', a.g.e. sf. 7.

¹²⁴ Davutoğlu, 'Principles', a.g.e. sf. 14.

¹²⁵ Davutoğlu, 'Principles', a.g.e. sf. 28.

uğramış, rejimin meşruiyetini kaybettiğini ve muhalefetin, halkın meşru temsilcisi olarak kabul edilmesi gerektiğini açıklamıştır".¹²⁶

Türkiye, esasen ayrımsız ve orantısız güç kullanımından doğan insani trajediye odaklanmıştır. Krizin, bütün bölgeyi etkileyecek bir etnik çatışmaya dönüşmesini engellemek için derhal harekete geçme ihtiyacı hissetmiştir.

Esad rejiminin muhalifler üzerine yaptığı Haziran 2011 Cisir eş-Şuğur operasyonundan kaçan 3.000 dolayında Suriyeli, Türkiye'ye sığınmıştır. Bu olay sonrasında Anadolu Ajansı'na açıklamalarda bulunan Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan "Suriye'nin yaptığı kabul edilemez, bu bir vahşettir." demecini vermiş ve ikinci bir Hama katliamı yaşanmaması konusunda Suriye'yi uyarmıştır. Ek olarak tüm ticari ilişkiler de askıya alınmıştır. Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ise bu olaydan sonra Suriye'ye karşı olan algılarının değiştiğini ve Esad rejiminin artık Türkiye için bir tehdit haline geldiğini belirtmiştir.¹²⁷

Türk karar alıcıları, sokakta gösteri yapan gençleri bölgenin geleceği olarak görmüş ve isteklerinin dikkate alınması gerektiğini düşünmüştür. Bölge büyük bir uyanışın eşiğindeyken Türkiye, Davutoğlu'nun ifadesiyle "tarihin doğru tarafında" yer alarak bu çabaya mütevazı bir katkıda bulunmak istemiştir.¹²⁸ Yine Türkiye, baskının kimden geldiğine bakmaksızın bölgedeki tüm baskıcı rejimleri reddedecek, evrensel ilkeleri ve insan haklarını göz ardı ederek ülkeyi kendi mülkü olarak gören rejim ve yöneticilere karşı müsamaha göstermeyecektir. Türkiye'ye göre, "Suriye konusunda harekete geçmemek bir seçenek değildir. İlgili tüm taraflar Esad rejimine siyasi baskıyı artırmalı ve muhalefeti güçlendirmelidir".¹²⁹

Bu arada rejim ve destekçileri, Annan Planı'nı iktidarlarını sağlamlaştırmak ve bu arada da muhalefetle sözde bir diyalogu başlatmanın aracı olarak kullanmaktaydı. Fakat Annan Planı, rejime daha fazla zaman tanımak için hazırlanmamıştı.¹³⁰ Rejimin insani ve meşru olmayan uygulamaları Suudi Arabistan-Katar ile İran arasındaki güç mücadelesi

¹²⁶ Şaban Kardaş, **Turkey's Syria Policy: The Challenge of Coalition Building. On Turkey**, The German Marshall Fund of the United States, Şubat 17, 2012, sf.2.

¹²⁷ "Esad: Türk uçağını keşke düşürmeseydik". bbc.co.uk. 3 Temmuz 2012. Erişim tarihi: 29 Ağustos 2012.

¹²⁸ Davutoğlu, 'Principles', A.g.e. sf.4.

¹²⁹ İbrahim Kalın, **In Syria, inaction is not an option**. Today's Zaman, 21 Mart 2012.

¹³⁰ İbrahim Kalın, **Turkey, Syria and the Annan Plan**. Today's Zaman, 18 Nisan 2012.

bahane edilerek görmezden gelinememeliydi. Askerî müdahale bir seçenek olarak dışlandığı için ülke ciddi bir iç savaş içerisinde sıkışıp kalmıştır. Çözüm, halka giderek özgür ve adil bir seçimi uluslararası gözlem altında gerçekleştirmektir ki bu da rejimi daha fazla siyasi oyun oynama şansı vererek gerçekleşmeyecektir. Annan Planı'nın başarısı için sürekli ve bütün bir baskı şarttır.

ABD'nin Annan Planı'nı tek çözüm olarak desteklemesine karşın, zorlayıcı bir tedbirle takviye edilmediği sürece Türk yetkililer bu konuda Annan Planı'na olan güvenlerini yitirmişlerdir. Türkiye'nin keşif amaçlı sefer yapan jetinin Suriye tarafından düşürülmesi, Türkiye'nin bu ülke hakkındaki tezini bir kere daha teyit etmiştir ki Suriye, Türkiye'nin kendi güvenliği için de bir tehdit ve külfet haline gelmiştir.¹³¹

Bölgesel güç olma iddiasındaki bir ülkenin caydırıcılığına yakın zamandaki en büyük darbeyi vurması açısından bu olay önemlidir ve Türkiye için Suriye'de bir rejim değişikliği her zamankinden daha elzem hale gelmiştir. Türkiye ile ABD arasında Suriye'deki ayaklanmanın mahiyetine yönelik görüş ayrılığı bulunmuştur. Esad rejimi, Suriye'deki ayaklanmanın Sünni Araplar tarafından başlatıldığını ve sonra da Müslüman Kardeşler tarafından teslim alındığını etkili bir propaganda olarak kullanmaktadır. Maalesef, Batılı hükümetler de bu propagandaya büyük oranda kanmış durumdadır.

Buna göre Müslüman Kardeşler, ülkedeki gayrimüslim azınlığa karşı bir savaş yürütmüştür. ABD ve Batılı ülkeler de Esad rejimini devirerek “İslamcı bir yönetim” kurulmasına önyak olmak istemediklerinden müdahale etme konusunda isteksiz davranmaktadırlar. Bu durum pek çok açıdan Türkiye'yi tehdit etmektedir.

3.3.2. Suriye'deki Arap Baharı ve Türkiye'ye Etkileri

Suriye'deki halk hareketlerinin başladığı Mart 2011'den Haziran 2013'e kadar gelinen süre içerisinde yaşanan gelişmeler başta Ortadoğu ülkeleri olmak üzere küresel güçleri de tedirgin etmiştir. Fakat daha özeldir Türkiye ve İsrail yaşananlardan dolayı oldukça tedirgin olduklarını gizlememektedir. İki ülkenin Suriye'ye yaklaşımları farklı perspektifler içermektedir.

¹³¹ İbrahim Kalın, **Turkey and the international order**. Today's Zaman, 4 Temmuz 2012.

Esad'a bağılı güçlerin Mart 2011'den bu yana Suriye'nin çeşitli bölgelerinde yürütmüş olduğu vahşet uygulamaları, Suriye vatandaşı olan yüz binlerce kişinin yer değıştirmesine, sınır hatlarına gitmesine ya da başka ülkelere sığınmasına neden olmuştur. Suriye'den kaçarak Türkiye'de kamplarda bulunan mültecilerin sayısının AFAD'ın 22.07.2013 tarihinde yaptığı açıklamaya göre 201.067 olduğu belirtilmiştir.¹³² Bu kişilerin terk ettikleri noktalarda, PKK'nın Suriye fraksiyonu olan PYD'nin Esad güçleri ile anlaşarak Türkiye sınırına yakın bölgelerde kontrolü ele geçirdiğı haberleri bir zamanlar yalanlanırken Haziran ayından itibaren PYD'nin kuzey bölgelerdeki hareket sahası kazandığı görülmektedir.

Suriye'deki boşluktan yararlanmak isteyen ayrılıkçı Kürt grupların daha önceden PKK kamplarından dolayı Suriye üzerinde rahat hareket ettiğı ve coğrafyayı iyi bildikleri göz önüne alınırsa Suriye'nin herhangi bir bölgesindeki PYD hareketinin, Irak'ın kuzeyindeki PKK terör örgütü gibi kendi alanını yaratması söz konusu olabilmekteydi.¹³³

Türkiye 2012'den itibaren terörle mücadeleye yönelik temposunu artırırken Esad'ın PYD güçlerine Suriye'nin kuzeyinde hareket sahası kazandırması, Türkiye'nin güvence altına almaya çalıştığı güney sınırında yeni bir güvenlik tehdidi yaratmaktadır. Bir yandan PKK ile mücadele eden Türkiye'nin, diğeryandan da PYD ile mücadele etmek zorunda kalması terörle mücadele sürecini uzatarak Türkiye'nin Ortadoğı'daki çıkarlarına derinden zarar verebilmiştir.¹³⁴ Bu bağlamda da Türkiye'nin gerek kendi sınır güvenliğini sağlamada gerekse Suriye içerisindeki kaosu sonlandırma konusunda daha somut adımlar atması kaçınılmaz hale gelebilmekteydi.

3.3.3. Uçak Düşürme Krizi

F-4 Türk savaş jetinin 22 Haziran'da Suriye tarafından düşürülmesinin sebepleri, arka planı, şekli, sonuçları ve bundan sonraki politikalara etkisi konusunda yazılanlar, söylenenler, konuşulanların çoğı ya tahmin ya da temennidir. İşin gerçek mahiyeti devlet sırları ile ilgili yasalara göre 25 veya 50 yıl sonra arşivler bütünüyle açıklandığında anlaşılacak, bazı yönleri

¹³² Mustafa Kibaroğlu, "Arap baharı ve Türkiye." Adam Akademi 2, 2011, sf. 36.

¹³³ Mustafa Kibaroğlu, a. g. e. sf. 126.

¹³⁴ Mensur Akgün, And Sabiha Senyücel Gündoğar. **Ortadoğı'da Türkiye Algısı 2013**. 2012. sf. 33-34.

belki de hiçbir zaman bilinmemektedir. Tıpkı II. Dünya Savaşı'nda bazı hassas konuların ancak on yıllar sonra anlaşılabilmiş olması gibi.¹³⁵

Olaya sadece sınırı ihlal eden uçağın düşürülmesi olarak bakmak, bu noktaya nasıl gelindiğini görmemek, tuzaklar içeren tepkilere zemin hazırlamıştır. "Hava sahasının ihlali uluslararası hukukta suçtur. Ancak, hava sahasını ihlal etti diye bir uçağı vurmak daha büyük bir suçtur. Devlet uçakları, bu savaş uçağı da olsa bir ülkenin hava sahasını ihlal ettiğinde hemen vurulmaz; birtakım ara tedbirler, uyarılar vardır".¹³⁶ Dolayısıyla Suriye'nin yaptığı bu eylem nereden bakılırsa bakılsın uluslararası hukuka aykırı olup muhtemelen özürle sonuçlanacak ve Suriye tazminat ödemeyi kabul etmiştir. Böyle bir çıkış iki ülke açısından birçok sorunu çözecektir. Şam tarafından yapılan ilk açıklamalar böyle bir kabule zemin hazırlıyor gibi görünmektedir.

Halk hareketleri Suriye'ye dayandığında belirli medya organları, Suriye'deki diktatörlüğün hakkından ancak "Büyük Türkiye"nin geleceğini her fırsatta dile getirmiştir. "Yoğun diplomatik temaslardaki tehditler, vaatler, oldubittileri bilmiyoruz. Ancak Türkiye diplomatik söylemle Suriye'ye en sert karşılıkları vermeye başladı, ilk fırsatta ekonomik yaptırımlar gündeme geldi, muhalif liderlerin koruyucusu rolünü öncelikle sahiplendi. Sınırdaki kamplara daha fazla Suriyelinin gelmesi" teşvik edilmiştir.¹³⁷ Aynı dönemde Ürdün'e daha fazla Suriyeli iltica etti fakat Amman yönetimi muhalifleri davet edip kollamayı resmî politika haline getirmede. Türkiye'nin Suriye politikası, Batı'dan gelecek daha yoğun baskıların şiddetini kırma hedefine matuf olabilmekteydi.

Netice itibariyle Gebze'den Antep ve Kilis'e binlerce atölye işinden olduğu gibi Suriye halkı da zaruri ihtiyaçlarını karşılayamaz hale geldi. Türkiye'nin Şam yönetimini sıkıştırma politikası zaten mağdur vatandaşları daha zor durumda bıraktı. Öte yandan Tunus veya Mısır'daki gibi rejim değişikliği beklenirken Şam çevresinde sanki yeni bir "İki Kutuplu Sistem" ortaya çıkmaktadır.¹³⁸ Uçağımızın düşürüldüğü 22 Haziran'dan önce Türkiye'de tırmanan terörist saldırıların Suriye bağlantıları yabana atılmamalıdır. Esasen modern terör örgütleri bugün için var. Siparişe göre zaman, yer, hedef belirlenmektedir.

¹³⁵ Orhan Oytun, **Suriye İle Jet Krizi, Rusya'nın Rolü Ve Türk Dış Politikası**. Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz 4.44 , 2012. sf. 56.

¹³⁶ Çevik Ersaydı "**Suriye-Türkiye: Güç Algısı ve Kriz İletişimi**."Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz 4.43, 2012. sf. 15-17.

¹³⁷ Orhan Oytun, a. g. e. sf. 112

¹³⁸ Çevik Ersaydı, a. g. e. sf. 81.

Bir süre önce ABD’den pek dikkate alınmayan bir açıklama geldi. Obama karşısında şansı her geçen gün artan Cumhuriyetçi başkan adayı Romney:

“Eğer bugün ABD Başkanı olsaydım Suriye’de olanları kayıtsız bir mesafeden izlemek yerine Türkiye ve Suudi Arabistan gibi bölgedeki ABD’nin dostlarını Suriye’deki muhaliflere silah sağlamaları yönünde teşvik ederek Suriye konusunda liderlik gösterirdim. Türkiye’yi ateşe iterken mesela Ürdün ve İsrail’den bahsetmiyor. Akdeniz’den ABD donanmasının yapacağı hava destekli bir çıkartma hareketi aklına gelmemektedir.”¹³⁹

ABD’de seçimler yaklaştıkça İsrail ve Yahudi lobisine selam açıklamalarını daha fazla duyacağız. Köşeye sıkışmış İsrail’i ancak komşularının birbirine düşmesi kurtaracaktır. Mavi Marmara konusundaki İsrail’e yönelik taleplerimiz ne zaman gündemin alt sıralarına düştü? Cevap, Şam yönetimiyle köprüler atılınca:

“Uçağımızın vurulmasından önce New York Times, ABD’nin silah sevkiyatını başarıyla yürüttüğüne işaret etmektedir. Türkiye’nin güneyinden Suriye’deki muhaliflere CIA’nın organizasyonu ile düzenli bir şekilde silah gönderildiğini yazdı. Silahların finansmanının Türkiye ile birlikte Suudi Arabistan ve Katar tarafından sağlandığı belirtilmektedir.”¹⁴⁰

Bu iddialar, Türkiye ve ABD yetkililerince reddedildi. Ancak Suriye’de bir iç savaşın olduğu, Şam yönetimine bağlı ordunun da kayıplar verdiği, muhaliflere bir yerlerden silah sevk edildiği bilinmiştir.

Türkiye’nin muhaliflere silah sevk ettiği haberi gerçek dışı dahi olsa bu çapta bir yayın ile kafalar karıştırılmaktadır. Buna “şüyu, vukuundan beter” denmektedir. Bu şartlar altında Esad ve onu destekleyenler, Türkiye’ye karşı meşru müdafaa hakkının altyapısına hazırlanmıştır.¹⁴¹ Ankara ve Şam, bu krizi nasıl aşarız arayışındayken daha önce Türkiye’yi Şam’a karşı kışkırtan The Guardian şimdi Arap kamuoyunu “Türkiye’ye saldırı” pozisyonuna hazırlamıştır. Sömürgecilik döneminden gelen “tokuştur, yönet” yöntemi iğrenç bir şekilde uygulanmaktadır. Gazetenin “ismi açıklanmayan üç Arap ülkesindeki kaynaklara”¹⁴² dayandırdığı haberine göre, “Suriyeli muhaliflere silah sevkiyatının koordine edilmesi için

¹³⁹ Orhan Oytun, a. g. e. sf. 112.

¹⁴⁰ Orhan Oytun, **Reyhanlı Saldırısı Ve Türkiye’nin Suriye İkilemi**. Middle Eastern Analysis/ Ortadoğu Analiz 5.54, 2013. sf. 26.

¹⁴¹ **Orta Dogu**, <http://arabic.farsnews.com/newstext.aspx?nn=9103083316>

¹⁴² Funda Keskin. "Uluslararası Hukuk Açısından Türk Askeri Uçağının Suriye Tarafından Düşürülmesinin Bir Değerlendirmesi." 2012. sf. 70.

İstanbul'da bir komuta merkezi kurulmasına, bu merkezde çoğu Suriye vatandaşı 22 kişinin görev yapmasına Türkiye izin vermiştir", denmiştir.¹⁴³

Bu olayda Rusya'nın durumunun, katkısının ne olduğunu tam olarak belki yarım asır sonra öğrenebilecektir. Bugün için tıpkı Ermenistan'da olduğu gibi Suriye'de de askerî alan hızla Ruslaşmaktadır. Türk jetinin de aslında Rus üssündeki görevlilerce vurulduğu ciddi iddialardandır. Öte yandan düşürülen F-4 uçağının İsrail tarafından modernize edildiğini hatırlayalım. Uçağın düşmeden önceki pozisyonu, sinyaller konusunda Türkiye ve Suriye'nin çelişkili beyanatlarıyla ilgili bu gerçeğin de hatırlanması lazım. Türkiye'nin savaş uçaklarının modernizasyonunu İsrail'e yaptırmış olması, soruşturulması gereken bir sabıkadır.

Türk uçağının düşürülmesi olayına tepki olarak Türkiye'nin tavrı sorgulandığında; %53'lük bir kesim Türkiye'nin sergilediği mevcut tavrı doğru bulurken, toplamda %47'lik bir kesim farklı şekillerdeki askerî müdahaleyi savunmuştur.¹⁴⁴ Bu noktada bir askerî müdahale seçeneğini destekleyenlerin oranının hiç de küçümsenmeyecek düzeyde olduğunun vurgulanması gerekmiştir.

Genel olarak bakıldığında tüm farklı gruplarda, Suriye'ye karşı bir askerî müdahale seçeneği içinde; "Türkiye'nin Suriye'ye savaş ilan etmesi" %1-8 aralığında bir destek bulurken, "Türkiye'nin Suriye'nin hava savunma sistemlerini vurması" ve "Türkiye'nin NATO desteğini de alarak askerî müdahalede bulunması" görüşlerinden her biri genel olarak %15-26 aralığında destek görmüştür.¹⁴⁵ Uçak düşürülmesi olayında Türkiye'nin mevcut tavrını destekleme oranı Türkler ve Kürtler arasında aynı düzeyde olmakla birlikte, Türklerin bir askerî müdahaleye Kürtlere göre daha sıcak baktığı söylenebilmektedir. Suriye'ye sınır ve yakın illerde ikamet edenler, Türkiye'nin mevcut tavrını diğer illerde ikamet edenlere göre daha doğru bulmuştur. Bunun yanında, Sünniler Türkiye'nin mevcut tavrını Alevilere göre daha olumlu bulmuştur.

Uçak düşürülmesi olayında Türkiye'nin mevcut tavrı %58 ile AKP seçmeni arasında en yüksek desteği bulurken CHP, BDP ve MHP seçmeni arasında bu destek %33-38 aralığındadır. CHP ve MHP seçmeni arasında askerî müdahale seçeneğinin -fikri olmayanlar

¹⁴³ Orhan Oytun, a. g. e. sf. 25.

¹⁴⁴ **Türk jeti Akdeniz'e düştü.** <http://arabic.cnn.com/world/2014/03/24/wd-240314-syria-fighter-jet-down>

¹⁴⁵ Mucahid Küçükylmaz, and Hakan Çopur. "Türk Basınında Dış Habercilik." SETA, 2013. sf. 118.

dikkate alınmadığında- %60'lar düzeyinde ve çok daha fazla destek bulduğu ve bu iki partinin bu noktada benzeştiği görülmektedir. Türk uçağının düşürülmesi olayının Türkiye'nin uluslararası imajına etkisi sorgulandığında; her üç kişiden ikisi (%65,1) bu olayın Türkiye'nin imajını olumsuz etkilediğine inanmaktaydı. "Türk uçağının düşürülmesi olayı Türkiye'nin uluslararası imajını olumsuz etkilemiştir" görüşü en yüksek oranda desteği %70-73 düzeyiyle CHP ve MHP seçmeninden almıştır. Suriye politikalarında AKP'ye en yüksek desteği veren seçmeni de %60 oranında bu olayın Türkiye'nin imajını olumsuz etkilediğini düşünmektedir.¹⁴⁶

3.3.4. Suriye'de Yaşanan Olayların Sınır Bölgesine Yanısmaları

Türkiye kendisini dünyadaki Esad karşıtı koalisyonun öncüsü olarak konumlandığı için, Beşar Esad'ın iktidarda kaldığı her gün, Türkiye'ye pek çok açıdan zarar vermektedir. Öncelikle Türkiye ekonomisi Suriye'deki krizden ciddi bir şekilde etkilenmiştir. Suriye, Türkiye'nin Arap dünyasına ulaştığı ticaret yolu olduğu için, kriz Türkiye'nin Ortadoğu'yla olan ticaretine büyük bir darbe vurmuştur. Türk tır şoförleri Suriye'de rejim destekçisi güçler tarafından defalarca saldırıya uğradıktan ve bir şoför de hayatını kaybettikten sonra Suriye, Türkiye için bir güzergâh olmaktan çıkmıştır.¹⁴⁷ Türkiye güzergâh değiştirmek zorunda kaldığı için, bu durum ek bir ulaşım maliyeti getirmiştir. Sonuç olarak Türkiye'nin Suriye ile ticareti 2011'de 1,2 milyar dolar iken, 2012'de Ocak-Temmuz arasında 382 milyon dolara düşmekteydi.¹⁴⁸

İkinci olarak, Suriye'deki durum Türkiye'nin güvenliğini tehdit etmiştir. Esad rejiminin 1980'lerde ve 1990'larda PKK ile olan yakın ilişkisi ve desteği göz önünde bulundurulursa Türkiye'ye karşı PKK'yı bir misilleme aracı olarak kullanması muhtemeldir.¹⁴⁹ Türkiye'nin rejime karşı açık bir tavır aldığı günden bu yana PKK'nın saldırılarında ciddi bir artış olmuştur. Bu süre zarfında Türkiye 90'dan fazla asker ve güvenlik görevlisini kaybetmiştir.

¹⁴⁶ **Türk jeti Akdeniz'e düştü**, <http://www.ntvmsnbc.com/id/25360701/>

¹⁴⁷ "Suriye'de Türk TIR'larına saldırı" Habertürk, 5 Temmuz 2012.

¹⁴⁸ "Ükelere Göre Dış Ticaret." T.C. Ekonomi Bakanlığı.

<<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=7155BE01-D8D3-8566-45208351967592CF>>.

¹⁴⁹ Genelkurmay: 5 ayda 373 terörist öldürüldü, 88 şehit verildi." Milliyet. 10 Eylül 2012.

Yaklaşık 900 km olan Türkiye-Suriye sınırı da bu ülkeden kaynaklanan güvenlik problemlerini çözmeyi daha da zorlaştırmıştır. Esad rejiminin PKK'ya olan desteği Türk yetkililerce dile getirilmiş ve ABD'nin Ankara Büyükelçisi Ricciardone, rejimin PKK'ya silah yardımı yaptığını iddia etmiştir.¹⁵⁰

Türk istihbarat makamları 8 askerin şehit edildiği bir PKK baskınında kullanılan silahların Suriye istihbarat teşkilatı "Muhaberat" tarafından sağlandığını ispat etmiştir.¹⁵¹ Yine yakın zamanda Gaziantep'te meydana gelen büyük çaplı patlama dikkatleri Suriye'ye çevirmiştir.¹⁵² Gaziantep'in bugüne kadar terör saldırılarından uzak olması ve sınır şehri Halep'in bir süredir rejim ve muhalefet arasındaki ana savaş alanı olması bu şüpheyi kuvvetlendirmiştir. Ayrıca, rejimin Suriye'nin kuzeyini PKK'nın bu ülkedeki uzantısı olan PYD'ye teslim etmiş olması da Türkiye'yi potansiyel bir "Suriye Kürdistanı" konusunda endişeye sevk etmiştir.¹⁵³

Üçüncü olarak, Suriye'den gelen mülteci akını Türkiye için ekonomik olarak ve güvenlik açısından sorun yaratmaktadır. Suriyeli mültecilerin sayısı 200.000 aşmış durumdadır.¹⁵⁴ Mülteciler zaman zaman kamplarda sorun çıkarmışlardır. Mesela bir grup mülteci kimlik kontrolü yapmak isteyen polislerle tartışıp üç tanesini yaralamıştır. Daha önce de çıkan bir isyanda yedi polis ve asker mülteciler tarafından yaralanmıştır. İlk mülteci grubunun gelmesinden bu yana 150'den fazla olay bildirilmiştir. Mültecilerin Arap, Kürt, Türkmen, Alevi, Sünni gibi birçok farklı etnik ve dinî kökenden gelmeleri aralarındaki küçük tartışmalarda bile, kampları adeta bir çekirdek çatışma alanına dönüştürmüştür.

Davutoğlu, İslam İşbirliği Teşkilatı'nın Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu toplantısının çıkışındaki basın toplantısında, uluslararası toplumdan mülteci yükünü paylaşmasını talep etmiştir. 31 Ağustos 2012'de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) toplantısında Davutoğlu, Türkiye'nin mülteciler konusunda elinden geleni yaptığını, ancak durumun artık Türkiye'nin kapasitesini aştığını, her gün 4000 civarında mültecinin sınıra dayandığını, binlercesinin kamp yetersizliği sebebiyle sınırın öte tarafında bekletildiğini ve şimdiye kadar 300 milyon dolardan fazla para harcandığını belirtmiştir.¹⁵⁵

¹⁵⁰ Müderrisoğlu, Okan. "Esad PKK'ya silah veriyor." USA Sabah, 15 Ağustos 2012.

¹⁵¹ "8 askeri şehit eden silahlar Suriye'den." Star, 6 Ağustos 2012.

¹⁵² "Gaziantep'te bomba yüklü araca saldırı." Radikal, 20 Ağustos 2012.

¹⁵³ "Bayraklar PYD'den maaşlar Esad'dan." Milliyet, 14 Ağustos 2012.

¹⁵⁴ "Suriyeli mülteci sayısında rekor artış." BBC Turkish, 4 Eylül 2012.

¹⁵⁵ "Davutoğlu: BM sistemi işlemiyor." Euractiv.com, 31 Ağustos 2012.

Sonuç olarak, ABD'nin Suriye muhalefetine sözlü desteği ve parasal yardımı sorunun hafifletilmesinde bir yere kadar etkili olmaktadır. Türkiye'nin ihtiyacı olan şey ise bölgede sorunların kaynağının derhal ortadan kaldırılmasıdır. ABD bu yönde adım atma konusunda isteksiz olduğu için, bu durum Türkiye'ye yukarıda zikredilen konularda zarar vermektedir.

3.3.5. Türkiye'nin Tutumu

Türkiye, Arap Baharı'nın başlangıcından itibaren Arap halklarının yanında yer almış ve politikalarını buna göre belirlemiştir. Olaylar, Suriye'ye sıçradığında Türkiye, olayların ilk zamanlarında net bir tavır koymamış ve bekle-gör politikası izleyerek olayların gidişatını beklemeye başlamıştır. Bu beklemenin arkasındaki neden ise 2000'li yılların başından itibaren başlayan iyi ilişkilerin geçen her yıl daha da gelişmesi ve stratejik bir boyut kazanması olmuştur. Türkiye'nin ilişkilerinin bu denli iyi olduğu bir komşusunda ortaya çıkan ilk olayda net bir tepki vermesini beklemek gerçekçi görülmemiştir. Türkiye'nin yaklaşık on yıl içinde inşa ettiği Suriye politikasının bölgesel entegrasyona doğru gittiği bir dönemde Arap coğrafyasında başlayan halk ayaklanmasından etkilenmemesi mümkün olmamaktadır.

Türkiye'nin, Arap Baharı'nın yaşandığı diğer ülkelerde hep halklardan yana politika izlemesi, Suriye'de aksi bir politika izlemesini mümkün kılmamıştır. Olayların Suriye'de yaşanmaya başlamasından sonra Türkiye, Beşar Esad'a 6 ay içinde açık bir seçime gitmesini ve bu şekilde yönetim kontrollü demokrasiye geçmesini telkin etmiştir. Bu telkin, görünen odur ki etkili olmamaktadır.¹⁵⁶ Türkiye, ilişkilerin iyi olduğu dönemde dahi, özellikle 2007 yılından itibaren, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Dışişleri Bakanı düzeyindeki söylemleriyle Beşar Esad'dan ülkede gerekli olan reform çalışmalarını yapmasını istemektedir.

Türkiye, olayların başında Suriye'ye yaptığı reform telkinlerini tekrarlamış ve aldığı olumlu cevaplar sebebiyle bu konuda atılacak adımları beklemiştir. Bu sebeple "olaylar karşısında nispeten sessiz kalmış ve Suriye yönetiminden gerekli adımların gelmesini beklemektedir".¹⁵⁷ Olayları yakından izleyen Türkiye, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Beşar Esad ile yaptığı görüşme esnasında Türkiye'nin olaylara olan bakışını, Suriye'ye verdiği önemi belirtmiş ve halkın haklı taleplerini görmezden gelmenin doğru olmadığını

¹⁵⁶ Euractiv.Com, Davutoğlu: 'BM Sistemi İşlemiyor', Erişim Tarihi, 31 Ağustos 2012.

¹⁵⁷ **Ankara'dan Esad'a sert uyarı**, (2011), Sabah Gazetesi, <http://www.sabah.com.tr/Dunya/2011/05/30/ankaradan-esada-sert-uyari> 21.08.2012.

gerekli çalışmalarının yapılmasını beklediğini iletmiştir. Bu telkinlere karşı da 2007'den beri aldığı “gerekli reformların yapılacağı” cevabını almıştır.

“29 Nisan 2011 tarihinde Suriye'deki olaylardan kaçan 300-400 kişilik bir grubun ülkelerinde can güvenlikleri kalmadığı gerekçesiyle, Hatay'ın Yayladağı ilçesindeki Cilvegözü sınır kapısına doğru hareketlenmesiyle Suriye'den Türkiye'ye yönelik ilk toplu nüfus hareketi başlamıştır”.¹⁵⁸ Bu şekilde başlayan mülteci akını ile Türkiye, Suriye'de yaşananlardan daha yakıcı bir biçimde etkilenmeye başlamıştır. Irak Savaşı'nda da benzer bir tabloyla karşılaşmış ve tecrübe kazanmış olan Türkiye, o zaman yaşadığı sorunları yaşamamak için gerekli tedbirleri almaya çalışmaktaydı. Suriye'de yaşanan olayların Türkiye'nin beklentisinden uzak şekilde gelişip genişlemesi üzerine Türkiye'nin olaylara bakışı sertleşirmiş ve Suriye yönetimine sert mesajlar göndermeye başlamıştır. Olayların şiddetini artırması Türkiye sınırına yönelik mülteci akışını da hızlandırmıştır.

Bu olayların yaşandığı dönemde Türkiye'nin Suriye'ye dönük en keskin hamlesi, Suriyeli muhaliflere verdiği destek olmuştur. Suriyeli muhalifler ilkin 19 Mayıs 2011'de Antalya'da daha sonra da Temmuz ayı içerisinde İstanbul'da toplantılar düzenlemişlerdir. Türkiye'nin muhaliflere dönük bu olumlu yaklaşımı, Suriye yönetimince eleştirilmiştir. Türkiye ise bu politikası ile rejime değil ülke olarak Suriye'ye önem verdiğini göstermiştir. Aynı anda hem rejimden iyileştirme hamlesi bekleyen Türkiye hem de olası bir kötü senaryo için sonrasına yatırım yapmış olmaktadır. Temmuz 2011 sonuna doğru Suriye'de olaylar şiddetini iyice artırmaya başlamış, çeşitli kaynaklarca aynı dönemde çok sayıda sivil ölümünün gerçekleştiği belirtilmiştir.

Yaşanan bu şiddet olaylarına Türkiye'de sessiz kalmamış, Dışişleri Bakanlığı'nın açıklamasıyla yaşanan olayların çok yakından takip edildiği, “Suriye halkı için gerekli olan meşru demokratik taleplerin yönetim nezdinde yerine getirilmesinin beklendiği vurgulanmıştır. Bu reformlar için Suriye yönetimine ve halkına her türlü desteği sunmakta hazır olduğu belirtilmiş, yaşanan şiddet olaylarının kınandığı açıklanmış ve bu şiddet sarmalının bir an önce durmasının beklendiği” duyurulmuştur.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Küçükıymaz, M. Mücahit, and Hakan Çopur, a. g. e, sf. 63.

¹⁵⁹ Radikal, Suriyeli Sığınmacılar Bir Polisi Vurdu, Erişim Tarihi, 10 Ağustos 2012.

Suriye’de yaşanan olayların Türkiye’nin beklentisinden uzak şekilde gelişmesinden dolayı Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, 9 Ağustos 2011’de Şam’a bir ziyaret gerçekleştirmiş ve Beşer Esad ile altı saate yakın bir görüşme yapmıştır. Görüşmenin ardından Ahmet Davutoğlu, ”bu kadar uzun süren bir toplantının yapılabilmesinin iki ülke arasında hâlâ ilişkilerin iyi olduğunun bir göstergesi olduğunu belirterek Suriye yönetimine ülkede yaşanan olaylarla ilgili Türkiye’nin kaygılarının aktarıldığını, gerekli reform çalışmalarına hız verilmesinin beklendiğini” ifade etmiştir.¹⁶⁰ Davutoğlu’nun bu ziyareti öncesi ortaya atılan bir iddiada ise bu ziyaretin ABD’nin isteğiyle gerçekleştiği belirtilerek Türkiye’nin bölgede ABD’nin politikalarının bir uygulayıcısı haline geldiği şeklinde yorumlar yapılmıştır.

Aynı açıklamada Ahmet Davutoğlu, “böyle bir durumun gerçek dışı olduğunu ve kendisinin sadece Türkiye Cumhuriyeti’ni temsilen Şam’a gittiğini ve Türkiye’nin telkinlerini muhataplarına iletmediğini” söylemiştir.¹⁶¹ Türkiye, daha önce toplantılarına izin verdiği Suriyeli muhaliflere, Türkiye’de siyasi örgütlenme izni vermiştir. 3 Ekim 2011’de SUK’a verilen ofis açma izniyle Türkiye, muhaliflerin yanında olduğunu açık ve net bir şekilde göstermiş olmuştur. Yapılan bu ziyaret sonrası Suriye yönetimi Hama’dan askerî unsurlarını çektiğini bildirmiş ancak bu durumun gerçek olmadığı, çekilen askerî unsurların şehirlere geri döndüğü ve Suriye yönetiminin ülkede operasyonlara devam ettiği anlaşılmamıştır.

Türkiye’nin Suriye yönetimine yönelik telkinleri bir işe yaramayıp operasyonların devam etmesi üzerine Türkiye, Suriye’ye yönelik ekonomik yaptırım kararları alınmıştır. Türkiye yaptırım kararlarını uygularken uluslararası çevrelerden beklediği desteği görememiştir. BMGK’da Suriye’ye yönelik bir karar çıkmaması Türkiye’de tepkiyle karşılanan bir gelişme olmuştur. 8 Şubat 2012’de Başbakan Erdoğan’ın Arap Birliği’ni işaret eden açıklamasıyla yeni bir girişimin başlatılacağını açıklamıştır. “Türkiye’nin Arap Birliği’ni kendisine bu konuda müttefik görmek istemesinin sebebini; alınacak kararlar, yapılacak yaptırımlar ya da olası bir müdahalede Arap halkları nezdinde meşruiyet kazanmak olarak yorumlamak doğru olmuştur”.¹⁶²

¹⁶⁰ Milliyet Gazetesi. **Şam’da kritik görüşme**, <http://siyaset.milliyet.com.tr/sam-da-kritik-gorusmebasladi/siyaset/siyasetdetay/09.08.2011/1424501/default.htm> (21.08.2012).

¹⁶¹ Milliyet Gazetesi **Esad Türkiye’nin gözünü mü boyadı**, <http://dunya.milliyet.com.tr/esadturkiye-nin-gozunu-mu-boyadi/dunya/dunyadetay/11.08.2011/1425324/default.htm> (21.08.2012).

¹⁶² Ziyad Yusuf, , **PKK’nın manevra alanı genişledi**, Fırat Haber Ajansı, Akt. Oytun Orhan, , Suriye Türkiye’ye karşı PKK kozunu oynuyor mu, TUİÇ Akademi, 2012. sf. 115.

Suriye aslında dünyadan daha fazla izole edilmemesi için bölgenin yeni yükselen gücü olan Türkiye'yle geçmişteki sorunları bir kenara bırakıp stratejik iş birliğine gitmişti. Arap Baharı sürecinin Suriye'ye de sıçramasıyla reform beklentilerini boşa çıkaran Suriye yönetimi, ülkedeki olayları güç kullanarak bastırma yoluna giderek ülkede âdeta bir güvenlik-reform ikilemi yaratmıştır. 2011 yılı başına kadar en büyük müttefiki ve hamisi olan Türkiye ile ilişkileri bozulan Suriye, ilişkilerin bozulmasından dolayı Türkiye'yi suçlamıştır.¹⁶³

Beşar Esad, Utku Çakırözer ile yaptığı röportajda, ilişkilerin bozulmasındaki etkenlerden biri olarak Türk hükûmetinin Suriye'de yaşanan olayları yanlış aktarmasını göstermiş; söz edildiği gibi mezhepsel bir çatışmanın olmadığını söylemiş, Türk hükûmetini ise mezhepsel politikalar ile Sünnilere dayalı bir Ortadoğu politikası uygulamakla eleştirmiştir. Ayrıca Esad, ülke içindeki muhalif unsurlardan bazılarının tıpkı Türkiye'deki PKK örgütü gibi Suriye'nin en büyük düşmanı olduğunu ve bunlara karşı mücadeleden asla vazgeçmeyeceklerini söylemiş, buna karşılık Türkiye'nin, özellikle Müslüman Kardeşler'in önünü açan politikalar uygulamak istediğini iddia etmiştir.¹⁶⁴

İktidara geldiği günden itibaren reform yönlü çalışmalarının bulunduğu belirten Esad, bu reformlar için Türkiye'den destek beklerken Türkiye'yi karşılarında bulduklarını ve yapılacak reformlar için de süre gerektiğini belirtmiştir. Suriye nezdinde ilişkilerin bozulmasının en önemli sebebini ise Türkiye'nin muhalefete verdiği askerî destek olarak göstermiştir. Beşar Esad, aynı röportajda muhaliflerin elinde çok sayıda Türkiye menşeli silah bulduklarını iddia etmiş ve Batı'nın Suriye politikalarını uygulayan güç olarak Türkiye'yi göstermiştir.

Türkiye ile Suriye arasında diyalog kanallarının kapanmasının ardından, elinde Türkiye'ye karşı fazla bir yaptırım unsuru bulunmayan Suriye yönetiminin, üzerindeki Türkiye baskısını hafifletmek için Türkiye'nin iç meselelerini etkileyecek hamleler yapmaya başladığı da düşünülmüştür.

“Arap Baharı'nda Suriye'ye en çok baskı uygulayan ülke Türkiye olmaktadır. Türkiye'nin gerek muhaliflere sağladığı destek gerekse uluslararası alanda konuyu sürekli gündemde tutup dünya kamuoyunda Suriye yönetimini zorlayacak adımlar atması, Suriye

¹⁶³ Ziyad Yusuf, a. g. e, s 135.

¹⁶⁴ Utku Çakırözer, **Beşar Esad ile röportaj** (2-3 Temmuz 2012), Cumhuriyet Gazetesi.

yönetiminde tepkiyle karşılanmıştır".¹⁶⁵ Burada AK Parti'nin yanlışları ile kastedilen muhtemelen Suriye'deki olaylara ilişkin olarak aldığı Esad karşıtı tavrıdır. Analizde, Türkiye'nin yanlış politikalarının Suriye ve onu destekleyen İran'ın, Türkiye karşıtı güçlere kendi etkinlik alanlarında daha rahat hareket etmelerine izin vermesine yol açtığı söylenmeye çalışılmıştır.

Bu olaylar çerçevesinde Suriye istihbarat örgütü Muhaberat'ın, terör örgütüne silah ve lojistik destekte bulunduğu Türkiye'de resmî açıklamalarda yer almaktadır. 20 Ağustos günü Gaziantep'te, polis karakoluna bomba yüklü araçla düzenlenen saldırı sonrasında Ak Parti Genel Başkan Yardımcısı Ömer Çelik'in yaşanan bu terör olaylarıyla ilgili Suriye'yi işaret etmesi,¹⁶⁶ hükümetin terör olaylarındaki Suriye desteğinin varlığını kabul ettiğinin bir göstergesi olmuştur.

¹⁶⁵ Orhan Oytun , **Suriye Türkiye'ye karşı PKK kozunu oynuyor mu**, TUIÇ Akademi, <http://www.tuicakademi.org/index.php/kategoriler/ortadogu/2686-suriye-turkiyeye-karsi-pkk-kozunuoyuyor-mu> (21.08.2012)

¹⁶⁶ **Suriye'den PKK'ya destek**, (2012), Time Türk, [http://www.timeturk.com/tr/2012/05/17/dd.html\(21.08.2012\)](http://www.timeturk.com/tr/2012/05/17/dd.html(21.08.2012))

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ABD’NİN SURİYE KRİZİ POLİTİKASINDA TÜRKİYE’NİN TEPKİLERİ

4.1. TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ

Türk-Amerikan ilişkileri Osmanlı Devleti zamanında başlamıştır. Dağılma döneminde Osmanlı topraklarında çok sayıda okul açan ABD misyonerleri bölgeye yakın ilgi duyduğunu belli etmekten çekinmez. Dünya Savaşı’na girerken Wilson’un yayınladığı ilkeler arasında “Osmanlılara Türk bölgelerinde kesin hâkimiyet hakkı tanınacaktır”¹⁶⁷ ifadesi bazı kesimlerce Amerikan mandasının savunulmasına kadar varan bir çizginin oluşmasına yol açmıştır. Türkiye ile ABD arasındaki siyasi ilişkiler Ermenilerin baskısı sonucu oluşan hava yüzünden sancılı başlamıştır.

4.1.1. Soğuk Savaş Dönemi

1927’de Türkiye, ABD’ye büyükelçi göndermek istediğinde Ahmet Muhtar Bey ismi Ermenilerden büyük tepki görmüştür. Türkiye’yi ABD’nin tanımadığı bir ülke gibi göstermek istemişlerdir. Amerikan Ermeni lobisinin en önemli başarısı Lozan’da 6 Ağustos 1923 günü imzalanan dostluk anlaşmasının onaylanmasını engellemesi olmuştur. Anlaşma, “3 Mayıs 1924 tarihine kadar senatoya sunulamamıştır”.¹⁶⁸ ABD Başkanı, “bunun bir krize yol açmaması için sanki anlaşma onaylanmış gibi Türkiye ile ilişkilerin sürdürülmesini istemiş ve 17 Şubat 1927’de Amerikan dışişleri, Türkiye ile düzenli diplomatik ilişki kurmuştur. Türk Büyükelçi güven mektubunu 5 Aralık 1927 günü Başkan Calvin Coolidge’e sunmuştur”.¹⁶⁹

Soğuk Savaş’ın başlamasıyla Türkiye’nin Sovyet etki alanına girmemesi, ABD’nin yaşamsal çıkarlarının korunması için gerekliydi. Bu yaşamsal çıkarların başında Türk Boğazlarının statüsü geliyordu. Türkiye, Avrupa, Asya, Afrika arasındaki kara, hava ve deniz yollarının denetiminin sağlanabileceği bir konumdaydı. Eğer SSCB Türkiye’yi ve Boğazları ele geçirirse petrol bakımından zengin Ortadoğu’ya girebilir, üç kıtanın ticaret yollarını denetimi altına alabilmektedir. ABD Türkiye’ye destek vererek bu tehlikeyi uzaklaştırmak istemiştir.

¹⁶⁷“Suriye Kazanı Kaynıyor1’, Cumhuriyet, 20 Ekim 2005.

¹⁶⁸ Bilal N. Şimşir, **Ermeni Meselesi, 1774- 2005**, Bilgi Yayınevi, Üçüncü Basım, Ankara. 2006, sf. 174.

¹⁶⁹ Bilal N. Şimşir, a. g. e , sf.174.

*“Türkiye’nin Truman Doktrini’ni ve Amerikan yardımlarını kabul etmesinin çeşitli nedenleri vardı: Bunlarda birincisi Türkiye’nin sürekli yenilenen Sovyet istekleri karşısında büyük bir endişe ve yalnızlık hissine kapılması, ikincisi II. Dünya Savaşı’na girmemesine rağmen ciddi bir ekonomik darboğaz içinde oluşmaktadır”.*¹⁷⁰

1970-1980 döneminde Türk-Amerikan münasebetlerinin, şu üç sorunun ekseninde şekillendiği veya gerginleştiği söylenebilirdi.”Türkiye’ye Amerikan yardımı sorunu, Ermeni sorunu ve nihayet SEİA denen askerî işbirliği sorunudur”.¹⁷¹ Ağustos 1990’da Irak’ın Kuveyt’i işgali, Ağustos 1991’de SSCB’de gerçekleşen darbe ve ardından Aralık 1991’de bu ülkenin dağılması Türkiye’nin stratejik önemini tekrar gündeme getirmektedir. Amerika’nın Türkiye ile ilişkilerinde 1980’lerin önemli bir gelişmesi de Brzezinski Doktrini ile Çevik Kuvvet’in oluşturulması sürecidir.

4.1.2. 1. Körfez Savaşı

Yoğun ilişkileri gerektiren üçüncü neden, Soğuk Savaş’ın son ve yeni dünya düzeninin ilk yıllarının Türkiye’nin büyük bir iktisadi dönüşüm yaşadığı dönemle örtüşmesinden kaynaklanmaktaydı. 1990’lardan itibaren de Türkiye, bölgedeki zengin petrol yatakları üzerinde oturan Arap ülkelerine karşı demokrasi, serbest piyasa ekonomisi ve laikliği ile “model ülke” konumuna gelmiştir. Birinci Körfez Savaşı, Türkiye’nin Washington için ne kadar vazgeçilmez bir ortak olduğunu açık şekilde ortaya koymaktadır. Körfez krizinde ABD’ye tam bir destek veren Türkiye, değerini yükseltmeyi başarmış ve Ortadoğu’da diğer açılımlar için bir sıçrama tahtası olarak görülmektedir.¹⁷²

Türkiye, “Amerika için küçük kardeş konumundaydı. Ama bugün Türkiye, Amerika için bir arkadaştır. Türkiye, Amerika ile -bile- arkadaş denilebilecek pozisyonadadır; özerk ve Ankara merkezli politikalar takip etmeye başlamıştır”.¹⁷³ Türkiye, Amerika ile işbirliği yaptığı sürece muvaffak olmakta, yapmadığında ise başarısız olmakta yahut çok sıkıntılı dönemler geçirmiştir. Böylesi bir durumda zaman zaman ulusal çıkarlarını gerçekleştirememesi durumu ortaya çıkabilmiştir. Ak Parti dış politika anlayışında, aslında Türkiye değiştiği için yeni bir anlayışı temsil etmiştir.

¹⁷⁰ Turan Yavuz, **Çuvallayan İttifak**, Destek Yayınları, Ankara. 2006, sf. 19.

¹⁷¹ Turan Yavuz, a.g. e, sf. 36.

¹⁷² Birol Akgün, **Türkiye’nin Üç-Buçuk Savaş Stratejisi**, Stratejik Düşünce, Mart 2012, sf. 48.

¹⁷³ İdris Bal, **“Türkiye Kabuğuna Çekilerek Çevresindeki Sorunlardan Uzak Duramaz”**, Mülakatlarla Türk Dış Politikası, Cilt.3 (Ed) H. Özdal, O. Bahadır Dinçer, M. Yegin, Ankara: USAK Yayınları, 2010, sf. 60.

ABD ile günümüzde yürütülen ilişkilerde, pragmatik olmak; ideolojik değil çıkarıcı davranmak; işbirliği alanlarının genişletilmesine çalışmak, sorunlu alanlarda vizyonların çatışması durumunda ise karşılıklı olarak tolere edici davranmak esastır. Buna rağmen Türkiye-ABD ilişkileri kolayca zedelenemezdi.¹⁷⁴ Çünkü gerek Türkiye'nin gerekse ABD'nin bölgesel ilişkilerinde karşılıklı olarak birbirlerine ihtiyaçları söz konusudur.

4.2. SURİYE BAĞLAMINDA TÜRK- AMRİKA İLİŞKİLERİ

Suriye, Türkiye'nin en uzun sınıra sahip olduğu komşusudur. Bununla birlikte ilişkilerinde en ciddi problemlerle karşılaştığı komşusu da Suriye'dir. Türkiye ile Suriye arasında sınır sorunu, su kullanım sorunu ve terörizm, diğer bir deyişle Suriye'nin Türkiye'ye karşı faaliyet gösteren terör örgütlerini desteklemesi gibi sorunlar mevcuttur. ABD'nin komşusu Irak'ı işgaline “cehennemin kapısı açıldı” ifadesi kullanarak tepki veren Beşar Esad, karşı karşıya olduğu tehlikenin farkındadır.¹⁷⁵

ABD, “Ortadoğu’da hızlanan barış sürecinin “şahin” olarak anılan Suriye gibi ülkeleri de kapsayacak biçimde genişlemesi yönünde diplomatik atılımları başlatmıştır ve sürdürmüştür. Türkiye ile Suriye arasındaki gerginliklerden en fazla İsrail ve Yunanistan yararlanmışır”.¹⁷⁶ Türkiye-Suriye ilişkileri gerginleştikçe Suriye ve Yunanistan birbirlerine daha fazla yakınlaşıyordu. Suriye ve Irak 1980’li yıllardan sonra SSCB’ye güvenerek PKK’ya destek vermiştir. Beyrut’ta PKK kampı kurulmuş ve yıllarca örgüt buradan yönetilmiştir.

Türkiye 23 Ocak 1996’da Suriye’ye bir nota göndererek Öcalan’ın iade edilmesini sert bir dille talep etmiştir. Türkiye önce Suriye’yi kuşatma adına İsrail ile gizli açık pek çok askerî anlaşma imzaladı; ardından da 1998 yılında zamanın Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in ağzından Şam’a karşı savaş açma tehdidinde bulunuldu. Sınırda askerî yığınak yapılmıştır.

Ahmet Davutoğlu’nun geliştirdiği “stratejik derinlik” kavramı çerçevesinde komşularla sıfır sorun, “vizelerin kaldırılması, bölge ülkeleriyle ekonomik uyum gibi barışçı formüller uygulamaya konuldu. İki ülke ortak kabine toplantısı yapacak seviyeye

¹⁷⁴ Birol Akgün, a.g.m , sf. 302.

¹⁷⁵ İdris Bal, a.g.e., sf. 383.

¹⁷⁶ Mustafa Kibaroğlu, “**Dış Politikada Duygusal Boyuta Çok Fazla Yer Yok**”, Mülakatlarla Türk Dış Politikası, Cilt.I (Ed) H. Özdal, O. Bahadır Dinçer, M. Yegin, Ankara: USAK Yayınları, 2009, sf. 185-186.

gelmiştir".¹⁷⁷ Türkiye'nin en büyük şansı bölge ülkelerini iyi tanması tüm aktörlerle diyalog içinde olması ve bölge ülkeleriyle olan güçlü kültürel, siyasi, ekonomik ve ticari ilişkilerdir. Suriye ile ilişkilerde beyaz bir sayfa açılmıştır. Bu durum, Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'ın zahiren Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaret vesilesiyle tescil edilmiştir. Son zamanlarda Suriye'nin Türkiye'ye karşı temel şikâyeti Türkiye'nin İsrail'le gelişen askerî ve ekonomik ilişkilerini içermiştir.

ABD, Suriye'yi Ortadoğu'da kapsamlı bir barışın anahtarı olarak görmekte ve Suriye ile olan ilişkilerini Ortadoğu barış süreci paralelinde yönlendirmeyi tercih etmiştir. Henry Kissenger'a atfen söylenen bir söz vardır; "Ortadoğu'da Mısır olmadan savaş, Suriye olmadan barış yapılamaz" diye.¹⁷⁸ Gerçekten İsrail'in hem bölgedeki güvenliği hem de siyasi konumu açısından Suriye'nin pozisyonu çok önemlidir. Suriye, PKK'ya yıllar boyunca destek vermiştir ve bunu da Adana Protokolü ile itiraf etmiştir.

ABD'nin nasıl Kafkasya'dan Ermenistan'ı ve Türk dünyasından Türkiye'yi ayırmayı başardıysa Türkiye'yi doğu ve güneyden çevreleme adına "dört parçada Kürdistan" ütopyasından da bir an için bile vazgeçmediği görülmüştür. Seul'de Nükleer Güvenlik zirvesi öncesi yapılan görüşmede ilkin ve en uzun süre Suriye konusu konuşuldu. Erdoğan, Suriye muhalefetine genel karakterini ülkenin kendine özgü şartlarını ABD Başkanı'na anlatmıştı. "Suriye halkı için zaman azalıyor" mesajını güçlü bir şekilde vermiştir.¹⁷⁹ Obama da bir entegre stratejinin gereğine ve bütün muhalif unsurların da sürece katılması gerektiğine inanıyordu. ABD Başkanı Obama, Türkiye'nin bakış açısına çok önem veriyor ve yol haritasının belirlenmesinde Erdoğan'ın önerilerini dikkate alıyordu. İki lider, bu açıdan Rusya'nın da Suriye konusunda uluslararası hukuka uygun davranması gerektiğini belirtmiştir.

İstanbul'da 70'ten fazla Batı ve Arap ülkesinin dışişleri bakanları, Suriye rejimi üzerindeki baskıyı arttırmak için "Suriye'nin Dostları" toplantısında bir araya gelmektedir. Erdoğan, "Bir halkın mağduriyeti üzerinden çıkar sağlamaya çalışmıyoruz. Suriye yönetimi tarafından bize verilen sözler tutulmadı. Suriye rejimi halkının taleplerini şiddetle bastırmaya

¹⁷⁷ Birol Akgün, a.g.m., sf. 52.

¹⁷⁸ Mustafa Kibaroğlu, "Dış Politikada Duygusal Boyuta Çok Fazla Yer Yok", Mülakatlarla Türk Dış Politikası, Cilt.I (Ed) H. Özdal, O. Bahadır Dinçer, M. Yegin, Ankara: USAK Yayınları, 2009,sf. 185.

¹⁷⁹ Mustafa Karaalioğlu, "Obama Duyması Gerekenleri Duydu", Star Gazetesi, 26 Mart 2012

çalıştı” demiştir.¹⁸⁰ Bu toplantıda “Suriye Ulusal Konseyi”, tüm Suriyelilerin meşru temsilcilerinden birisi ve Suriye muhalefet gruplarının altında toplandığı şemsiye kuruluş olarak tanımıştır. İstanbul’daki temaslarda öne çıkan bir diğer gelişme de başta ABD olmak üzere bazı ülkelerin Suriyeli muhalifleri bir araya toplamak için gösterdikleri çaba olmuştur.

Suriye halkının dile getirdiği talepler konusunda "Türkiye’yle Amerika’nın ortak bir pozisyonu var, çünkü bunlar de savunageldiğimiz değerler”¹⁸¹ diyen Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, NATO’lu meslektaşlarına Suriye yönetiminin Annan Planı’yla elde ettiği şansı kötüye kullandığını söylemiştir. Davutoğlu, “Suriye ordusunun ateş açarak Türkiye sınırında yaptığı ihlali, Esad rejiminin katliamından kaçarak Türkiye’ye gelen 25 bine yakın Suriyelinin misafir edildiği çadır kentleri ve Suriye ordusunun sivillere yönelik süren saldırıları harita kullanarak slayt gösterisiyle aktarmıştır”.¹⁸² NATO şemsiyesi altında Afganistan’a giden Türkiye’nin “Müslüman’a kurşun sıkmakla” itham edildiği akıldan çıkarılmamalı. Türkiye’nin ABD’yi Suriye krizine müdahil etmesi gerekmiştir.

Türkiye'nin Suriye konusunda Batılı ülkelerin peşine takılmış veya onların istediğini yapıyor gibi gösterilmeye çalışıldığı bilinen bir durumdur. Bunu yaparken tabii ki bütün veriler, haberler, bilgiler çarpıtılmıştır.¹⁸³ ABD ve daha geniş anlamıyla Batı ittifakı ekonomik açıdan bölgede ve özel olarak da Suriye’de değişimi destekleyebilecek mali ve askerî manevraları yapabilecek durumda değil. Obama tamamen seçimlere endekslenmiş durumda ve bölgede olup bitenlere karşı güçlü bir ses yükseltmiyor. Batı ittifakı adına bu rol Türkiye’ye verilmiş gibi.

Türkiye, NATO’nun 4. maddesi çerçevesinde NATO ülkelerini danışma toplantısına çağırmıştır.¹⁸⁴ Bölgede demokratikleşmenin simgesi olan ve geçmişinde 1 Mart tezkeresi deneyimi bulunan Türkiye, Suriye’yi özür dileme noktasına çekerse diplomatik sahada önemli bir hamle yapmış olur ve “yumuşak güç” olarak etkinliğini sürdürmüştür. Suriye krizi giderek uluslararası kamuoyunda “kendi halkına karşı katliam yapan devlet” sorunu çerçevesinde kayıtsız kalınması zor bir olay olarak ilk başta Suriye devletinin bir krizidir. Türkiye'nin

¹⁸⁰ BBC, **Syria friends**, http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/04/120401_syria_friends_update.shtml (05.04.2012).

¹⁸¹ Ahmet Davutoğlu, “**Adil Bir Ekonomik Düzen Gerekıyor Türkiye’yle Amerika’nın Suriye Konusunda Ortak Pozisyonu Var**”, Aydın (İstanbul Aydın Üni.Uygulama Gazetesi), Mart 2012-Nisan 2012. Sf. 145.

¹⁸² Yeni Akit Gazetesi “**NATO’ya Suriye Brifingi**”, Yeni Akit Gazetesi, 20 Nisan 2012.

¹⁸³ Yasin Aktay, “**Suriye Dersleri**”, Yeni Şafak Gazetesi, 19 Mayıs 2012.

¹⁸⁴ Sabah gazetesi, “**Bu Bir Savaş İlanı Değil Ağır Tahriktir**”, <http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/barlas/2012/06/24/bu-bir-savas-ilani-degil-agir-tahriktir> (24.06.2012).

Suriye ilgili genel stratejisi de Esad rejiminin gitmesidir ve bunu sağlayabilmek için doğru ve sağlam adımlar atılması gerekmiştir. “Uçağı düşürülmüş bile olsa fevri adımlar atıp sorunu Türkiye ile Suriye arasındaki bir meseleye indirgemek gibi bir hata yapılamıştır”.¹⁸⁵

Eğer Suriye’deki rejim varlığını devam ettirirse Türkiye yaptığı sert çıkışları sonrasında nasıl bir manevra yaparak yoluna devam edebilecektir? Eğer böyle bir manevra alanı kalmadıysa neredeyse ellerinden gelse Türkiye’yi Suriye’ye saldırtacak savaş tamtamlarının daha iyi bir planı mı vardır?.

4.2.1. Suriye'ye Askerî Müdahale İhtilafı

Suriye rejimin güçlerine karşı askerî müdahaleyi ABD’nin reddetmesi, Türkiye’yle arasındaki ilişkilerde gerginliğe şiddetlendirmişti. Bu olay Türkiye'nin hâlâ ABD'nin bir müttefiki olup olmadığının sorgulamasına yol açmıştır. Son zamanlarda bir hayli rahatsız edici gelişmeler olduğu söylenebilir. Rahatsızlık yaratan olaylardan biri NATO sistemiyle uyumlu olmayan “Çin” yapımı füze sistemidir.¹⁸⁶

Suriye krizi üzerinden ABD ve Türkiye arasında bir ayrışma da yaşanmıştır. Türkler, Esad rejimini çöktürmeye yardımcı olmak için, kendi topraklarından olmasa bile ABD’den müdahale istemiştir. Amerika Birleşik Devletleri buna açıkça duyarsız kalmıştır. Yani iki ülke arasındaki farklar açığa çıkmıştır. Çok iyi diplomatik ilişkiler, Başkan ve Cumhurbaşkanı arasındaki dostluğa rağmen Türk-Amerikan ilişkileri sınanmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri, “Suriye’ye askeri müdahale tehdidinde sonra, onun kimyasal silahı vazgeçmeye, Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad’ı almak için Ruslarla birlikte bir siyasi anlaşmayı almak için bir Cenevre konferansı kurulması çalışıyorlardı”.¹⁸⁷ Bunun olsun veya olmasına, kimse bilmiyor. Türkler Cenevre’de bu siyasi anlaşmayı zayıfça desteklemiştir.

¹⁸⁵ Yasin Aktay, “Allah İslah Etsin”, Yeni Şafak Gazetesi, 30 Haziran 2012.

¹⁸⁶ ABD’den Suriye’ye müdahale sinyali, <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=272055>, Erişim Tarihi, 29, 08, 2013.

¹⁸⁷ Mehmet Özkan: Türkiye Suriye’de sonuç odaklı yaklaşım istiyor. <http://www.yeniturkiye.org/mehmet-ozkan-turkiye-suriyede-sonuc-odakli-yaklasim-istiyor/yeni-bolge/5894> Erişim Tarihi, 02.09.2012.

Bu tercih edilen tatbik yolu değildir. Onların politikası artık Suriye rejimine bir son savunan reformlar için Esad'ı teşvik gelişmişti. “Onlar çok zor durumundadırlar. Onlar görünüşte kimyasal silahı Esad'ın cephanelik ucunu başlayan diplomatik sürecin esasen uluslararası yada Amerikan müdahalesi için endişe olmadan iç savaş kovuşturma devamı, Esad'ı sağladığı endişe duymuştur”.¹⁸⁸ Türkler, kendi güvenliği, kendi ekonomisi üzerinde bir etkiye sahip olduğunu hemen onların sınırdan mülteci akımları ve katliamlar ile çok istikrarsız bir ülkede bu sorunla yüzleşme devam etmiştir.

*Türkler, “kimyasal silahların dar anlaşmanın bu tür ötesinde bir şey görmek istiyorlar. Onlar bir diplomatik ya da politik çözüm yolunda çok orada olacak inanmıyorlar ve onlar Esad rejiminin sonunun gelmesini çok güçlü olduğunu düşünmekte. Şimdi Amerika Birleşik Devletleri kamuoyuna hem de bu pozisyon alır, ancak iki ülke çok farklılardır. Türkler, Esad rejimini devirmek için yardımcı daha fazla müdahil olmaya ABD'yi istiyorlar oysa Amerika Birleşik Devletleri, Suriye'de kendi katılımı konusunda bir limit tespit etmektedir”.*¹⁸⁹

“Türklerin varsayılan konumu olasılıkla mülteci kurtarma, onlar için bir sürü kredi haktır, onlar çok iyi bir iş yapıp sağlayarak, onlara dostça muhalefet içindeki hizipler destek olacağını ve savunmak devamı ve uluslararası müdahale sonuna kadar çatışmayı getirmiştir”.¹⁹⁰ Fakat, doğrudan Suriye karışmaya Amerika Birleşik Devletleri hakkında coşku bir şey yok. Yani bu önemli bir konuda tüm Türkiye ile herhangi bir anlaşma yoktur.

4.2.2. ABD, Türkiye'den Beklentileri

Türkiye ile ABD arasındaki ilişkiler genellikle aktif durumdadır ve birçok Türk iç ve dış politika meselelerinin ABD çıkarları açısından önem arz edecek durumu da bulunmuştur. Türkiye hakkında arka plan bilgileri sağlar ve Obama Yönetiminin üyeleri için olası politika

¹⁸⁸ YHD, **İstanbul Konseyi, dış müdahale ile kuruldu**, http://www.ydh.com.tr/HD9855_istanbul-konseyi-dis-mudahale-ile-kuruldu.html, Erişim Tarihi, 14-02-2012.

¹⁸⁸ CFR, **Fears of Fraying U.S.-Turkey Ties**, (çev) <http://www.cfr.org/diplomacy-and-statecraft/fears-fraying-us-turkey-ties/p31687> Erişim Tarihi, 21. 10 ..2013.

¹⁸⁸ TEPAV, **The Escalating Syrian Crisis and US-Turkey Relations**, (çev) http://www.tepav.org.tr/upload/files/haber/13479724292.Bulent_Ali_Riza_Escalating_Syrian_Crisis_and_US_Turkey_Relations.pdf. Sf. 140.

¹⁸⁹ Poyraz Gürson, **Doğu Akdeniz'de Gkry-İsrail Yakınlaşmasının Türkiye Açısından İncelenmesi**. Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2013. sf. 71-72.

seçenekleri tartışılmıştır. Türkiye uzun zamandır Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ile ABD ilişkileri müttefik derecesi yükselmiş ve küresel sorunlara yaklaşımları zamanla gelişmişti. ABD çıkarları değiştiğinde Türkiye'nin ekonomik dinamizmi, jeopolitik önemi, Avrupa'yı, Orta Doğu'yu ve Orta Asya'yı bağlayan kavşak niteliği taşıması ve bölgesel ve küresel bazda dünyanın 16. büyük ekonomisi haline gelmesi, ABD'nin Türkiye ile ilişkilerinin arttırılmasında önemli etkenleri oluşturmuştur.

*“Türkiye halen siyasi ve stratejik destek için Amerika Birleşik Devletleri ile diğer NATO müttefikleriyle sıkı ilişkiler kurulmaya çalışılmasına rağmen, ekonomik çeşitliliğiyle büyüyen ve askeri özgüveni oluşmaya başlayan Türkiye'nin Batı'ya karşı bazı faydalar sağlarken aynı zamanda Batı'nın bağlılığını da (ilişkilerinin de) artmasını sağlamaktadır”.*¹⁹¹

Bu eğilimler, perspektifinde İslamcı anlayış hakim olduğu da gözlenmektedir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan başkanlığındaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) tarafından son on yılda Türk siyasetinde ve politikalarında bir dönüşüm yaşanmasına yardımcı olmuştur. Gelecekteki bu dönüşüm, iç siyasi gelişmeleri, Türkiye'nin Türk milliyetçiliğini ve bireysel özgürlükleri, azınlık haklarını, hukukun üstünlüğünü geleneksel Sünni Müslüman değerleriyle ve laik yönetim ilkesiyle nasıl uzlaşılacağı görüşünü belirleyebilmektedir.

2011 yılında, Orta Doğu'yu etkileyen konular da Türkiye, ABD ile işbirliği yapmayı, Türkiye'nin NATO füze savunma sisteminin bir parçası olarak ABD radarlarına ev sahipliği yapmayı kabul etmiştir. Yine de, Obama yönetimi sürecinde Türkiye'nin İsrail ile ilişkilerin soğuması ve kötüye gitmesi, ABD ve İsrail'in sıkı ilişkilerin olması ve ortak hareket etmeleri, Türkiye'nin stratejik önceliklerini ve değerlerini kısa ve uzun vadede ne ölçüde etkileyeceği gibi sorunsalları beraberinde getirmiştir. Sorunların gelecekteki işbirliğini etkileyebileceğini veya başka bir şekilde potansiyel Ermeni soykırım tasarısına karşı tutumları, PKK ile mücadelede Türkiye'ye insansız hava araçlarının satışları ABD ile Türkiye'nin mevcut işbirliğinin durumunu ve derecesini belirlemiştir.¹⁹²

Türk liderler, “ABD ve potansiyeli olan oyuncularla, kendi etnik Kürt nüfusu ve Suriye rejimlerine, teröristlerle mücadele etmek için ilişkilerini kuvvetlendirme yoluna

¹⁹¹ Ertosun Erkan. "Türkiye'nin Filistin Politikasında ABD ya da AB Çizgisi: Güvenlik Etkeninin Belirleyiciliği." Uluslararası Hukuk ve Politika. 2011 . sf. 88.

¹⁹² Veyssel Ayhan, "Arap Baharının ABD-Türkiye İlişkilerine Etkisi." Middle Eastern Analysis/ Ortadoğu Analiz 3.36. 2011. sf. 55-56.

giderken, Türkiye'nin içte veya bölgesel olarak zayıflatmak için ise de, bölgesel demokratik geçişi özendirmek için yardımcı bir ihtiyaç olarak görmüştür".¹⁹³ Irak ve Ortadoğu kaplayan olası eylemler askeri misyonunun bir ayağı olarak Türkiye'nin büyük bir etkisi olabilir, çünkü Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye ile olan ittifaka daha bağımlı hale gelebilir veya Irak ve diğer askeri misyonların, Ortadoğu'ya etkisi bakımından gelecekte muhtemelen Türkiye'nin önemi arttıracacağı ve Irak'taki gelişmelerin, bölgedeki istikrarsızlıkların ABD'nin gündeminde olduğu sürece Türkiye'nin bölgedeki diğer parçalar üzerinde etkileri daha belirginleşebilmektedir.

2011-2012 yıllar arasında, "Türkiye'nin siyasal olarak değişiminden önce bölgede ABD ve NATO hedeflerine destek için daha fazla destek göstermiştir. Bunun nedeni, Irak savaşı sonrasında bölgede ABD müdahalesinin gerçekleşmesidir".¹⁹⁴ PKK'ya karşı terör tehdidi dâhil olmak üzere bölgesel güvenlik tehditleri, politik istikrarsızlıklar ve mezhepsel gerilimlerin şiddetlenmesi gibi sebepler büyük bir rol oynadığı iddia edilebilmektedir. Bazı analistler, Türkiye'nin İran ile fazla yakınlık göstermesini, Suriye ve Hamas'a karşı BM'nin yaptırımlarına bir muhalefet olarak al ileri sürmektedirler.

"Türkiye'nin 2011'den sonra uluslararası düzeydeki politikaları tutumu değişmiş görünmektedir. Türkiye'nin endişelerinden biri, bütün bölgenin siyasi istikrarının tehlikeli boyutlara ulaşması ve Türkiye'nin bölgedeki siyasi ve ekonomik nüfuzunu tehlikeye düşürebilecek olmasıdır. Özellikle de Suriye'deki huzursuzluklardan endişe etmektedir".¹⁹⁵

Türk liderler de muhtemelen Suriye'deki olayları ve üzerinde gerçekleştirilen tasarımları göğüslemek üzere İran ile dengeli politikalar gütmeye eğilimindedir. Bununla birlikte, ABD ile bölgesel belirsizlik ve sermaye dengesi için riskleri paylaşma yoluna gitmiştir. İran'ın füze tehditlerine karşı savunma odaklı olarak düşünülen füze savunma radarları ev sahipliğini üstlenerek anlaşma yapan Türkiye'nin bu amaca hizmet ettiği açıkça görülmektedir.

Türk liderler, Suriye vatandaşların ve muhalefet gruplarını protesto taleplerini dikkate alması gerektiğini ve Suriye'deki Esad rejiminin ve Libya'da Kaddafi rejiminin kötü sonuçlar

¹⁹³ Talha Kose, "Türk Dış Politikasının Ortadoğu'daki Yeni Kimliği ve Çatışma Çözümlerini Keşfi." 2011, sf. 62.

¹⁹⁴ Zafer Sağlam, Türkiye-ABD İlişkilerinde Suriye Boyutu. Güvenlik Stratejileri Dergisi 03. 2006, sf. 133.

¹⁹⁵ Bilgehan Öztürk, Avrupa Birliği'nin İran Ve Suriye Politikasının Türkiye'ye Etkisi. Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz 4.48. 2012. sf. 25.

doğurduğunu ileri sürmektedirler. Bu doğrultuda Türkiye, vatandaşların ve muhalefet grupların protesto talepleri ve isteklerini ise ABD ve Avrupa yaklaşımını bir ölçüt olarak benimsemiştir ve bu anlayışı da desteklemiştir.

Türkiye ABD'ye güvenme fizibilitesi ve ABD-Türkiye çıkarları bir yıl öncesine göre daha uyumlu görünmektedir. Suriye, Irak, İran ile ilgili gelişmeler muhtemel uyumu arttırdığı göstermiştir. Olaylar gelişirken ABD ve Türk çıkarları arasında yakınlık, özellikle Türkiye'nin sorunlu İsrail ile ilişkiler ve Doğu Akdeniz'deki stratejik ve enerji araştırma kaygıları önem arz etmiştir. PKK'yı veya potansiyel bir Ermeni soykırım tasarısına karşı ve Türkiye'ye insansız uçağın satışının gerçekleşmesi, Türkiye-İsrail ilişkilerinin durumundaki tutumlarını da bağlantılı olarak, ABD-Türkiye ilişkilerini etkileyebilmiştir.¹⁹⁶

4.3. KİMYASAL SALDIRI VE TÜRKİYE'NİN DEĞİŞEN YERİ

Türkiye'nin, güney komşusu Suriye politikası nedeniyle coğrafyasında ve uluslararası camiada yalnızlaştığı iddiası gündemdeki yerini korurken, ABD ile de görüş ayrılığı krizi gün yüzüne çıkmıştı. ABD Dışişleri Bakanı John Kerry'nin, Suriye'nin Birleşmiş Milletler kararıyla kimyasal silah imhasına başlaması üzerine "Suriye rejimi övgüyü hak ediyor" demesi Ankara'da sert tepkiye yol açmıştı. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, "Siz de insansınız, ben de insanım. 110 bin kişiyi öldüren insanın davranışlarını nasıl övgüyle karşılayacağız. Böyle bir şey olabilir mi, soruyorum" demiştir.¹⁹⁷

Suriye konusundaki son gelişmelerin, üçüncü yılı aşkın süredir devam eden "iç savaşı-Devrimi" boyunca uyguladığı dış politika stratejisinden oldukça farklı yönde seyretmesi, Türkiye cephesinde kaygıya ve beraberinde tepkiye yol açmıştır. Ankara, "Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad'ın, 'Esad' diye nitelendirdiği dış politikasında Suriyeli muhaliflere ev sahipliği yapma yanında komşusundaki soruna çözüm olarak Esad'ın görevden çekilmesi talebinde ısrarlıydı".¹⁹⁸ Bu talep, Suriye'de kimyasal silah kullanımıyla birlikte tekrarlanırken, ABD başta olmak üzere Batı kamuoyunda askeri müdahaleye onay verileceği yanılsamasıyla yinelenmiştir. Ancak İngiltere gibi ülkelerde Suriye'ye askeri müdahale yapılmasına yeşil ışık

¹⁹⁶ Zafer Sağlam, a. g. e. Sf. 144.

¹⁹⁷ Erdoğan: Esad, **Devlet Terörü Estiren Bir Teröristtir**, <http://www.haberler.com/erdogan-siz-de-insansiniz-ben-de-insanim-5154769-haberi/>). Erişim Tarihi:07.10.2013.

¹⁹⁸ **U.S .-Turkish Relations: Greater Cooperation**. <http://www.heritage.org/research/reports/2013/05/us-turkish-relations-greater-cooperation-should-be-goal-of-obama-erdogan-meeting>. Erişim Tarihi: 15.05.2013.

yakılmazken, Rusya'nın Esad'ı destekleyen tutumunda geri adım atmaması Türkiye'nin talebini boşa çıkarmıştır.

İlk açıklama, ABD Dışişleri Bakanı John Kerry'den geldi. Kerry, Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği toplantısı nedeniyle bulunduğu Endonezya'da Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov ile görüşmesi çerçevesinde Suriye konusunu değerlendirdi. Birleşmiş Milletler'in 1 hafta önce Suriye'den sahip olduğu kimyasal silahları yok etmesini istediğini anımsatan Kerry,

"Açık konuşacağım, Suriye rejimi bunun için övgüyü hak ediyor. Bu iyi bir başlangıç ve biz iyi bir başlangıcı memnuniyetle karşılıyoruz. Süreç rekor denebilecek kadar kısa bir zaman içinde başladı. Rusya'ya işbirliği için, Suriye'ye de gösterdikleri uyum için minnettarız" dedi.¹⁹⁹

Bu sözlere, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan sert tepki gösterdi. Erdoğan,

"Siz de insansınız, ben de insanım. 110 bin kişiyi öldüren insanın davranışlarını nasıl övgüyle karşılayacağız. Böyle bir şey olabilir mi, soruyorum size. Neticesi ölüm olan, silah ne olursa olsun, ister kimyasal ister diğer silah türleri olsun, bunun neticesi ölüm mü ölüm. O zaman biz buna nasıl övgü gönderebiliriz. Buna övgü gönderebilecek insan ben tasavvur edemiyorum. Kerry'nin de böyle bir açıklama yaptığını zannetmiyorum. Kendisiyle çelişkiye düşer" diye konuşmaktadır.²⁰⁰

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu da, ABD Dışişleri Bakanı John Kerry'nin sözlerini Suriye'deki insanlık dramı boyutuyla eleştirdi. Davutoğlu,

"Sadece Kerry'nin ifadeleriyle ilgili söylemiyorum. Suriye hakkında konuşan herkes, bu işin ızdırabını çekmiş Suriyeli mültecilerin yüzüne bakarak söyleyemeyecekleri sözü başka yerde söylememeliler. Eğer Suriyeli mültecilere dönüp, 'Suriye rejimi övgüyü hak ediyor' dediğinizde, o Suriyeli mülteciler ne hissediyorsa bunu hissetmedikçe de Suriye krizine çözüm bulmak mümkün değildir" dedi.²⁰¹

¹⁹⁹ **Kerry: Suriye'nin kimyasal silah anlaşmasına uyması övgüyü hak ediyor,** <http://www.hurriyet.com.tr/planet/24867924.asp>, Erişim Tarihi, 08.10.2013.

²⁰⁰ **Erdoğan: Çok açık söylüyorum Esad teröristtir,** <http://www.suriyehaberajansi.com/erdogan-cok-acik-soyluyorum-esad-teroristtir-310h.htm>, Erişim Tarihi, 07.10.2013.

²⁰¹ **Suriyelilerin gönüllerine hitap etmeyen hiçbir söylem barış getirmeyecek'** <http://www.trtturk.com/haber/davutoglu-villy-sovndal.html>, Erişim Tarihi, 08.10.2013.

Türkiye'nin de öncü rol üstlendiği uluslararası camia baskısı olmasaydı Suriye rejimince gönüllü olarak kimyasal silahları imha yoluna gidilmeyeceğinin altını çizen Davutoğlu, "Kimyasal silahların kullandığı tablonun hemen ertesinde, herhalde Sayın Kerry'de birçok lider de görmüştür, hepimiz anne, baba, aile olarak etkilendik. O yerde yatan çocuk bedenlerinin hesabını da birilerinin vermesi lazım" ifade etmiştir.²⁰²

Sonuç olarak Türkiye, üç sene uzatılan Suriye krizi, ABD izlediği tutumundan endişeleri ortaya çıkmaya başlayıp ortak ilişkiler ve işbirliği etkelenecektir. Çünkü Türkiye, ABD Suriye'de hale devam eden katliamları ilan edildiği pozisyonlar razı olmayıp hatta Suriye Krizi geleceğini nasıl olacak ve hangi şekil ile sona erecektir. Çünkü ABD ya da Batı, Esad sonrasının iç savaş olacağını farkındadır.

²⁰² Şam'dan 'kimyasal' davet, <http://www.ntvmsnbc.com/id/25441626/>, Erişim Tarihi, 11.05.2013.

SONUÇ

Türkiye, ABD'nin Suriye'da yaşanmış olan insani trajediye yaklaşımından açık bir şekilde ayrılmıştır görünmektedir. Türkiye, yanı başındaki trajediyi ABD'den çok daha yakından müşahede ettiği için iki tarafın çözümün aciliyeti konusundaki yaklaşımları da farklılık arz etmiştir. Demokratik, çoğulcu ve müreffeh bir Arap dünyası Türkiye'nin çıkarlarından biridir. Sürecin başından beri Türkiye'nin tavrı net olmuştur. Türkiye'nin Suriye ilgili genel stratejisi Esad rejiminin gitmesidir ve bunu sağlayabilmek için doğru ve sağlam adımlar atması gerektiğini bildirmişti.

Türkiye devletinin dış ve iç siyasetini belirleyen veya bu siyasetin belirlenmesinde etkili olan odaklarla ABD arasında eskiye dayalı bir güvensizlik bulunmuştur. Bu konunun "Kürdistan Meselesi" ile de yakından alakası bulunmuştur. Benzer şekilde Türkiye ve ABD de Esad rejimi düşürmesi ve Suriye muhalefetine destekleme meselesinde bir ayrışma yaşadı. Türkiye İhvan ve diğer İslami grupları desteklerken, ABD'nin ne yaptığı pek anlaşılamadı ve seküler muhalefeti desteklediği ileri sürüldü. Türkiye ve ABD'nin Esad'ı destekleyen PKK'ye husumeti bilinen bir husus. Bu tepki ABD açısından, PKK'nin Esad'a karşı savaşa katılmaması, Türkiye açısından ise hem bu hem de PYD'nin PKK ile olan ilişkisinden dolayı idi.

AKP, daha doğrusu Erdoğan ile ABD arasındaki en önemli mesele ise Suriye örneklerinde siyasette kendini göstermişti. Erdoğan, Arap Baharı'nı destekleyerek, Arap coğrafyasında demokratik-İslami yönetimlerin geleceğini ve Türkiye'deki kendi hükümeti ile uyum içerisinde İslam Alemin'de güçlü bir dönemin başlayacağını umdu ve buna inandı. Batı, ABD ve Doğu (Rusya ve Çin, Suriye için İran) ise bunun olmaması için Mısır'da İhvan'ı devirdiği gibi, Suriye'de Esad'ın da düşmesine izin vermedi. Bununla kalmayan ABD, Gazze saldırısı için İsrail'e sınırsız destek verince Erdoğan ile arası daha da açıldı. Buna rağmen ülkeden ülkeye, olaydan olaya ülkelerin tutumu değişebilmiştir. Bunu bilmek gayet öğreticidir.

Bu siyaset sayesinde ABD ve Batı'nın Suriye ve Ortadoğu'ya müdahalesi için ciddi bir gerekçe olduğu, Türkiye gibi yeni oyuncuların ve onların desteğindeki grupların Suriye ayakları da ciddi bir darbe almış olmaktadır.

Araştırmamızın ilk amaçlarından biri olarak, ABD'nin Suriye krizi politikasında Türkiye'nin yeri ve değeri değerlendirilmektir. Türkiye'nin ABD'yi Suriye krizine müdahil etmesi gerekmektedir. ABD'nin Ortadoğu'daki bütün hedefleri bir yandan İsrail meselesi bir yandan petrol kaynaklarıdır. Burada asıl olan İsrail'in bölgedeki varlığının garanti altına alınmasıdır. ABD, bütün dünya ülkelerinin olduğu gibi ABD'nin de petrole bağımlı olmasından ötürü Ortadoğu da etkin rol almak istemektedir. Amerikan yönetimi Türkiye'nin hem NATO projelerine verdiği destek hem de Suriye halk hareketlerini sağlıklı bir şekilde yönlendirme girişimlerini Amerikan çıkarları ile uyumlu bulmaktadır.

Araştırmamızın bir değer hedefi ise, Türkiye Suriye konusunda ABD tarafından yalnız bırakıldığını hissetmektedir. Türkiye'yi Suriye konusunda ABD takılmış veya onların istediğini yapıyor gibi göstermeye çalışıyorlar. Bunu yaparken tabii ki bütün verileri, haberleri, bilgileri çarpıtıyorlar. ABD ve daha geniş anlamıyla Batı ittifakı ekonomik açıdan bölgede ve özel olarak da Suriye'de değişimi destekleyebilecek mali ve askeri manevraları yapabilecek bir durumda değildir. Obama yönetimi tamamen seçimlere endekslenmiş durumda ve bölgede olup bitenlere karşı güçlü bir ses yükseltmiyor. ABD adına bu rol Türkiye'ye verilmiş gibi göstermeye çalışmaktadır.

Araştırmamızdaki temel iddialardan bir diğeri ise, Suriye'de çatışmalar sırasında kimyasal silah kullanılmasına rağmen ABD ve uluslararası bir müdahalenin gerçekleşmemesi nedeniyle Esad rejimine dış müdahalenin önü kapanmıştır. Suriye rejimi, ülkede bulunan kimyasal silahları teslim etmeyi kabul etmesi sayesinde ABD'nin hedefi olmaktan kurtulmuştur. ABD Dışişleri Bakanı John Kerry'nin, Suriye'nin Birleşmiş Milletler kararıyla kimyasal silah imhasına başlaması üzerine "Suriye rejimi övgüyü hak ediyor" demesi Ankara'da sert tepkiye yol açtıp büyük bir görüşlerle uzaklaşma ortaya çıktığını görünmektedir.

Bu uzaklaşma ana nedeni, ABD'nin, Suriye rejimi Kimyasal silahını kullandıktan sonra izlediği tutumundan ortaya çıkmıştı. Çünkü Ankara Esad'ın kimyasal silah kullandıktan önce, ABD'den bir askeri müdahalesi istiyordu, lakin ABD ile Suriye rejimi anlaşıldıktan sonra ve "Esad yönetimi övgü hak ediyor" ise şu gelişmeler Türkiye'den büyük bir tepki göstermişti. Türkiye'nin önem verdiği şey, Suriye'de daha fazla kan dökmeden, daha fazla şiddete, istikrarsızlığa neden olmadan bir değişimi başlatmak ve bu rejim değişimin sonunda da Esad'ın görevden uzaklaştırılmasıdır.

Araştırmamızdaki bir diğer tespit ise Türkiye'ye göre, Suriye konusunda harekete geçmemek bir seçenek değildir. İlgili tüm taraflar Esad Rejimi'ne siyasi baskıyı artırmalı ve muhalefeti güçlendirmelidir. Türkiye için Suriye'de bir rejim değişikliği her zamankinden daha elzem hale gelmiştir. Türkiye ile ABD arasında Suriye'deki ayaklanmanın mahiyetine yönelik görüş ayrılığı bulunmaktadır. ABD ve Batılı ülkeler de Esad Rejimi'ni devirerek 'İslamcı bir yönetim' kurulmasına önayak olmak istemediklerinden müdahale etme konusunda isteksiz davranmaktadırlar. Bu durum pek çok açıdan Türkiye'yi tehdit etmektedir.

Araştırmamızdaki elde edilen belgeye göre, ABD'nin Aynı zamanda Suriye muhalefetine sözlü desteği ve parasal yardımı sorunun hafifletilmesinde bir yere kadar etkili olmamaktadır. Türkiye'nin ihtiyacı olan şey ise bölgede sorunların kaynağının derhal ortadan kaldırılmasıdır. ABD bu yönde adım atma konusunda isteksiz olduğu için, bu durum Türkiye'ye zarar vermektedir. Suriyeli muhaliflerin Türkiye'de örgütlenmesi ve yaptırım kararları, Türkiye-Washington hattında Suriye konusunda bir çıkar uyuşmasının olduğunu göstermektedir. Tüm yaptırım kararlarına rağmen ABD Suriye'nin içinde önemli bir etkiye sahip olmadığı bilinmektedir.

Araştırmamızdaki bir diğer tespit ise ABD, Suriye'de savaş uzun sürmesi istiyor, çünkü "Suriye'de derinleşen krizle ilgili olarak ABD'nin çıkarlarına zarar vermeyecek tek sonucun "durumun uzun süreli bir çıkmaza dönüşmesi olduğunu görünüyor ve savaşın uzun sürmesi başlı başına bir hedef olduğunu görünüyor. ABD'nin izlediği stratejinin de buna yakın olduğuna dikkati çekti. Esad rejiminin isyanı tamamen bastırarak ülke genelinde kontrolü ele geçirmesinin "bir felaket" olacağını, Esad'ın zaferinin, İran ve Hizbullah'ın gücünü ve prestijini çarpıcı biçimde tasdik ederek Sünni Arap devletleriyle İsrail için doğrudan bir tehdit oluşturabilmektedir.

ABD, şimdiye kadar eylemsizlik ve müdahaleden uzak durma temelli oluşan Suriye politikası, kimyasal silah kullanımı sonrasında daha çok isteksiz bir müdahalecilik ve zoraki bir tepkisellik arasında seyrediyordu. İşin daha kötüsü global bir güç olarak Suriye üzerine uzun vadeli ve sürdürülebilir bir strateji temelli geniş çaplı tartışmaların odağında olması gereken Obama yönetimi daha fazla temenni ve beklenti eksenli bir retorik sarmalının içinde kaybolmaktadır.

Türkiye, Esad rejimi gitmesi için askeri müdahale isterken ABD üzerinde reddederken, onların ilişkilerini olumsuz etkilenecektir. Çünkü Suriye'ye müdahale etmekte ne derece isteksiz olursa olsun Obama yönetimi bu çizgiyi muhafaza etmenin baskısını üzerinde hissediyor. ABD'nin çok önemsenen, uluslararası ortamda ve özellikle Ortadoğu'da "gücüne saygı duyulması" önceliği üzerinde ciddi yıpratıcı etki yaratmaktadır. Obama yönetimi ise daha fazla Asya'ya doğru yönelmek istiyor. Obama Ortadoğu'yu bir sorunlar yumağı olarak görüyor ve bu sorunların Amerika'yı yeniden bölgeye bir askeri müdahaleye itmesini arzu etmiyor. Irak ve Afganistan tecrübeleri Amerika'yı derinden etkilemiş durumdadır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Albyyati, Aref, **Suriye'nin Dış Politikası**, (Arapça)Hamra Yayınları, Birut, 1988.

Altahir, Ibrahim, **Tarihten sorun, BAAS İktidare Nasıl geldi?**. Alshark, Sham Yayinlari, Şam, 1984.

Arı, Tayyar, **Geçmişten Günümüze Orta Doğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, Alfa Kitap, İstanbul, 2004.

Arı, Tayyar, **Irak, İran, ABD ve Petrol**, Güncellenmiş 2. Baskı, İstanbul, Alfa Yayınları, 2007.

Bağcı, Hüseyin, **Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası**,1.Baskı, İmge Yayınları, Ankara, 1990.

Bal, İdris, **ABD Politikaları ve Türkiye**, Lalezar Kitapevi, Ankara, 2008.

Bal, İdris, **Güvenlik Kıskaçında Türkiye**, Lalezar Kitabevi, Ankara, 2009.

Başşur, Wadee, **"Millet Doğuşu ve Devlet Yapmak"**, Dar Al Yazıcı, Şam, 1994.

Benjamin M. Rowland, **Balance of Power Economy**, New York, New York University, 2000.

Bilal N. Şimşir, **Ermeni Meselesi 1774- 2005**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 3. Basım, 2006.

Bozkurt, Enver ve Kanat, Selim. **"Bush Dönemi Ulusal Güvenlik Stratejisi'nin Obama Döneminde Sürdürülebilirliği."** *Uluslararası Davraz Kongresi Bildiriler*, SDÜ İİBF Yayınları, Isparta, 2009.

Cox, Michael, and Doug Stokes, eds. **US Foreign Policy**. Oxford University Press, 2012.

Dağ, Ahmet, “**Hafız Esad’ın Dış Politikası ve Soğuk Savaş Suriye-İsrail Barış Süreci**”, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Enstitüsü Siyasi Tarih ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, 1999.

El Swva Emir, **Arap İlkeleri Darbeler Altında**, (Arapça), Dar Alyanabı Yayınları, Şam, 2001.

Entman, Robert M. **Projections of Power: Framing News, Public Opinion, and US Foreign Policy**. University of Chicago Press, 2004.

Eriş, Metin, **Amerikan/Rus Emperyalizmi**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1978.

Ertosun, Erkan. "Türkiye'nin Filistin Politikasında ABD ya da AB Çizgisi: Güvenlik Etkeninin Belirleyiciliği." *Uluslararası Hukuk ve Politika* 28, 2011.

Gafur, Mecid, “**Hafız Esad Dönemi Suriye Türkiye İlişkileri**”, yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslar Arası İlişkiler Ana Bilim Dalı, 2001.

Genim, Gassan, **Suriye'de Siyasi Alanları**, (Arapça) Alaa Aldin Yayınları, Şam, 1999.

Gordon, Torrey, **Syrian Politics And The Military 1945-1958**, Graduate Institute For World Affairs Of The Ohio State University, 1961.

Gürson, Poyraz. Doğu Akdeniz’de Gkry-İsrail Yakınlaşmasının Türkiye Açısından İncelenmesi. **Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2013.**

Güliden Ayman, “**Türk Dış Politika Seçkinlerinin Ortadoğu Algılamaları ve Irak Savaşı**, Akademik Orta Doğu, Cilt: 1, Sayı: 1, 2006.

Graham, E.Fuller, **Yeni Türkiye Cumhuriyeti: Yükselen Bölgesel Aktör**, Çev: Mustafa Acar, 9.Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.

Habeşe, Ahmet, **Suriye Dış Politikaları Belirleyicileri**, (Arapça) Alyanabı Yayınları, Halep, 2013.

Hoopes, Townsend, **The Devil and John Foster Dulles**, Boston Little, Brown and Company, 1973.

Hoopwood, Derek, **Syria 1945-1986 Politics and Society**, Unwin Hyman Ltd. London, 1988.

Hüseyin Mercan, **Suriye Rejim Ve Dış Politika**, (1. Baskı), Açılım Kitap Yayınları, İstanbul, 2012.

Keyman, Fuat, **Değişen Dünya, Dönüşen Türkiye**, “ABD Hegemonyası ve Tek Taraflılık”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005.

Kissinger, Henry, And Vera Wellings, **American Foreign Policy**, Royal Victorian Institute For The Blind Tertiary Resource Service, 1969.

Lee J., Stephen, **Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980**, Ankara: Dost Kitabevi, 2002.

Muhamad, Manar, **Suriye'de Siyasi Akımlar**, (Arapça) Teşrin yayınları, Şam, 1998.

Öniş, Ziya ,“**Yeni Yüzyılın Başında Türkiye Ekonomisi Eleştirel ve Karşılaştırmalı Yaklaşımlar**”, Morton Abramowitz, **Türkiye'nin Dönüşümü ve Amerikan Politikası**, Ankara, Liberte Yayınları, 2001.

Özan, Gencer, **Orta Doğu Maceraları, Onbir Aylık Saltanat: Siyaset, Ekonomi ve Dış Politikada Refah Dönemi**, İstanbul, Boyut Yayınları, 1998.

Pipes, Daniel,“**Greater Syria The History Of Ambition**”, Oxford, New York, 1990.
Politikasının Analizi, İstanbul, Der Yayınları, 1994.

Rathmell, Andrew, "**Syria's Intelligence Services: Origins and Development**1."Journal of Conflict Studies 16.2, 1996.

Sabahattin, Şen, **Orta Doğu'da İdeolojik Bunalım Suriye Baas Partisi ve İdeolojisi**, 1.baskı, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Sağlam, Zafer, **Jeopolitik, Jeoekonomik ve Jeostratejik Konumları İtibariyle Türkiye-Suriye İlişkilerinin İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü, İstanbul, 2006.

Sander, Oral, **Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964**, Ankara: AÜSBF Yayınları, 1979.

Seale, Patrick, **Asad Of Syria, The Struggle For The Midel East**, University Of California, California, 1986.

Shue, Henry, **Basic Rights: Subsistence, Affluence, and US Foreign Policy**. Princeton University Press, 1996.

Silahçıoğlu, Doğu, **ABD, İsrail, İran Denklemi ve Türkiye**, Günizi Yayıncılık, İstanbul, 2006.

Silindir, Murat, **Amerikan Gücünün Geleceği**, Lalezar Kitapevi, Ankara, 2009.

Soysal, İsmail, **Türk Dış Politikası İncelemeleri İçin Kılavuz 1919-1993**, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1993.

Sümer, Gültekin. "**Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü.**" Uluslararası İlişkiler 5.19, 2008.

Talat, Muhammed, **Suriye'de Siyasi ve İctimai Güçler ve Dış Politika**, (Arapça) Alkhair Yayınları, Şam, 2006.

Vandam, Nikolas, **Suriye'de İktidar Mücadelesi**, Çev: Semih İdiz ve Aslı Falay Çalkıvık, İletişim Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, 2000.

Wege, Carl Anthony, **Assad's Legions: The Syrian Intelligence Services**.International Journal Of Intelligence And Counter Intelligence 4.1, 1990.

Wilkinson, M. James, "**Amerika, Türkiye ve Yunanistan - Üç Kişilik Kalabalıktır**",Morton Abramowitz (Ed), **Türkiye'nin Dönüşümü ve Amerikan Politikası**, Ankara: Liberte Yayınları, 2001.

William L. Cleveland, And Martin P. Bunton, **A History Of The Modern Middle East**. Vol. 3. Boulder: Westview Press, 2004.

Yavuz, Turan, **Çuvallayan İttifak**, Ankara, Destek Yayınları, 2006.

Zinn, Howard, **Amerika Birleşik Devletleri Halklarının Tarihi**, Ankara, İmge Kitabevi, 2005.

Ziyade, Reddwan, **Suriye'de İktidar Ve İstihbarat**, Rıyyad Elrais Yayınları, Biyut, 2013.

MAKALELER

Ayhan, Veysel “**Türkiye-Suriye İlişkilerinde Yeni Bir Dönem: Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi**”, Ortadoğu Analiz, Cilt 1 - Sayı 11. 2009.

Bal, İdris, “**Türkiye Kabuğuna Çekilerek Çevresindeki Sorunlardan Uzak Duramaz** ”, *Mülakatlarla Türk Dış Politikası, Cilt.3* (Ed) H. Özdal, O. Bahadır Dinçer, M. Yegin, Ankara. 2000.

Balci, Ali. "**Türkiye'nin Dış Politikası ve İsrail: 1990'lar ve 2000'lere İlişkin Bir Karşılaştırma.**" *Ortadoğu Etütleri 2*, 2011.

Bilgehan Öztürk, **Avrupa Birliği'nin İran Ve Suriye Politikasının Türkiye'ye Etkisi**. Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz 4.48. 2012.

Brzezinski,Zbigniew, "**Hegemonic Quicksand**", National Interest, Winter 2003/04.

Buckley, Caitlin A. "**Learning from Libya, Acting in Syria.**" Journal of Strategic Security 5.2, 2012.

Bush, George W., **The national security strategy of the United States of America**. Executive Office Of The President Washington Dc, 2002.

Davutoğlu, Ahmet, “ **Suriye Eski Tarihi** “ 1.Cilt, (Arapça), Gelecek Yayın Evi, 1986.

Davutoğlu, Ahmet “**Turkey’s Zero-Problems**, Foreign Policy, Davutoğlu, A. (1997- 1998).
—**The Clash of Interests: An Explanation of the World (Dis) Order, Perceptions**,
2010.

Evciođlu, Kemal. **Amerika Birleşik Devletleri’nin Büyük Ortadoğu Projesi: alfa kaos
omega tapınak**. Umay, 2005.

Ertosun Erkan. “**Türkiye’nin Filistin Politikasında ABD ya da AB Çizgisi: Güvenlik Etkeninin
Belirleyiciliği**.” Uluslararası Hukuk ve Politika. 2011.

Fahmy, Shahira ve Thomas j. Johnson (çev) “**The Caged Bird Sings: How Reliance on Al
Jazeera Affects Views Regarding Press Freedom in the Arab World**” New Media
and the Fahmy, Shahira ve Thomas j. Johnson “**The Caged Bird Sings: How
Reliance on Al Jazeera Affects Views Regarding Press Freedom in the Arab
World**” New Media and theNew Middle Eastü, Philip., Palgrave Macmillan 2007.

Futrell, Robert F. Ideas, **Concepts, Doctrine: Basic Thinking in the United States Air
Force, 1907-1960**. Volume 1. Air Univ Maxwell, 1989.

Gambill, Gary C., “**The Military-Intelligence Shakeup in Syria**.” Middle East Intelligence
Bulletin 4.2, 2002.

Gause, F. Gregory. “**Why Middle East Studies missed the Arab spring: The myth of
authoritarian stability**.” Foreign Aff. 90, 2011.

Gresh, Alain, “**Turkish-Israeli-Syrian Relations and Their Impact on the Middle
East**”, *Middle East Journal*, Vol. 52, No. 2, Spring 1998, London.

Harp Akademileri Yayınları, **Türkiye-Suriye İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını**,
Harpkademileri Basımevi, İstanbul, 1994.

Kaplan, Morton A., *System and Process In International Politics*, Colchester: ECPR Press,
2005.

Kasim, Kamer, “**11 Eylül Sürecinde Kafkasya’da Güvenlik Politikaları**.” , 2006.

- Kaynak, Mahir. **Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye üzerine stratejik analizler**. Vol. 35. Truva Yayınları, 2005.
- Kıbaroğlu, Mustafa, "**Turkey Missing Bili Clinton**", Bulletin of the Atomic Scientists, March/April 2004.
- Kıbaroğlu, Mustafa, "**Dış Politikada Duygusal Boyuta Çok Fazla Yer Yok**", *Mülakatlarla Türk Dış Politikası, Cilt.I* (Ed) H. Özdal, O. Bahadır Dinçer, M. Yegin, Ankara: USAK Yayınları, 2009.
- Kissinger, Henry, and Vera Wellings, **American foreign policy**, Royal Victorian Institute for the Blind Tertiary Resource Service., 1969.Koçgündüz, L. M., "**Ortadoğu**" daki **Ayaklanmalarda Bir Katalizör Olarak Al Jazeera ve Mısır Örneği**" *Ortadoğu Analiz*, Mayıs 2011.
- Kürkçüoğlu, Ömer, "**Dış Politika**' Nedir? Türkiye'deki **Dünü ve Bugünü**", Ankara Ü., SBF Dergisi, Sayı: 1-4, Cilt: 35, 2003.
- Landis, Joshua. "**The Syrian Uprising of 2011: Why the Assad Regime Is Likely to Survive to 2013.**" *Middle East Policy* 19.1, 2012.
- Mearsheimer, John J., and Stephen M. Walt. "**The Israel Lobby and US Foreign Policy.**" *Middle East Policy* 13.3 , 2006.
- Moubayed, Sami, "**Letter from Damascus; Will Syria Descend into Civil War?**" *Current History*, December 2011.
- Orhan, Oytun, "**Suriye, Dönüşüm ve Türkiye**", *Stratejik Analiz*, Sayı: 65, Eylül 2005.
- Orhan, Oytun, "**Suriye'nin Lübnan'daki Varlığı Sona mı Eriyor?**", *Stratejik Analiz*, Cilt 5, Sayı 55. 1999.
- Orhan, Oytun, **Suriye'de Sonun Başlangıcı:Yaptırım Dönemi ve Suriye Ulusal Konseyi**, *Ortadoğu Analiz*, Cilt 3, Sayı 34, Ekim 2011.

Oytun, Orhan, “**Türkiye-Suriye İlişkilerinde Stratejik İşbirliği Dönemi**” Türkiye-Ortadoğu Uluslar Arası Dostluk ve İşbirliği Sempozyumu-Hatay, 3-5 Kasım 2009 .

Öztürk, Bilgehan. "**Avrupa Birliği'nin İran ve Suriye Politikasının Türkiye'ye Etkisi.**" *Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz* 4.48, 2012.

Park, Bili, "**Between Europe, the United States and the Middle East: Turkey and European Security in the Wake of the Iraq Crisis**", *Perspectives on European Politics and Society*, Vol.: 5, Issue: 3, 2004.

Sağlam, Zafer. "**Türkiye-ABD İlişkilerinde Suriye Boyutu.**" *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 03, 2006.

Yeşiltaş, Murat, and Ali Balcı. "**AK Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Harita.**" *Bilgi Dergisi* 23, 2011.

ZKÜ, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 5, Sayı 10, 2009, ss. 203–219 ZKU Journal of Social Sciences, Volume 5, Number 10, 2009.

Zubaida, Sami “**Turkish Islam and National Identity**” Middle East Zunes, Stephen, “**US Policy Towards Syria and the Triumph of Neoconservatism**”, *Middle East Policy*, Cilt 11, Sayı 1, İlkbahar 2004.

WEB SİTESİNDEN BELGE

Aghazadeh, Reza, **Statement**, Vice President of the Islamic Republic of Iran and President of the Atomic Energy Organisation of Iran, 16 September 2002 <http://www.iaea.org/About/Policy/GC/GC46/iran.pdf>.

Erdoğan: Esad, **Devlet Terörü Estiren Bir Teröristtir**, <http://www.haberler.com/erdogan-siz-de-insansiniz-ben-de-insanim-5154769-haberi/>). Erişim Tarihi:07.10.2013.

Kardaş, Şaban, **Turkey's Syria Policy: The Challenge of Coalition Building. On Turkey,** The German Marshall Fund of the United States, Şubat 172012, <http://yusufsayin.com/makaleler/turkiyesuriye.pdf>, 20.06.2012.

Köse, Talha, **Türk Dış Politikasının Ortadoğu'daki Yeni Kimliği ve Çatışma Çözümlerini Keşfi,** <http://earsiv.sehir.edu.tr>, 2010, <http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/274/2011K%C3%B6se01.pdf?sequence=1> (Ocak 11, 2013 tarihinde erişilmiştir).

Küçükkeleş, Müjge, **Arap Birliği'nin Suriye Politikası,** www.setav.org, Mart 2012, <http://file.setav.org/Files/Pdf/arak-birliginin-suriye-politikasi.pdf>, Şubat 26, 2014 tarihinde erişilmiştir.

T.C. Ekonomi Bakanlığı, www.ekonomi.gov.tr, **Suriye,** 1 Ocak 2007, <http://www.ekonomi.gov.tr/upload/DBF45AF3-D8D3-8566059879BE3C554/Turkiye%20Suriye%20STA%20Bilgi%20Notu.pdf> (Şubat 6, 2014 tarihinde erişilmiştir).

Telci, Numan İsmail, **Mısır'da Askeri Darbe Sonrası Süreç ve Yeni Anayasa,** www.seta.org, Mart, 2014, http://file.setav.org/Files/Pdf/20140307193613_misir%E2%80%99da-askeri-darbe-sonrasi-surec-ve-yeni-anayasa-pdf.pdf (Nisan 5, 2014 tarihinde erişilmiştir).

Muhammet, Barout, **Suriye: son çağ ve reformler,** Epril 2012 <http://www.dohainstitute.org/file/Get/4dfab6e4-c442-4634-8d1e-4669a225f633.pdf>.

SAE- Stratejik Araştırmalar Enstitüsü. “**ABD-İsrail-İran-Türkiye; Ortadoğu**” da Değişen **Güç Dengeleri**”, www.turksae.com/sql_file/373.pdf, 26.02.2010.

SAE- Stratejik Araştırmalar Enstitüsü. (Şubat 2011). “**Arap Dünyasında Değişim ve Türkiye**”, http://www.turksae.com/sql_file/383.pdf, 12.03.2012.

WEB SİTESİ

Aljazeera,<http://www.aljazeera.net/specialfiles/pages/65862648-c431-44a8-bb9d-df00857c897>, erişim tarihi 22.3.2013.

Aljazeera studies, **Suriye nereye gidiyor**, (Arapça)
<http://studies.aljazeera.net/reports/2013/08/201382893040564778.htm> , Erişim tarihi:
2013-08-29.

Alarabiye, **“Esad, binlerce kişiyi öldürmüş”** (Arapça)
<http://classic.aawsat.com/details.asp?section=4&issueno=11827&article=617493>,
Erişim tarihi: 2011-04-16.

BBC Turkish, **“Suriyeli mülteci sayısında rekor artış.”**, 4 Eylül 2012.
http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/09/120904_syrian_refugees.shtm

BBC News. **“Syrian army tanks moving towards Hama”** Bbc.co.uk. 2011-05-10. Erişim tarihi:
2012-01-20.

BBC News **“Syrian army tanks moving towards Hama”** Bbc.co.uk. 2011-05-10. Erişim tarihi:
2012-01-20.

Cumhuriyet Gazetesi, **Beşar Esad ile röportaj** (2-3 Temmuz2012),
http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/355996/Ses_getiren_Esad_roportaji_.html.

Euractiv.com **“AB Daimi Temsilcisi Yenel: ‘Esad’a yaptırımlar işe yaramaz.”**10 Şubat
2012.<http://www.euractiv.com.tr/politika-000110/article/ab-daimi-temsilcisi-yenel-esada-yaptrmlar-ie-yaramaz-024069>.

Euractiv.com, **Davutoğlu:’BM sistemi işlemiyor’**. 31 Ağustos 2012.
<http://www.euractiv.com.tr/politika-000110/article/davutoglu-bm-sistemi-islemiyor-02595>.

Milliyet Gazetesi, **Şam’da kritik görüşme**, <http://siyaset.milliyet.com.tr/sam-da-kritik-gorusmebasladi/siyaset/siyasetdetay/09.08.2011/1424501/default.htm> (21.08.2012).

Milliyet, **“Bayraklar PYD’den maaşlar Esad’dan.** 14 Ağustos 2012.

<http://www.milliyet.com.tr/bayraklar-pyd-den-maaslar-esad-dan/dunya/dunyadetay/14.08.2012/1580518/default.htm>.

Milliyet , **5 ayda 373 terörist öldürüldü, 88 şehit verildi”.** 10 Eylül 2012.

<http://www.milliyet.com.tr/genelkurmay-5-ayda-373-terorist-olduruldu-88-sehit-verildi/gundem/gundemdetay/10.09.2012/1594180/default.htm>.

NTVMSNBC, **Türk jeti Akdeniz'e düştü,** <http://www.ntvmsnbc.com/id/25360701/>.

NTVMSNBC. **Şam'dan 'kimyasal' davet,** <http://www.ntvmsnbc.com/id/25441626/>, Erişim Tarihi, 11.05.2013.

Hurriyet. **Kerry: Suriye'nin kimyasal silah anlaşmasına uyması övgüyü hak ediyor,**<http://www.hurriyet.com.tr/planet/24867924.asp>, Erişim Tarihi, 08.10.2013.

Heritage. **U.S .-Turkish Relations: Greater Cooperation.** <http://www.heritage.org/research/reports/2013/05/us-turkish-relations-greater-cooperation-should-be-goal-of-obama-erdogan-meeting>. Erişim Tarihi:15.05.2013.

Orsam, **Türkiye - Suriye Arasında Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi Dönemi,** ORSAM Dış Politika Analizi, 15 Ekim 2009, <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=378>.

Radikal , **“Gaziantep’te bomba yüklü araca saldırı.”,** 20 Ağustos 2012. <http://www.radikal.com.tr/turkiye/gaziantep-te-bomba-yuklu-aracla-saldiri-1097747>.

Radikal, **Türkiye Merkez Ülke Olmalı,** 26 Şubat 2004. <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=107581>.

Reuters, **“Russia warns against military intervention in Syria”,** 26 Ağustos 2013, (çevrimiçi) www.reuters.com/article/2013/08/26/us-syria-crisis-lavrov-intervention-idUSBRE97P0G220130826.

Reuters, **Un has testimony that Syrian rebels used sarin gas: investigator”,** 5 Mayıs 2013, (çevrimiçi) www.reuters.com/article/2013/05/05/us-syria-crisis-un

idUSBRE94409Z20130505.

Sabah, “**Bu Bir Savaş İlanı Değil Ağır Tahriktir**”, (24 Haziran2012)
[http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/barlas/2012/06/24/bu-bir-savasilani-degil-agir-tahriktir.](http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/barlas/2012/06/24/bu-bir-savasilani-degil-agir-tahriktir)

Sabah, **Ankara’dan Esad’a sert uyarı**, (2011), Sabah Gazetesi,
<http://www.sabah.com.tr/Dunya/2011/05/30/ankaradan-esada-sert-uyari> (21.08.2012)

Star, “**8 askeri şehit eden silahlar Suriye’den.**” 6 Ağustos 2012.
<http://xyz.stargazete.com/guncel/8-askeri-sehit-eden-silahlar-suriyeden/haber656463>

Star, “**Obama Duyması Gerekenleri Duydu**”, 26 Mart 2012.
[http://haber.stargazete.com/yazar/obama-duymasi-gerekenleri-duydu/yazi-510807.](http://haber.stargazete.com/yazar/obama-duymasi-gerekenleri-duydu/yazi-510807)

Suriyehaberajans. **Erdoğan: Çok açık söylüyorum Esad teröristtir**,
<http://www.suriyehaberajansi.com/erdogan-cok-acik-soyluyorum-esad-teroristtir-310h.htm>,
Erişim Tarihi, 07.10.2013.

T.C. Ekonomi Bakanlığı, “**Ülkelere Göre Dış Ticaret.**”
<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=7155BE01-D8D3-856645208351967592CF>>.

Taraf Gazetesi, “**Uçak**”, **Uçağımız Uluslararası Sularda Vuruldu**”, (24 Haziran 2012).
<http://www.haberturk.com/dunya/haber/753370-ucagimiz-luslararası-sularda-vuruldu>, Temmuz 1998.

TimeTurk, **Suriye’den PKK’ya destek**, (2012), *Time Türk*,
<http://www.timeturk.com/tr/2012/05/17/dd.html>(21.08.2012).

TimeTurk. **Suriyelilerin gönüllerine hitap etmeyen hiçbir söylem barış getirmeyecek'**
<http://www.trtturk.com/haber/davutoglu-villy-sovndal.html>, Erişim Tarihi, 08.10.2013.

Today Zaman, “**Turkey Meets Members of Opposition Syrian National Council**”, 18 Ekim 2011. <http://www.todayszaman.com/news-307003-turkish-fm-meets-with-members-of-syrian-national-council.html>.

Today’s Zaman, **Turkey and the international order.**, 4 Temmuz 2012. http://www.todayszaman.com/columnist/ibrahim-kalin_285529_turkey-and-the-international-order.html.

Today’s Zaman, **In Syria, inaction is not an option**, 21 Mart 2012. http://www.todayszaman.com/columnists/ibrahim-kalin_274991-in-syria-inaction-is-not-an-option.html.

Today’s Zaman, **Turkey, Syria and the Annan Plan**. Today’s Zaman, 18 Nisan 2012. <http://yenisafak.com.tr/Politika/Default.aspx?t=24.05.2012&i=384792,25.05.2012>).

Yeni Akit Gazetesi, “**NATO’ya Suriye Brifingi**”, 20 Nisan 2012. <http://www.yeniakit.com.tr/haber/natoya-ayar-6566.html>.

Yeni Şafak Gazetesi “**Allah Islah Etsin**”, 30 Haziran 2012, <http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/YasinAktay/allah-islah-etsin/33021>.

Yeni Şafak Gazetesi, “**Suriye Dersleri**”, 19 Mayıs 2012. <http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/YasinAktay/suriye-dersleri/32455>.

ÖZGEÇMİŞ

05 Mayıs 1984 yılında Suriye’da doğan Jaber Alsayadi, 1999 yılında Mustafa Abdulkadir İlköğretim Okulu’nda ilköğrenimini tamamlamıştır. 2006 yılında lise eğitiminin bitimine müteakip öğrenime başladığı Halep Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ve Şam Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü’nden mezun olmuştur. 2012 yılında İstanbul Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde yüksek lisans eğitimine başlamıştır.

Jaber ALSAYADI